

Rottinkia selkään vai lempeää ohjausta?

Keskustelu kansakoulujen ruumiillisesta kurittamisesta vuosina 1905–1921

Hannele Vilen

Pro gradu –tutkielma

Suomen historia

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Kevät 2022

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

VILEN, HANNELE: Rottinkia selkään vai lempeää ohjausta? Keskustelu kansakoulujen ruumiillisesta kurittamisesta vuosina 1905–1921

Pro gradu -tutkielma, 80 s.

Suomen historia

Huhtikuu 2022

Tämä pro gradu -tutkielma käsittelee keskustelua ruumiillisesta kurittamisesta vuosina 1905–1921. Tutkielman tavoitteena on selvittää, miten koulujen kurinpidosta keskusteltiin ja minkälaisin argumentein ruumiillisen kurituksen käyttöä puolustettiin ja vastustettiin.

Tutkimusaineisto koostuu kolmesta osasta. Päälähteenä tutkimuksessa ovat Opettajain lehti, joissa opettajat kirjoittivat tekstejä kollegoilleen ja kävivät keskustelua keskenään. Toinen osa koostuu kolmesta kasvatusoppaasta, jotka ovat kirjoitettu erityisesti opettajien käyttöön. Tutkimuksessa käytetään myös Turun alueen kansakoulujen arkistoja ja kansakoulutarkastajalta säilynyttä arkistoa. Arkistoaineisto koostuu koulujen johtokuntien pöytäkirjoista, rangaistupäiväkirjoista, nimi- ja arvostelupäiväkirjoista ja kansakoulutarkastajan kirjeenvaihdosta. Tutkielman tehtävänä on selvittää, minkälaista keskustelu oli ruumiillisen kurittamisen ympärillä, joten aineistoa lähestytään laadullisen sisällönanalyysin keinoin, yhdistäen lähiluvun ja diskurssianalyysin metodeja.

Tutkimuksen keskeisimpiä tuloksia on, että ruumiillisen kurittamiseen suhtauduttiin hyvin jakautuneesti. Noin puolet keskustelunaloituksista piti ruumiillista kurittamista tarpeellisenä rangaistuskeinona koulussa, kun taas toinen puoli halusi poistaa oikeuden kurittamiseen opettajilta kokonaan. Ruumiillisen kurittamisen vastustajat vetosivat eniten vanhemman oikeuteen kurittaa, ystävälliseen kasvatukseen voimaan ja lapsen psyykkisen kehityksen suojelemisella. Vastustajat näkivät ruumiillisen kurittamisen olevan vanhanaikaista ja opettajan oli käytettävä muita keinoja luokanhallinnassa. Turun kansakouluissa ja tarkastajan arkistot kertoivat turkulaisten opettajien olevan lempeämmän pedagogiikan puolella ja ruumiillinen kurittaminen nähtiin huonona kurinpitokeinona.

Ruumiillisen kurittamisen käyttöä kouluissa myös puolustettiin. Pääargumentteina olivat pahantapaisten lasten kurissapitämisen vaikeus, vallan siirtyminen opettajalta oppilaille ja suomalaisen kansakunnan yleinen rappeutuminen. Tätä pelättiin, jos pahimmissa tapauksissa ei saisi käyttää ruumiillista kurinpitoa. Kasvatusoppaista kaksi kehotti antamaan ruumiillista kuritusta erityisesti pienille lapsille, jotta lapsen eettinen ajattelu kehittyä. Ruumiillinen kuritus nähtiin olevan keino kasvattaa epäitsekäitä, kristillisiä ja siveellisiä ihannekansalaisia. Keskustelun molemmilla osapuolilla oli sama tavoite eli hyvinvoiva ja kunnan kansalainen, mutta keinot sen saavuttamiseksi vaihtelivat osapuolten välillä.

Avainsanat: kasvatushistoria, koulukasvatus, koulukuri, ruumiillinen kuritus, kansakoulu, kansakouluopettajat, 1900-luku.

Sisällys

1	Johdanto	4
1.1	Tutkimustehtävä ja rajaus	5
1.2	Aikaisempi tutkimus	6
1.3	Alkuperäislähteet	11
1.4	Tutkielman metodit ja etiikka	15
2	Suomalainen kansakoulu ja kurinpito 1900-luvun alun kansakouluissa	21
2.1	Kasvatustiede ja kurinpito.....	21
2.2	Viranomaiset ja kurinpito.....	24
2.3	Suomen sisällissota ja koulukuri	28
3	Kuri ja kansakoulu	34
3.1	Ruumiillinen kuritus osana kurinpitoa.....	38
3.2	Remmiä, rottinkia ja vitsaa – mitä fyysinen kurittaminen oli?	44
4	Ystävyyttä ja kahdenkeskisiä keskusteluja	49
4.1	Ystävällisellä ohjauksella ja kasvatuksella	52
4.2	Turun koulut ruumiillista kurittamista vastaan	58
5	Joka vitsaa säästää, se vihaa lastaan	60
5.1	<i>Sillä kuta vähemmän pikku Jussi on saanut vitsaa, sitä enemmän täytyy ruoskia isoa Jussia</i>	61
5.2	<i>Milläs ne saa tottelemaan?</i> – Ruumiillinen kurittaminen Turun alueen kansakouluissa	66
6	Lempeydellä vai kuusi vitsan lyöntiä kämmenelle?	69
	Lähteet	76
	Alkuperäislähteet	76
	Aikakauslehdet	76
	Arkistolähteet.....	76
	Aikalaiskirjallisuus	76
	Virallisjulkaisut	76
	Tutkimuskirjallisuus ja aikakauslehdet.....	77

1 Johdanto

Koulurauha ei palaa ilman kunnollista kurinpalautusta, sillä olemme antaneet opettajien menettää otettaan oppilaisiin liian pitkään. Kouluihin tarvitaan porkkanoiden ohella kunnan kuria.¹

Koulukurin huonontumisen suurimpana syynä on se, että opettajilta on riistetty pois valta pitää sitä.²

Kurinpito kouluissa nostattaa aika ajoin keskustelua. Koulujen alkaessa monet opetuksen asiat nousevat esille keskusteluun lehtien mielipidepalstoilla, kuten yllä olevissa lainauksissa. Aineistooni tutustuessani oli mielenkiintoista huomata, miten keskustelu ei ole muuttunut sadassa vuodessa mihinkään. Kuria kaivattiin takaisin sata vuotta sitten ja kaivataan edelleen. Ylempi lainaus on vuodelta 2017 ja alempi on kirjoitettu vuonna 1918. Toisaalta myös koulujen kurinpitoon oltiin tyytyväisiä ja kurin koventamista ei pidetty tarpeellisena vuosisata sitten kuin nykyisinkään.

Tarkoituksena on pro gradussani selvittää, minkälaista keskustelua käydään ruumiillisesta kurittamisesta Opettajain lehdissä, kasvatusoppaissa ja turkulaisissa kansakouluissa. Erityisesti olen kiinnostunut siitä, millä tavoin fyysistä kurittamista puolustettiin ja toisaalta millä argumenteilla sitä vastustettiin. Ruumiillinen kurittaminen kiellettiin kansakoulussa vuonna 1914, joten keskustelua on oletettavasti käyty vilkkaasti ennen lakimuutosta ja sen jälkeen.

Erona aikaisempiin tutkimuksiin aion käyttää Opettajain lehteä ja muutamien Turun alueen koulujen säilyneitä asiakirjoja ja Turun alueen kansakoulutarkastajan asiakirjoja. Lisäksi tutkin 1900-luvun alun pedagogisten asiantuntijoiden kirjoittamia teoksia koulukurista. Kuten nykyäänkin, sata vuotta sitten opetuksen asiantuntijat kirjoittivat erilaisia kasvatusoppaita opettajille ja vanhemmille lasten oikeanlaista kasvattamista varten. Minkälaista kuria ja minkälaisia kuritustapoja he pitivät suotavina, ja entä miten heidän neuvonsa näkyivät erilaisina diskursseina Opettajain lehden kirjoituksissa ja käytännön koulutyössä Turun alueen kouluissa?

¹ Jyrki Haapala, Länsi-Savo 7.10.2017.

² Opettajain lehti 1918, nro 10, 4. Jatkossa OL.

Tutkimukseni kannalta on tärkeää selvittää ensin käyttämieni termien eroja ja merkityksiä. Kurinpidolla yleisesti tarkoitetaan koulun ja opettajien tapaa ”hallita” luokkaa. Luokanhallinnan osana kuuluu kurinpitotoimet, joita saattoi olla 1900-luvun alussa seisottaminen, seisonta nurkassa, nuhde joko kahden kesken tai koko luokan edessä. Ruumiillisella kurituksella tarkoitetaan kaikkea fyysistä oppilaan rankaisemista. Tällä tarkoitetaan 1900-luvun alussa vitsalla lyömistä, takapuolelle tai kädelle lyömistä, joko omalla kädellä tai muulla esineellä, kuten vitsalla. Koulujen kurinpitoon kuuluu siis monet erilaiset keinot, mutta 1914 kiellettiin ruumiillisen kurituksen käyttäminen kansakouluissa. Tämän ympärillä käytyä keskustelua tutkin omassa tutkielmassani.

Opettaja oli 1900-luvun alussa tärkeässä asemassa ja sisällissodan jälkeen opettajien merkitystä kansakunnan eheyttäjänä korostettiin. Oli erittäin tärkeää, että opettaja sopi niihin raameihin, jotka kouluhallitus ja toisaalta kansa opettajille asettivat. Opettajilla on suuri merkitys lasten ja siten tulevien aikuisten elämässä, joten on tärkeää tutkia sitä, miten lapsia kasvatettiin ja kuritettiin kansakouluissa. Keskustelun tutkiminen kansakoulujen kurinpidosta on tärkeää, koska sanat luovat todellisuutta, jossa oppilaat ovat eläneet.

Tutkielman ensimmäisessä luvussa esittelen tutkimuksen kysymykset, asettumisen aiempaan tutkimukseen, käyttämäni alkuperäislähteet ja tutkimuksen metodit. Tutkielman toisessa luvussa käsittelen suomalaista kansakoulua ja sen historiaa erityisesti kasvatushistoriallisesta näkökulmasta. Samassa luvussa esittelen rajaukseni ajanjaksolle osuvia tapahtumia, kuten sisällissodan ja oppivellisuuden säätämisen. Tässä luvussa esittelen myös Suomen ylimpien toimijoiden, kuten kouluhallituksen näkemyksiä ruumiillisesta kurittamisesta. Tutkielman kolmannessa luvussa kerron, miten lähteissäni määritellään mitä kuri on ja minkälaista ruumiillinen kurittaminen, jos sitä opettaja käytti kurinpitokeinona. Neljännessä ja viidennessä luvussa esittelen, minkälaisilla argumenteilla ruumiillista kuritusta vastustettiin ja puolustettiin. Viimeisessä käsittelyluvussa tarkastelen sitä, miten Opettajain lehden ja kasvatustieteiden sanoma näkyi käytännön kouluarjessa Turun alueen kansakouluissa.

1.1 Tutkimustehtävä ja rajaus

Tutkimuskysymykseni on moniulotteinen. Tutkimustehtäväni on selvittää, minkälaista keskustelua käytiin ruumiillisesta kurittamisesta eri alkuperäislähteissäni. Tutkin sitä, miten opettajat ja kasvatustieteilijät suhtautuivat kurinpitoon kansakouluissa ja minkälainen

kurinpito nähtiin huonona ja mikä taas hyvänä. Tutkimuskysymystäni tukevat taas seuraavat kysymykset: Kuuluiko kurinpitoon ruumiillinen kuritus vai pitikö sitä välttää? Haluan selvittää, millä tavoin oikeinlaista kurinpitoa kuvailtiin ja miten ihanteellinen kasvattaja käyttäytyi 1900-luvun alkuvuosikymmeninä. Entä miten valtio ja sen virkamiehet näkivät kurinpidon kouluissa? Minkälaisilla argumenteilla esimerkiksi ruumiillista kuritusta puolustettiin ja millä vastustettiin? Erosivatko kenties koulujen käytännöt Opettajain lehden kirjoitusten tai kasvatustieteen ammattilaisten näkemysten kanssa? Näiden näkökulmien avulla saan vastauksen pääkysymykseeni.

Aikarajauksen rajaan vuosiin 1905–1921. Rajauksen perustelen sillä, että vuonna 1914 ruumiillinen kuritus kouluissa kiellettiin, joten on mielekästä tutkia aikaa ennen lakimuutosta ja samoin aikaa sen jälkeen. Ruumiillinen kuritus aiheutti sekä opettajan lehdissä että turkulaisissa kouluissa keskustelua, joten on mielekästä käsitellä myös aikaa ennen kuin laki astui voimaan. Lakiehdotus tuli opetushallitukselle jo vuonna 1912, joten keskustelun seuraaminen ennen muutosta on perusteltua. Ennen lakimuutosta asiasta on luultavasti keskusteltu ja samoin myös lakimuutoksen jälkeen. Aika on tarpeeksi pitkä, jotta pystyn tekemään tulkintoja siitä, minkälaista opettajien mielestä oli hyvä tai huono kurinpito kansakouluissa. Opettajain lehti löytyy digitoituna vuodesta 1905 lähtien, joten perustelen aikarajauksen alkavan tästä. Samoin ruumiillisesta kuritukseen liittyviä keskusteluita kansakouluissa ei ole tarkoituksenmukaista tutkia, koska fyysinen kurittaminen oli laillisesti ennen vuotta 1914 ja tavallisena osana koulujen kurinpitokeinoja. Aikarajaukseni katkaisen vuoteen 1921, jolloin tuli voimaan oppivelvollisuuslaki. Tällöin koulunkäynti muuttuu ja alkaa uusi ajanjakso.

1.2 Aikaisempi tutkimus

Opettajia ja kurinpitoa kouluissa on tutkittu jonkin verran Suomessa. Ruumiillista kuritusta tai keskustelua siitä ei hirveästi ole taas tutkittu. Jos kansakoulujen kurinpitoa käsitellään, tulee se usein esille, kun asiaa käsitellään isommassa kokonaisuudessa, mutta varsinaisia tutkimuksia ruumiillisesta kurituksesta löytyy vähän. Nykyajan peruskoulun opettajien kurinpitokeinoista ja yleisemmin ehkä keinoista pitää yllä työrauhaa on paljon tutkimuksia kasvatustieteessä, mutta kurinpidon historia on jäänyt taka-alalle. Muutama tutkimus löytyy suomalaisista kansakouluista, joissa on käsitelty muun muassa ”pahantapaisia poikia” ja

heidän kasvatustaan. Näissä tutkimuksissa sivutaan myös lyhyesti, miten ruumiilliseen kuritukseen suhtauduttiin.

Koulujen kurinpitotoimia ja kuria yleisesti on tutkittu, mutta suurin osa keskittyy nykyaikaan. Oma työni tulee siis sopivaan väliin, koska tulen tutkimaan opettajien mielipiteitä liittyen kuriin ja sekä käytännön näkymistä kouluissa. Muissa tutkimuksissa kuria on kuvailtu ja kerrottu minkälaista se oli, mutta opettajien näkemykset kurista ovat jääneet taka-alalle. Mielestäni opettajien näkökulman tutkiminen on tärkeää, koska he ovat olleet niitä henkilöitä, jotka ovat uutta sukupolvea toinen toisensa jälkeen kasvattaneet. On tärkeää selvittää, millä perusteilla opettajat perustelevat kasvatus- ja kurinpitotapoja kouluissa ja omassa luokassa: Miksi toiset opettajat pitivät ruumiillista kuritusta huonona kurinpidonkeinona ja miksi toiset näkivät sen hyvänä?

Tutkielmani kannalta on hyvä, että muodostan jonkinlaisen raamin aiheelleni. Ruumiillista kuritusta kouluissa on vaikea ymmärtää nykyajasta käsin, joten minun on tutustuttava ajan kasvatustilanteeseen. Mika Ojakangas teoksessaan *Lapsuus ja auktoriteetti* esittelee pedagogisen vallan historiaa aloittaen J. V. Snellmanin ajasta Matti Koskenniemeen. Hän tutkii erityisesti pedagogisen tiedon ja kasvatuksen tekniikoiden historiaa. Ojakankaan teos varmasti auttaa minua hahmottamaan taustaa ja 1900-luvun alun ajattelua kasvatuksesta.

Toinen teos, jota hyödynnän oman tutkielman tukenani, on Leevi Launosen väitöskirja *Eettinen kasvatustilanteen suomalaisen koulun pedagogisissa teksteissä 1860-luvulta 1990-luvulle*. Teoksessa Launonen analysoi kullekin aikakaudelle tyypillistä eettisen kasvatustilanteen kulttuurin ja pedagogisten tekstien kautta. Oman tutkimukseni sijoittuu ajallisesti Launosen hahmottelemissa ajanjaksoissa uskon ja siveellisen kasvatuksen ajanjaksoon vuosina 1860–1920. Tämä siis ajoittuu suoraan oman aikarajaukseni 1900-luvun alkuun. Launonen on analysoinut kattavasti kyseisen ajanjakson pedagogisen ajattelun perusteita filosofisteoreettisesta näkökulmasta, joka on hyödyksi minulle, kun tulkitan kasvatustilanteiden tekstejä tai Opettajain lehtien keskustelua. Kummankin, Ojakankaan ja Launosen, tutkimuksen aineistona on käytetty suomalaisia pedagogisia tekstejä, tieteellisiä kirjoituksia, opettajille suunnattuja kasvatustilanteita ja opetussuunnitelmia. Kuten Ojakankaankin tutkimuksessa, myös Launosen väitöskirjassa aineistossa paneudutaan koulun ja opettajan arjen kasvatustilanteeseen ja kurinpitoon, tarkastelemalla niiden ohjanneita periaatteita, kun itse taas tutkin keskustelua koulun arjesta.

Tarja Kakko on tutkinut kristinuskon merkitystä suomalaisessa kasvatuserinteessä. Väitöskirjassaan *Kurissa ja nuhteessa – luterilainen kasvatusaate 1900-luvun vaihteen Suomessa* Kakko tuo esille, miten uskonto ja oikeanlainen uskonnollisuus nähtiin tärkeänä lapsen kehitykselle. Lisäksi hän sivuaa ruumiillisen kurituksen merkitystä kristillisessä kasvatuserinteessä. Ihanteellinen opettaja oli uskonnollinen ja oli siten sovelias esimerkki oppilaille oikeanlaisesta elämästä. Kansakoulussa pyrittiin tuottamaan tietynlaisia kansalaisia, joten opettajan esimerkillisyys ja ”oikeanlainen” kurinpito olivat tärkeitä välineitä uuden sukupolven kasvatuksessa. Kakko käytti alkuperäisaineistona väitöskirjassaan 1900-luvun taitteen aikalaikirjallisuutta, lastenlehtiä ja kasvatusoppaita. Kakon aineisto oli monipuolinen ja hän perustelee valintansa sillä aineisto yhdessä muodostaa kuvan, josta välittyy kasvatussuuntien lisäksi tietoa 1800- ja 1900-luvun aatemaailmasta, arvoista ja historiallisesta kontekstista. Kakko tiivistää hyvin: kirjoittamalla kansa ilmaisi itseään.³

Käytän myös työssäni 1900-luvun alun kasvatusoppaita, joten Kakon tekemistä huomioista on varmasti apua omassa tutkielmassani. Kakko perustelee hyvin kasvatusoppaiden käytön omassa tutkimuksessaan: Ne kuvaavat yhteiskunnan ajatuksia ja käsityksiä. Hän käytti oppaita selvittääkseen, miten luterilainen kasvatusaate tulee esille luterilaisen kasvatuserinteeseen, ja miten se on sekoittunut sekulaarisiin kasvatuserinteisiin. Luterilaisella pedagogiikalla oli tärkeä asema ennen 1900-lukua, joten sen tunteminen tässä työssä on erittäin tärkeää. Pedagogiikan historia nousee tärkeään asemaan molemmissa yllä mainituissa teoksissa ja omassa tutkimuksessani haluan erityisesti keskittyä siihen, minkälaisen kasvatuksen ja kurin opettajat näkivät hyvänä tai huonona.

Juha Valtan väitöskirja *Ongelmaoppilaat Oulun kansakoulussa vuosina 1874–1974* käsittelee erityisesti kurinpitoa oululaisessa poikakoulussa. Turussa oli myös poika- ja tyttökouluja ja haluan selvittää, oliko kurituksessa eroa kouluissa sukupuolen perusteella. Turun kansakouluista ei ole tehty vastaavaa tutkimusta, joten oma tutkimukseni tulee sopivaan kohtaan. Turkulaisista kouluista on kyllä tehty historiikkeja, josta omassa työssäni hyödynnän Tapani Kuntun kirja *Opetusta kivimuurin suojassa – Snellmanin koulun vuosista 1903–2003*. Kunttu kertoo koulun historiasta monipuolisesti ja hän on myös käsitellyt koulun kuria, tosin hyvin lyhyesti. Alkuperäisaineistossani yhtenä kouluna on myös Snellmanin kansakoulu, joten on mielenkiintoista, teenkö samanlaisia havaintoja, jotka Kunttu on tehnyt historiikissaan.

³ Kakko 2005, 37–40.

Professori Jukka Rantala on tutkinut teoksessaan *Kansaa kasvattamassa* kansakouluopettajien lähettämiä kiertokirjeitä toisilleen, ja hänen mukaansa kirjeissä opettajien välillä kirjoitettiin hyvin aroistakin asioista. Rantala tuo esille, miten omaelämäkertoissa kirjoittaja saa valita aiheet, joista kirjoitetaan ja epämiellyttävät aiheet jäävät käsittelemättä, kuten ruumiillinen kuritus. Kirjeissä tekstit ovat syntyneet omasta aloitteesta. Rantalan tutkimus tuo omaan tutkimukseeni toisenlaisen puolen: Minkälaisia asioita opettajat olivat kirjoittaneet kirjeissä toisilleen, jotka eivät olleet todennäköisesti tarkoitettu muiden luettavaksi, toisin kuin Opettajain lehden kirjoitukset, koulujen pöytä – ja päiväkirjat tai kasvatustieteilijöiden teokset? Tutkimuksen kohteena olevat opettajat ovat syntyneet vuosina 1892–1901, joten he ovat toimineet opettajina oman tutkimukseni aikarajauksen sisällä.

Käytän tutkielmassani lisäksi muutamia yleisteoksia Suomen kansakoulun historiasta, jotka käsittelevät erityisesti opettajaihannetta ja kurinpitoa kouluissa. Hannu Syväoja käsittelee omassa teoksessaan *Kansakoulu – suomalaisten kasvattaja* kattavasti eri näkökulmista Suomen kansakoululaitosta ja sen pitkää historiaa. Teoksessaan hän sivuaa myös opettajien roolista kansakunnan kasvattajina opettajaihanteista, koulujen kurista ja järjestyksestä. Lisäksi hän on tutkinut Ojakankaan tavoin kansakoulun pedagogisia suuntaviivoja, jotka ovat myös tärkeä osa omaa graduani, jotta voisin ymmärtää 1900-luvun alun opettajien näkemyksiä siitä, miten oppilaita kuuluu opettaa ja kasvattaa. Erityisesti näitä edellä mainittuja osia Syväojan teoksessa aion hyödyntää.

Toinen yleisteos kansakoulujen historiasta on Anja Heikkisen ja Pirkko Leino-Kaukiaisen teos *Valistus ja koulunpenkki – kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle* (2011). Tässä teoksessa käsitellään erityisesti opettajien mallikansalaisuuden vaatimusta. Omassa tutkimuksessani haluan selvittää, minkälainen näkemys 1900-luvun alkupuolen opettajilla oli mallikansalaisuudesta ja kurinpidosta ja miten nämä kaksi nivoutuivat yhteen. Minkälaisella kurilla muovailtiin kunnan kansalaisia Suomeen?

Christina Florin ja Ulla Johansson ovat käsitelleet artikkelissaan *Three Cultures, Three Stories Discipline in Grammar Schools, Private Girls' Schools, and Elementary Schools in Sweden 1850–1900*, ruotsalaisten kansakoulujen ja oppikoulujen kurinpitoa. Kansainvälisestä tutkimuksesta erityisesti Ruotsi on sopiva tarkastelukohde, koska kulttuuri ja yhteinen historian puolesta Ruotsi ja Suomi ovat toisilleen hyviä verrokkimaita. Koulutussysteemi oli Ruotsissa myös hyvin samanlainen: Kansakoulu oli tarkoitettu kaikille, oppikoulut pojille ja

työillä yksityiset koulut. Kahteen jälkimmäiseen pääsivät varakkaimmat ja vain muutama prosentti väestöstä jatkoi kansakoulun jälkeen koulutuspolkuaan.

Mervi Kaarnisen *Punaorvot 1918* teos käsittelee punaisten orpojen kohtaloita. Pääosassa ovat tamperelaiset punaorvot, joita kaupunkiin jäi noin 500 sisällissodan jäljiltä. Kaarnisen teos käsittelee opettajien käyttämää kuritusta sosiaalisen aseman näkökulmasta. Hän on haastatellut punaisten vanhempien orvoiksi jääneitä lapsia. Heidän koulukokemuksissaan nousee usein opettajien asenne ja välillä myös käyttämä väkivalta esille. Haluan itse myös ottaa huomioon sisällissodan vaikutukset kurituskeskustelussa. Oliko punaisten lasten kurittaminen suotavampaa kuin valkoisten lasten ja vaihtelivatko kenties kurinpidon ihanteet oppilaskohtaisesti? Näkyykö kenties sisällissodan vaikutukset Opettajain lehdessä liittyen koulujen kurinpitoon?

Koulukurista on tehty muutamia historian pro gradu – tutkielmia, kuten Laura Kiviniityn *Sukupuolittunut koulukuri Oulun lyseossa ja Oulun tyttölyseossa 1912–1974* ja Karoliina Purasen *Kiltit tytöt, vilkkaat pojat? Sukupuoli ja koulukuri 1800–1900-lukujen vaihteen oppikouluissa*. Koska aion käyttää Turun kansakoulujen pöytäkirjoja kurituksen tutkimisessa, on hyvä lukea myös muiden kaupunkien kansakouluja käsitteleviä tutkimuksia. Purasen gradu keskittyy pääasiassa sukupuolen merkitykseen koulukurissa, kun taas itse aion keskittyä enemmänkin siihen, minkälaisilla argumenteilla kuritusta puolustettiin ja vastustettiin. Sukupuoli tulee esille omassa työssäni, joten Laura Kiviniityn ja Karoliina Purasen pro gradut antavat näkökulmaa siihen, millä tavalla oppilaan ja opettajan sukupuoli on saattanut vaikuttaa kurinpitoon.

Jaana Tähtisen pro gradu *Moninainen, moniarvoinen, arvoton: Määritelmiä koulukurille ja -kuritukselle 1890-luvulta yleiseen oppivelvollisuuteen* on eniten lähellä omaa tutkielman aiheita. Hän on tutkinut Kansakoulun lehteä, joka oli sekä opettajille että vanhemmille kasvatusta käsittelevä aikakauslehti. Tähtinen on tutkinut työssään lehden diskursseja liittyen kurin ja kurittamiseen. Oma tutkimukseni eroaa Tähtisen tutkimuksesta erityisesti lähteiden kautta. Hän käyttää alkuperäislähteenään Kansakoulun lehteä, kun taas itse käytän Opettajain lehden lisäksi kasvatustoppaita ja turkulaisten koulujen ja kansakoulutarkastajien omia asiakirjoja ja pöytäkirjoja. Mielenkiintoista on myös, eroavatko lehdet paljon toisistaan keskustelun suhteen.

Kuten johdannossa mainitsin, nykyajan opettajien ja kansalaisten näkemyksistä koulujen kurinpidosta ja työrauhasta on tehty tutkimusta suuremmissa määrin kuin historian alalla. On helpompi saada haastateltavia, ja laaja sanoma- ja aikakauslehdistö ja sosiaalinen media mahdollistaa nykyajan keskustelun tutkimisen hyvin eri tavalla. Hyvänä esimerkkinä, miten nykyajan keskustelua koulun kurinpidosta on tutkittu, on Meeri Piiparin pro gradu vuodelta 2020 *Keppiä vai porkkanaa? Eduskuntavaaleissa 2019 valittujen kansanedustajien käsityksiä koulukurista ja paremmasta peruskoulusta*. Myös koulun työrauhaa tutkitaan erityisesti kasvatustieteissä. Työrauha ja kurinpito rinnastetaan myös historian tai kasvatustieteiden tutkimuksessa usein toisiinsa. Historiaa kuitenkin on sivuttu muutamissa pro graduissa, kuten Kari Kunnarin ja Olli Pöyhösen tutkielmassa vuodelta 1998 *Kuuluuko kuri kouluun? Vanhempien käsityksiä kurista ja koulukasvatuksesta*, mutta tutkimuksissa on keskistytty pääasiassa nykyajan vanhempien näkemyksiin.

1.3 Alkuperäislähteet

Alkuperäisaineistoni on hyvin heterogeeninen, mutta perustelen lähteiden erilaisuuden sillä, että niiden avulla pystyn mahdollisimman monipuolisesti vastaamaan tutkimuskysymyksiini. Voisin toisaalta vain tutkia Opettajain lehtiä, mutta antavatko ne tarpeeksi kattavan kuvan aiheesta? Turkulaisia kansakouluja tai kansakouluntarkastajia ei ole kurinpidon ja kurituksen näkökulmasta aiemmin tutkittu, joten arkistolähteeni tuovat lisää aiempaan tutkimustietoon. Lisäksi mielestäni on tärkeää ymmärtää, minkälainen tausta ja näkökulma opettajilla oli omassa kasvatuksessa, jotka sitten näkyivät mielipidepalstoissa Opettajain lehdessä ja Turun kansakoulujen johtokuntien ja opettajankokousten pöytäkirjoissa. Kasvatusalan tutkijat ja muut opetusalan ammattilaiset ovat kirjoittaneet ohjekirjoja juuri kansakoulun opettajille, joten 1900-luvun alun kasvatusoppaat ja kasvatushistoria on otettava tässä tutkimuksessa huomioon. Lähteideni avulla pystyn muodostaan kattavan kuvan siitä, minkälaisena nähtiin hyvä ja huono koulukuri.

Opettajain lehti ilmestyi 1900-luvun alkuvuosikymmeninä kerran viikossa. Vanha Opettajain lehti on nykyään ilmestyvän Opettaja -lehden edeltäjä, ja lehdet ovatkin hyvin samanlaisia rakenteeltaan ja sisällöltään. Sata vuotta sitten ja nykyisin lehdissä käsitellään tärkeitä poliittisia muutoksia erityisesti opettajien näkökulmasta, ilmoitetaan työpaikoista, mainostetaan uusia oppikirjoja, surraan menehtyneitä kollegoita ja pidetään opettajien

oikeuksista huolta erilaisin kannanotoin. Opettajain lehti löytyy digitoituna Kansalliskirjaston nettisivuilta vuodesta 1905. Olen tehnyt sanahakuja seuraavilla termeillä: ”kuri, kuritus, opettaja, kansakoulu”. Näillä on löytynyt useita osumia Kansalliskirjaston digitoiduista aineistoista. Osumia on noin sadasta pariin sataan ja määrä riippuu hakusanojen vaihtelusta. Suurin osa osumista ovat Opettajain lehdestä tai Kansakoulun lehdestä. Sekä Opettajain lehti että Kansakoulun lehti, ovat tarkoitettu opettajille ja tekstit ovat usein toisten opettajien kirjoittamia. Kansakoulun lehti oli suunnattu oppilaiden vanhemmille ja Opettajain lehti oli enemmän ammattilehti. Käyttökelpoisia tekstejä löytyi yhteensä 20 Opettajain lehdestä, joita tarkastelen omassa tutkielmassani. Muutamassa lehdessä oli kaksi tekstiä ruumiilliseen kuritukseen liittyen, joten keskustelunavauksia on yhteensä 22.

Opettajain lehdestä toivon löytäväni vastauksia erityisesti siihen, minkälaista oli hyvä kuri, miten esimerkiksi ruumiilliseen kurittamiseen suhtauduttiin ja minkälaisena nähtiin kurittava opettaja. Lisäksi haluan löytää vastauksia siihen, oliko sukupuolella tai sosiaalisella statuksella jotain merkitystä kurinpidossa ja kurituksessa. Erityisesti sisällissodan jälkeen punaisten lasten tulevaisuus oli esillä Opettajain lehdessä. Heidän kasvatuksestaan oltiin huolissaan ja tietynlaisen kurinpidon tärkeys nousi esiin keskusteluissa. Tarkastelemalla lehtiä, arkistolähteitä ja kasvatuseräpäitä ja vertailemalla niitä toisiinsa pystyn vastamaan tutkimuskysymyksiini mahdollisimman kattavasti, millä tavoin kurinpitoa kuvailtiin.

Lehtien lisäksi alkuperäislähteenä käytän kolmea kasvatuseräpää, jotka oli kirjoitettu opettajille ja vanhemmille. Opettaja ja kirjailija Onni Silvennoisen teos *Koulun kuri ja järjestys* (1921), jossa muun muassa Silvennoinen kertoo erilaisista opettajien rankaisukeinoista ja lasten ”rikoksista”, joita oli muun muassa irstailu, aikainen kouluun tulo, matkiminen, itsesaastutus ja Jumalan pilkka. Jokaiselle rikokselle on myös ehdotettu sopivaa rangaistusta. Kirja on siis tarkoitettu eritoten opettajille kurin ylläpitämistä varten. Oppaan ilmestymishetkellä Silvennoinen oli 31-vuotias ja muutaman vuoden päästä hän oli Porvoon maalaiskunnan Tolkkisissa toimineen yksityisen Mustijoen kansakoulun johtajana vuosina 1934–1942. Silvennoinen oli ahkera kirjoittaja ja häneltä on ilmestynyt useita tekstejä. Suurin osa käsittelee Mustijoen kansakoulun historiaa, joita hän kirjoitti yhteensä kolme teosta.

Toinen kasvatuseräpää on myös opettajan ja kasvatustieteilijän kirjoittama: Aksel Rafael Kurki⁴ *Kurinpito ja kasvatuseräpää ja koulussa* (1921) käsittelee monipuolisesti koulun kurinpitoa.

⁴ vuoteen 1935 Rosenqvist.

Hän käsittelee erilaisia rangaistusmuotoja ja ottaa kantaa myös ruumiilliseen kurittamiseen. Rosenqvist on kirjoittajista tuotteliain: Hän kirjoitti 17 teosta elämänsä aikana, jotka käsittelevät erityisesti lasten ja nuorten henkistä kasvua.

Kolmas kasvatusopas opettajille on kansakoulutarkastajan Kaarle Vaulon *Uusi henki koulukurissa* (1914), teos on katsaus muuttuvaan kansakouluun ja erityisesti siihen, miten ”vanhat käsitykset vaihtuvat uusien tieltä”. Näistä kolmesta kirjoittajasta Vaulo on vähiten tuotteliain. Häneltä löytyi vain tämä yksi teos. Vaulon teos antaa erityisesti vastauksia siihen, miten lakimuutos ruumiillisesta kurituksesta muuttavat opettajien kurinpidon mahdollisuuksia kouluissa ja millä tavoin uudenlaisen kurinpidon ihanne tulee näkymään kansakouluissa.

Kirjat käsittelevät pääasiassa kuria ja kurittamista kouluissa. Kirjat olivat erityisesti suunnattu opettajille, mikä tekee niistä loistavan lisän tutkimukseeni. Opettajain lehti antaa yhdenlaisen kuvan opettajien näkemyksestä ja ihanteellisesta kurista. Kasvatusoppaat taas edustavat sitä, minkälaista kasvatusta kansakoulun opettajilta ja opettajattarilta toivottiin. Teokset kertovat myös siitä, minkälaiset kurituskeinot olivat hyviä kokeneempien opettajien ja opettajankouluttajien mielestä. Esimerkiksi Rosenqvist toimi uransa aikana Helsingin yliopiston kasvatustieteen dosenttina ja Silvennoinen kansakoulun johtajana. Opettajaseminaarit kouluttivat opettajista ajan kasvatusihanteen mukaisesti, joten on perusteltua tutkia myös opettajille tarkoitettua kirjallisuutta liittyen kurinpitoon. Keskustelua ruumiillisesta kurituksesta voisi tutkia vain Opettajain lehdestä, mutta monipuolisella ja moniäänisellä aineistolla saan vastauksen tutkimustehtävääni. Kirjailijoista Vauloa oli käsitelty myös erikseen Opettajain lehdessä vuonna 1914 numerossa 44, mikä kertoo myös lehden ja kirjojen keskustelusta keskenään.

Kolmas osa alkuperäislähteistäni ovat Turun koulujen opettajainkokousten ja johtokuntien kokousten pöytäkirjat ja Turun alueen kansakoulutarkastajien arkistot. Turun kansakouluista on säilynyt 1900-luvulta lisäksi opettajien rangaistuspäiväkirjoja, joissa oli merkattu oppilaiden rikkeet ja heidän rangaistuksensa. Kouluilla on luonnollisesti materiaalia jäljellä eniten nykyajalta, joten olen ottanut vain ne turkulaiset koulut tarkasteluun, joista löytyy materiaalia 1900-luvun alusta. Kattavaa kuvaa Turun alueen kouluista siis en pysty muodostaan, koska vain muutamasta koulusta oli jäljellä materiaalia, joka oli käyttökelpoista tämän tutkimuksen kannalta. Myös kaikista kouluista ei ole jäljellä rangaistuspäiväkirjoja tai opettajainkokousten pöytäkirjoja, mutta sillä ei ole tämän tutkimuksen kannalta merkityksellistä. Tutkin yleisesti koulujen henkilökunnan ja muiden osallisten näkökulmia

kurinpitoon, joten en tule erottelemaan kouluja tutkielmassani. Tulen hyödyntämään seuraavien kansakoulujen arkistomateriaalia: Kerttulin, Wäinö Aaltosen ja Raunistulan kansakoulut. Näistä kouluista tutkin erityisesti johtokuntien pöytäkirjoja, koska opettajien omissa päiväkirjoissa oli mainittuna vain lukujärjestykset ja oppilaiden poissaolot ja niiden syyt.

Suurin osa arkistoaineistosta on opettajainkokousten ja johtokuntien pöytäkirjoja.

Opettajankokouksissa kokoontuivat luonnollisesti koulun opettajat päättämään koulun asioista ja hankinnoista. Kokouksissa saatettiin keskustella esimerkiksi kouluavustuksista ja milloin lukuvuosi päätetään. Vaikka oppilaiden kanssa olivat koulujen opettajat ja rehtori, oli Suomessa myös muita henkilöitä, jotka vastasivat lasten koulunkäynnistä. Kouluissa oli omat johtokunnat, jotka päättivät asioita yhdessä kuten, milloin jäädään kesälomalle ja milloin uusi lukuvuosi alkaa. Johtokuntien kokouksissa paikalla oli opettajia ja muita kylän tai kaupungin asukkaita. Johtokunnan kokouksissa käsiteltiin myös tilanteita, joissa opettaja oli käyttänyt väkivaltaa oppilaita kohtaan ja vanhempi oli ottanut asian esille johtokunnan kokouksissa. Näistä keskusteluista etsin erilaisia näkemyksiä siitä, millä tavoin oppilaita saa kuritta ja mikä oli hyväksyttävää kurinpitoa.

Kansallisarkiston Turun toimipisteeltä löytyvät Turun eteläisen ja pohjoisen piirin kansakoulutarkastajien arkistot. Niistä löytyy muun muassa tarkastajan ja koulujen johtokuntien kirjeenvaihtoa ja muita asiakirjoja. Tärkeimmät tämän tutkimuksen kannalta ovat ehdottomasti tarkastajien asiakirjat opettajien rikkomuksista. Tässä tutkimuksessa käytän Turun pohjoisen piirin kansakoulutarkastajien opettajien rikkomuksia koskevia asiakirjoja vuosina 1918–1968.

Kansakoulutarkastajien sekä koulujen johtokuntien kokousten pöytäkirjoista löydän vastauksia seuraaviin kysymyksiin: miten oikea kurinpito määriteltiin, miten väkivaltaa käyttävään opettajaan suhtauduttiin ja miten kuri toteutui turkulaisissa kouluissa.

Kansakoulutarkastajat muun muassa pitivät huolen, että opettaja oli sopiva kasvatustehtävään. Jos opettaja oli siveetön tai häntä epäiltiin esimerkiksi liian läheisistä väleistä kommunisteihin, oli asukkaiden syytä olla huolissaan lastensa puolesta.

Kansakoulutarkastajat ja johtokunnat pohtivat yhdessä erotetaanko opettaja virastaan ja toimivat sitten yhteisen päätöksen mukaan.⁵ Turkulaisten koulujen ja kansakoulutarkastajien

⁵ Harju 2010, s.134–156.

aineistot antavat kuvan siitä, miten kurinpidosta kouluissa keskusteltiin ja miten se peilautuu Opettajain lehtiin tai kasvatusoppaisiin.

Lisäksi tulen käyttämään Suomen kouluhallituksen vuonna 1919 julkaisemaa raporttia kansakoulun kehityksestä vuosina 1910–1915. Raportti on osoitettu valtioneuvostolle ja sen on 380 sivua pitkä. Raportissa sivutaan myös ruumiillisen kurituksen kieltämistä kansakouluissa. Tutkielmani kannalta on hyvä tietää, minkälainen prosessi ruumiillisen kurituksen kieltäminen oli ja minkälaisia perusteita siinä käytettiin. Millä perusteilla muutettiin kurinpitokäytänteitä kouluissa? Käsky tuli opettajille ylhäältä käsin ja opettajien oli noudatettava sitä. On mielenkiintoista selvittää, oliko kenties kouluhallituksella erilaisia perusteluita ruumiillisen kurituksen kieltämiseen kuin opettajilla Opettajain lehdessä, kasvatusoppaissa ja turkulaisten koulujen pöytäkirjoissa?

1.4 Tutkielman metodit ja etiikka

Tässä tutkielmassa käyttämäni metodi on sisällönanalyysi. Tämä laadullisessa tutkimuksessa usein käytetty metodi on eräänlainen kehys, johon voi halutessaan liittää muita analyysimenetelmiä. Sisällönanalyysi antaa siis aineistonsa tutkimiseen kehykset ja vapauden tulkintaan.⁶ Sisällönanalyysin avulla pystyn erottamaan teksteistä erilaisia diskursseja, joiden avulla lähestyn alkuperäisaineistoani. Tavoitteenani on etsiä aineistosta valitsemiini teemoihin, eli puheenvuorot, jotka puolustivat ruumiillisen kurituksen käyttöä kouluissa ja ne, jotka vastustivat fyysistä rankaisemista. Näiden teemojen avulla pyrin vastaamaan tutkimuskysymyksiini.

Laadullinen sisällönanalyysi on tekstin analyysiä, joka pääosassa ovat tekstin sisältö ja merkitykset niiden taustalla. Kyseisen metodin avulla voi päästä ihmisten tekstin ja puheen taakse: Mitä kyseinen henkilö on saattanut kokea ja minkälaisesta maailmasta lehtien, kirjojen ja pöytäkirjojen tekstit viestivät. Sisällönanalyysin avulla hajanaisesta aineistosta, lehdistä, kasvatusoppaista ja koulujen pöytäkirjoista, voidaan luoda selkeää tietoa ajan ihmisten käsityksistä ja ympäröivästä yhteiskunnasta.⁷

⁶ Tuomi ja Sarajärvi 2009, 91.

⁷ Tuomi ja Sarajärvi 2009, 100–110.

Tutkielmani on laadultaan kvalitatiivinen, johtuen suppeasta sen otoksesta ja tutkimuksen tavoitteesta. Keskityn myös hyvin yksityiskohtaisesti lehtien ja kasvatustieteiden teksteihin. Tarkoitukseni ei ole löytää määrällisesti vastausta teemoihin, vaan paneutua eri aihealueisiin. Laadullinen tutkimus on hyvin käsitteenä hyvin laaja-alainen ja sen alla useita erilaatuisia laadullisia menetelmiä.⁸ Aineistolähtöinen sisällönanalyysi auttaa selvittämään myös sen, miten kustakin tutkittavasta aiheesta puhutaan lehdissä, kasvatustieteissä ja arkistolähteissä. Sisällönanalyysi tehdään siten, että aineisto käydään läpi ja sieltä poimitaan ne asiat ylös, jotka koskevat tutkimuskysymyksiä. Tämän jälkeen kerätyt aineistot luokitellaan eri ryhmiin, kuten olen erottanut näkemykset ruumiillisen kurituksen puolesta ja vastaan. Tämän jälkeen analysoidaan aineisto.

Sisällönanalyysiin voi liittää muita laadullisia menetelmiä käyttäen apunani Jyrki Pöysän toimittamaa teosta *Vaeltavat menetelmät*. Pöysän teoksessa käsitellään lähilukua, joka sopii aineistoni tutkimiseen. Lähiluvulla tarkoitetaan metodia, jossa voidaan tarkastella tekstin erilaisia piirteitä ja ennen kaikkea sen merkityksiä.⁹ Tavoitteenani tässä tutkielmassa on ymmärtää, mitä kurinpitoa käsittelevillä teksteillä tarkoitettiin ja siinä auttavat sisällönanalyysi ja lähiluku.

Entä miten lähiluetaan? Lähiluvun metodin periaatteena on se, että tutkittava teksti luetaan useamman kerran. Omassa aineistossani tämä on ensiarvoisen tärkeää. Ensimmäisellä lukukerralla ei välttämättä huomaa merkityksiä koko tekstissä tai pieniä vivahteita kirjoituksessa. Sisällönanalyysin keinona on tekstin teemoittelu, samoin lähiluvussa. Ensimmäisellä lukukerralla tutkija voi kiinnittää huomionsa yhteen asiaan, toisella kerran taas johonkin muuhun. Omassa työssäni pyrin löytämään tekstejä, jotka vastustavat ruumiillista kurittamista ja toisella kertaa kiinnitän huomioni argumentteihin, joita kirjoittajat käyttävät. Perustellaanko kieltämistä esimerkiksi lapsen kehityksen häiriintymisellä, lasten kokemalla pellolla kuritustilanteissa tai yleispätevillä ihmisoikeuksilla, johon ei kuulu mukaan ajatus väkivallan käytöstä kouluissa.¹⁰

Seuraavaksi lähiluvun metodiin kuuluu tekstin tarkastelu eri tasoilla. Näitä tasoja ovat sanataso, lausetaso ja kokonaisrakenne.¹¹ Oman työni kohdalla tämä toimii niin, että voin

⁸ Tuomi ja Sarajärvi 2009, 9.

⁹ Pöysä 2010, 331–355.

¹⁰ Pöysä 2010, 335–355.

¹¹ Pöysä 2010, 335–355.

tutkia teksteistä muun muassa sitä, minkälaisia sanoja ruumiillista kuritusta puolustava käyttää. Toistuvatko kenties samanlaiset sanavalinnat? Tai toistuvatko samanlaiset lauseet kasvatusoppaiden teksteissä tai turkulaisten koulujen asiakirjoissa?

Koska sisällönanalyysi ei ole tarkkarajainen metodi, hyödynnän tässä työssä diskurssianalyysin keinoja. Tavoitteenani on löytää erilaisia hyvän ja huonon koulukurin diskursseja Opettajain lehdistä, kasvatusoppaista ja turkulaisten koulujen pöytäkirjoista. Diskurssianalyysi antaa eväät tutkia lähteitä erilaisista näkökulmista. Diskurssianalyysin nähdään rakentuvan lähtökohdasta, että kieli, jota käytämme kuvastaa sosiaalista todellisuutta. Diskurssianalyysin kuuluu myös oletus siitä, että kieli, jota käytämme tuottaa erilaisia todellisia seurauksia.¹² Nämä kaksi ovat lähtökohtia, jotka korostuvat erityisesti omassa tutkielmassani. En pysty näkemään luokkiin sisälle, enkä haastattelemaan opettajia tai oppilaita, joten kiinnittämällä huomioni näihin seikkoihin, pystyn selvittämään lähteistäni, minkälaista keskustelu ruumiillisesta kurituksesta oli?

Karkeasti kielenkäyttöä jaottelemalla on mahdollista analysoida kahdesta vaihtoehtoisesta näkökulmasta: todellisuuden kuvana tai todellisuuden rakentamisena. Näistä ensimmäinen, realistinen näkökulma olettaa, että kielenkäyttö on väline, jolla saadaan tietoa tosiasioista. Jälkimmäisessä, usein sosiaalisesti konstruktionismiksi nimitetyssä näkökulmassa kielenkäyttöä ei tarkastella siltana todellisuuteen, vaan osana todellisuutta.¹³

Kuten yllä olevassa lainauksessa, tässä työssä tukeudun konstruktionistiseen näkökulmaan. Diskurssianalyysin käyttöön kuuluu myös kontekstin huomioon ottaminen. Minun pitää ottaa huomioon, että ajallisesti on kyse erilaisesta ajasta ja paikasta. Pitää ottaa siis huomioon ajan ja paikan merkityksen, johon pyrin suhteuttamaan oman tulkintani. Minun on otettava huomioon oma aikani ja sen erilaisuus verrattuna 1900-luvun alun maailmaan. Sisällönanalyysissä, lähiluvussa tai diskurssianalyysin kohteena eivät myöskään ole yksittäiset ihmiset, kuten eivät ole tässäkin tutkimuksessa. Tutkimuksen kohteena ovat sosiaaliset käytännöt, kuten opettajien näkemykset sopivasta kurista kouluissa ja miten se

¹² Jokinen, et al. 2016.

¹³ Jokinen, et al. 2016.

näkyi arjessa. Diskurssianalyysiin ei myös kuulu tutkittavien päänliikkeiden ihmettely, vaan tarkoitus on löytää vastaus siihen, minkälaista todellisuutta erilaiset diskurssit rakentavat.¹⁴

Kuri yleisemmin mielletään positiiviseksi asiaksi, kuten esimerkiksi Aika -lehdessä todetaan: ”Ilman vakavaa kuria ei mikään koulu voi pysyä pystyssä”.¹⁵ Tässä tutkimuksessa selvitän, minkälaista kurinpidon piti olla Opettajain lehtien kirjoitusten ja turkulaisten koulujen pöytäkirjojen puheenvuorojen perusteella. Suomen kansakouluissa kiellettiin fyysinen kurittaminen vuonna 1914 ja vanhempien oikeus ruumiilliseen vuonna 1984. Lakia säädettyä muutettaviksi tulivat voimassa olevan holhouslain (34/1898) säännökset, jotka koskivat lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta. Vuoden 1898 holhouslaissa vanhemmalla oli oikeus ja melkein velvollisuus kurittaa, kuten alla olevassa vanhassa säädöksessä sanotaan. Vuoden 1898 säädös muutettiin vuonna 1984, kun lasten ruumiillinen kurittaminen kiellettiin myös vanhemmilta.

*Lapsi on kasvatettava jumalanpelkoon, hyviin avuihin ja siveyteen, niin myös taivutettava sellaisiin toimiin kuin sen sääty, tila ja taipumukset vaativat.*¹⁶

Käsittelen tässä työssä aikaa, jolloin ruumiillinen kuritus kouluissa ja perheissä oli vielä sallittua. Kiinnostavaa onkin, miten opettajien näkemykset kurinpitoon muuttuivat vuoden 1914 lakimuutoksen jälkeen. Koska käsittelen kurinpitoa ja siihen liittyvää ruumiillista kuritusta, on minun otettava huomioon asian herkkyyks. Lasten ruumiillinen kurittaminen mielletään negatiiviseksi asiaksi ainakin nykyaikana, koska siihen liittyy tavalla tai toisella aikuisen käyttämä valta ja fyysinen väkivalta lasta kohtaan. Tahdonkin selvittää, millaisia teemoja ja diskursseja Opettajain lehden sivuilla käytetään ruumiillisesta kurituksesta. Millä tavoin ruumiillista kurittamista puolustettiin ja miten sitä vastustettiin? Myös turkulaisten koulujen pöytäkirjoissa ja muista asiakirjoista olen löytänyt erilaisia diskursseja puhua ruumiillisesta kurittamisesta. Siellä erityisesti tapausten käsittelyssä tulee esille puhettavat hyvästä ja pahasta kurista ja miten opettajan kuuluisi sellaisissa tilanteissa toimia. Myös lasten oikeus ja turvallisuuden tunne tulee sille puheenvuoroissa, joissa vastustetaan ruumiillisen kurituksen käyttöä luokkahuoneissa.

¹⁴ Jokinen, Juhila & Suoninen 2004.

¹⁵ Aika, 1910, nro 8, 24.

¹⁶ Holhouslaki 1898. 33 § 2 momentti.

Väkivalta on tutkimuksessa hankala aihe. Kurittaminen mielletään negatiiviseksi asiaksi ja se aiheuttaa uhreilleen enemmän tai vähemmän kärsimystä. Tutkimani ajan kasvatus oli kuitenkin erilaista, ja minun on oltava tarkkana siinä, etten tulkitse aineistoani nykyajan lasit päässä. Minun on otettava huomioon tutkielmassani 2000-luvun ja 1900-luvun alun kasvatuskäsitysten erot ja yritettävä luoda mahdollisimman todenmukainen kuva diskurssien perusteella ajan kurinpitohanteista. Tutkimani henkilöt ovat jo kuolleita, mutta vainajilla on oikeus hyvään ja eettiseen tutkimukseen. Lisäksi käsittelemien koulujen pöytäkirjojen oppilailta ja opettajilta on eläviä sukulaisia, joten hekin ansaitsevat eettisesti hyvän tutkimuksen. Kun käsitelen kansakouluissa sattuneita tapauksia, joissa opettaja on käyttänyt väkivaltaa kurinpitokeinona, henkilöiden nimet eivät ole tutkimukseni kannalta merkittäviä. Tutkimukselleni ei ole tarpeellista tietää turkulaisten oppilaiden, opettajien, saati kansakoulutarkastajan nimeä. Ennen kaikkea anonymisuus suojelee eläviä sukupolvia, joiden sukulaisia käsitelen työssäni.

Satu Lidmanin, Anu Koskivirran ja Jari Eilolan toimittamassa teoksessa *Historian tutkimuksen etiikka* käsitellään sitä, miten tärkeää toimia eettisesti historian tutkimuksessa. Teoksessa tuodaankin esille Hannu Soikkasen luonnehdinta eettisestä historian tutkimuksesta: Historian eettisyys piilee yhteiskuntakritiikissä, joka pitää sisällään yhteiskunnan epäkohtien paljastamista ja niiden muutosvaatimuksien käsittelyä.¹⁷ Lapsia ja lasten historiaa koskeva tutkimus on aina tärkeää, koska menneisyyden lapset ovat tulevia aikuisia. Väkivallan negatiivista merkitystä ihmisille ja ihmisten käytökselle on vaikea nykytiedon valossa kieltää. Erityisen herkkä aihe on aikuisten väkivalta lapsia kohtaan, joka on keskiössä tutkimuksessani, joten tätä aihetta on tärkeä tutkia, koska koululla ja sen kasvatuksella on ollut suuri vaikutus suomalaisiin lapsiin, heti siitä lähtien, kun oppivelvollisuus tuli voimaan vuonna 1921.

Tässä työssä pyrin selvittämään, miten ruumiillisesta kurituksesta keskusteltiin. On tärkeää käsitellä sellaista, josta ei ole tehty paljon aikaisempaa tutkimusta ja tuoda esille, minkälaista koulunkäynti 1900-luvun alun Suomessa oli. Tutkimuksessani kohteeni on opettajien luoma ilmapiiri kurinpidosta kouluissa, mutta minun on muistettava, että oppilaat olivat niitä, jotka opiskelivat luokissa opettajien kanssa. Minun tehtäväni ei ole arvottaa sitä, mikä oli oikein ja hyvää kurinpitoa, vaan kuvata sitä, jota todellisuutta aiemmin elettiin kouluissa. En saa esittää löytämiäni tuloksia asenteellisesti tai epäkunnioittavasti. Historiantutkimuksessa ei tarvitse

¹⁷ Lidman, Koskivirta & Eilola 2017, 11.

vaieta vaikeista aiheista, kuten väkivallasta luokkahuoneissa, vaan tuoda esille myös niiden historiaa, joista ei heti ensimmäisenä kirjoitettaisi tai aihepiiristä, jota ei mielellään ole haluttu tuoda esille. Kansakouluopettajia ja kansakoululaitosta on tutkittu, mutta tutkimani aihe on jäänyt todella vähäiselle huomiolle, joka saattaa tulla esille vain sivulauseessa, vaikka ruumiillinen kuritus saattoi olla oppilaille osa kouluarkea.

Lähteitä pitää tarkastella myös kriittisesti. Opettajain lehdessä ei aina tiedä kirjoittajaa, joten on vaikea selvittää, kirjoittaako sama henkilö useita tekstejä. Kasvatusoppaiden kirjoittajat kertovat omat näkemyksensä omasta näkökulmastaan. Ruumiillinen kurittaminen oli aikansa ”kuuma peruna”, joten asiantuntijoilla oli vaihtelevia näkemyksiä asiasta. Myös pöytäkirjat ovat puutteellisia. Toinen sihteeri on saattanut kirjoittaa samassa koulussa hyvinkin yksityiskohtaisesti ja toinen sihteeri taas hyvin suppeasti. Minun on otettava myös huomioon tosiasia, että vuoden 1914 jälkeen, kun ruumiillinen kurittaminen oli laissa kiellettyä, ei opettaja voinut kirjata rangaistuspäiväkirjaansa käyttäneensä ruumiillista kuritusta rangaistuskeinona. Koulujen pöytäkirjat tai opettajien päiväkirjat eivät anna välttämättä todenmukaista kuvaa arjesta. Toisaalta myös se, mikä on jätetty kirjoittamatta ylös tai sivuttu vain lyhyesti kertoo myös eletystä todellisuudesta.

Lähiluvun keinoilla pyrin löytämään vastauksia kysymyksiini ja lähteet vaativatkin useamman lukukerran, jotta sen sisältö ja diskurssi tulee esille. Sekä metodien kautta että myös eettisesti, minun pitää olla avoimin mielin, kun luen tekstejä. Tutkittavaa tekstiä lukiessa kukaan tutkija ei ole täysin vapaa omista lähtökohdistaan, vaan ennakkokäsitykset vaikuttavat aina jokaisella lukukerralla. Minun on siis tietoisesti pohdittava myös omaa ajattelua, asemaa ja kontekstia, kun tutkin tekstejä.

2 Suomalainen kansakoulu ja kurinpito 1900-luvun alun kansakouluissa

Tässä luvussa käsittelen suomalaisessa kansakoulussa vallitsevia kasvatuseriaatteita – ja käsityksiä siitä, miten lapsia pitäisi kasvattaa. Jotta voi ymmärtää keskustelua ruumiillisen kurittamisen ympärillä, on tutustuttava kansakouluopettajien opetustyylien ja periaatteiden taustalla vallitseviin kasvatuseriaatteisiin. Kristinuskon lisäksi ulkomailta tulleet vaikutteet olivat isossa roolissa kasvatustieteilijöiden ja tavallisten opettajien näkemysten muodostumisessa suhteessa ruumiilliseen kurittamiseen. Suomalaiseen kurinpidon keskusteluun osallistuivat monet tahot. Ensimmäisenä kerron suomalaisessa yhteiskunnassa näkyvistä kasvatuseriaatteista ja silloisten kasvatustieteilijöiden näkemyksiä koulujen kurinpidosta. Tämän jälkeen esittelen viranomaisten ja valtion näkökulman ruumiilliseen kurittamiseen ja taustoja erilaisten suhtautumistapojen välillä. Lopuksi käsittelen Suomen sisällissodan ja opettajaihanteen vaikutukset koulujen kurinpitoon.

2.1 Kasvatustiede ja kurinpito

Pedagogiikka ja kasvatuksen ihanteet ja ihmiskäsitykset ovat muuttuneet historian aikana paljon. Nykyajan pedagogiikka eroaa luonnollisesti 1900-luvun alun pedagogista suuntauksista. Filosofia oli pedagogiikan pohjatiede 1800-luvulla, mutta jo vuonna 1852 perustettiin ensimmäinen kasvatuseriaatteiden ja opetusopin professori Helsingin yliopistoon. Filosofia näkyi monella tapaa 1800-luvun pedagogiikassa erityisesti ”sielutieteen” kautta. Nykyisin sielutiedettä kutsutaan psykologiaksi, mutta 1800-luvulla se vielä kuului osana filosofiaa. Psykologian merkitys pedagogiikan taustatieteenä oli merkittävä myös 1900-luvun alkupuoliskolla.¹⁸ Opettajain lehdessä keskusteltiin vilkkaasti erilaisista kasvatuseriaatteista ja uusista ideoista pedagogiikasta käsiteltiin pitkästi Opettajain lehdissä. Esimerkiksi vuonna 1910 käsiteltiin lapsen sielunmaisemaa ja minkälainen lapsi on pohjimmiltaan, ja minkälainen kasvatuseriaatteet sopii lapselle. Uusimmat virtaukset pedagogiikan saralla kiinnostivat opettajia ja näin välitettiin tietoa kansakouluopettajien oman ammattilehden kautta Suomen syrjäisimmillekin seuduille.¹⁹

¹⁸ Syväoja 2004, 44–65.

¹⁹ OL 1910, nro 47, 6.

1800-luvun loppupuolella oppineet kiistelivät siitä, missä lapsen paikka oli. Pastori Uno Cygnaeus on ensimmäisiä pedagogeja, jotka puhuivat sen puolesta, että koululla ja opettajalla on tärkeä merkitys lapsen kasvatuksessa. Cygnaeukselle annettiin Opettajain lehdessä lempinimet: vapaamielinen ja selkäsaunanvihaaja.²⁰ Aiemmin äidin nähtiin olevan ainoa, joka kykenee kasvattamaan omaa lastaan. Cygnaeuksen mukaan pedagogisesti valveutunut opettaja oli paras mahdollinen valmentaja siveelliseen ja kunnialliseen elämään.²¹ Kansanopetusta alettiin rakentamaan Uno Cygnaeuksen ajatusten pohjalta, johon olivat taas vaikuttanut J.F. Pestalozzi. Kansanopetuksen keskeinen ajattelija, sveitsiläisen Johan Friedrich Pestalozzin mukaan teollistuvissa maissa oli kiinnitettävä erityistä huomiota tavallisen kansan opetukseen ylempien luokkien sijaan. Cygnaeuksen mielestä yhteiskuntaa piti uudistaa ensisijaisesti laadukkaan kasvatuksen avulla. Hän halusi nostaa kansakoulun kaikkien yhteiskuntaluokkien pohjakouluksi. Hänen mukaansa koulun piti edistää lasten antautumista isänmaalle ja toimimaan siveellisesti yhteiskunnassa. Koulutuksen perimmäinen tarkoitus oli edistää näitä hyviä luonteenpiirteitä ja pyrkiä häivyttämään epäsiiveellisyys, laiskuus ja rikollisuus yhteiskunnasta.²²

Mikael Soininen oli opettaja, joka nousi tärkeäksi pedagogiksi 1800-luvun lopulla ja toi mukanaan pedagogiikkaan herbartilaisuuden²³. Suuntaus painotti realismia ja positivismia. Kasvatuksessa korostettiin siveellisyyteen ja harrastuneisuuteen kehottamista. Herbartilaisuus perustui erityisesti opettajajohtoisuuteen opetukseen, kun taas esimerkiksi nykyajan pedagogiikka korostaa lapsilähtöisyyttä opetuksen lähtökohtana. Harrastuneisuuden halun syyttämiseen pyrittiin didaktiikan eli opetusopin avulla. Lapsille oli tärkeää tarjota harrastuksia, jotta he pääsisivät harjoittamaan moraaliaan ja herätellä kiinnostusta tiedon hankintaan.²⁴

Mikael Soininen oli 1900-luvun alkupuoliskolla kaikissa työryhmissä, joissa päätettiin lasten kasvatuksesta kouluissa. Hänen mielestään opetuksen tärkein tehtävä oli opettaa lapsille ajattelun taitoja ja kasvattaa heidät siveellisesti lujiksi. Soininen painotti erityisesti historian opetusta, jonka hän näki kasvattavan lasta arvostamaan Jumalaa sekä kanssaihmiä.²⁵

²⁰ OL 1912, nro 14, 4.

²¹ Ojakangas 1998, 12–23.

²² Arola 2003, 5–8.

²³ Johann Friedrich Herbart oli saksalainen kasvatustieteilijä (1776–1841).

²⁴ Valta 2002, 48–51.

²⁵ Syväoja 2004, 44–52.

Tärkeimmät oppianeet lasten kasvatuksessa nähtiin olevan äidinkieli, historia, uskonto ja kotiseutuoppi. Näiden aineiden avulla lapsista kasvatettiin omaa kansaa, kieltä, uskontoa ja historiaa arvostava yksilöitä. Yhteisillä kansakunnan historiatarinoilla pyrittiin eheyttämään lasten käsitystä maan historiasta ja luomaan ennen kaikkea käsitystä yhteisestä isänmaasta, jonka eteen oli tehtävä töitä kuuliaisesti ja epäitsekästi.²⁶

Herbartilaisuutta nousi vastaan reformipedagogiikka. Jyrkimmät reformipedagogiikan edustajat näkivät kansakoulut ”pakkokouluina”, joissa rangaistukset ja opettajajohtoisuus olivat valloillaan. Reformipedagogiikka korosti oppilaan vapautta oppia yksilöllisesti. He näkivät opettajan ensisijaisesti oppilaan oman kehityksen ohjaajana, eikä ylimpänä auktoriteettina, kun taas herbartilaisuudessa opettajan asema luokassa oli tarkasti määritelty. Saksalainen kasvatustieteilijä Georg Kerschensteiner oli reformipedagogiikan tunnetuin kasvatustieteilijä. Hän erityisesti puhui työkoulujen puolesta, joissa käsillä tekeminen otettiin osaksi muitakin oppiaineita kuin käsitöitä. Näin oppilaat oppisivat yhteistyötä ja työelämätaitoja koulussa. Myös Suomen kansakouluissa kokeiltiin työkoulujen metodeja, joissa korostettiin lasten omatoimisuutta.²⁷

Itsehallinta on 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun tärkeä pedagoginen suuntaus. Opettaja ja tutkija Uno Seppä²⁸ teki vuonna 1937 laajan selvityksen itsehallinnan käytöstä Kristiinankaupungin yhteiskoulussa vuosina 1911–1925. Itsehallinnalla tarkoitettiin luokassa sitä, että oppilaat muodostivat yhdessä ”oppilaskunnan”, jossa tehtävänä oli miettiä rangaistuksia oppilaiden rikkeisiin²⁹. Yhdessä alkuperäisaineistossani³⁰ käsitellään itsehallinnan menetelmää. Tässä kirjoittaja näkee itsehallinnan toimivan erityisesti vanhemmilla oppilailla. Nuoremmilla oppilailla opettajan ohjaus kurinpidossa nähtiin luovan

²⁶ Ilmolahti 2017, 173–177.

²⁷ Valta 2002, 51–52.

²⁸ Seppä oli Kristiinan kaupungin suomalaisessa yhteiskoulussa suomen kielen ja historian opettajana ja koulun rehtorina 1910–1925. Hän oli myös Helsingin suomalaisen normaalilyseon historian, yhteiskuntaopin sekä kansantaloustieteen vanhempana lehtorina vuosina 1929–1946 sekä yliopettajana vuosina 1946–1949 ja toimi myös koulun yliopettajakunnan sihteerinä.

²⁹ Itsehallinnan toiminta näkyy myös osittain nykyaikaisessa tavassa käsitellä oppilaiden välisiä riitoja: vertaissovittelu. Vertaissovittelulla tarkoitetaan kouluissa käytettävää menetelmää. Vertaissovittelun tarkoitus on ratkaista oppilaiden välisiä konflikteja. Vertaissovittelijoina toimivat oppilaat itse, jotka auttavat riidan osapuolia ratkaisemaan konfliktin. Vertaissovittelun perimmäisenä tavoitteena on vahvistaa oppilaiden osallisuutta koulu yhteisöissä. Tarkoitus on vahvistaa oppilaiden asemaa koulussa, eikä vahvistaa opettajien asemaa riidan ratkaisija. Sovittelijaoppilaat sitoutuvat olemaan puolueettomia, syyttämättä osapuolia ja kunnioittamaan vaihtelovelvollisuutta. Vertaissovittelua on tutkittu paljon ja erityisesti oppilaiden omasta näkökulmasta ja kokemuksista. Ks. Seppänen Vertaissovittelu alakoululaisten kertomana. Pro gradu tutkielma. Tampereen yliopisto 2013.

³⁰ Vaalo 1914.

hyvän pohjan sille, miten oppilaat jatkossa ratkaisisivat omat riidat ja rikkomukset. Opettajan läsnäolo nähdään luokassa enemmän levollisuutta lisäävänä voimana.³¹ Muun muassa Oulun kansakouluihin alettiin soveltaa itsehallina oppeja vuonna 1919. Kurinpitotapaa haluttiin kokeilla erityisesti kaikista vaikeimpien poikaoppilaiden kohdalla. Oulussa otettiin käyttöön myös ”myötähallinta” vanhempien oppilaiden kurinpitoon. Myötähallinnan tavoite oli osallistaa vanhempia lapsen koulunkäyntiin ja siirtää kasvatustavasta enemmän kodille kuin koululle.³²

Kuri nähtiin kouluissa ennen kaikkea voimana, joka piti järjestystä yllä ja ”koneiston toiminnassa”. Kurinpito oli jotain, mikä nähtiin pitävän lapset ja opettajat liikkeessä ja toiminnassa. Tarkka lukujärjestys ja järjestys luokissa olivat tärkeä osa koulujen kurinpitoa. Ilman kuria oppimisesta ei tullut mitään ja se oli kuitenkin kansakoulun päätehtävä. Koulujen kasvatustavoitteellista toimintaa, joten oli tärkeää määrittellä, minkälaista oli hyvä ja huono kurinpito. Kuri tarkoitti kotona lasten ja kouluissa oppilaiden valvontaa. 1800-luvun pedagogit kehottivat opettajia tarkkailemaan lapsia salaa, mutta 1900-luvun alussa levisi ajatus opettajistossa ja kasvatustieteilijöissä, että valvonta oli oltava mahdollisimman suoraa ja avointa.³³

2.2 Viranomaiset ja kurinpito

Suomessa on keskusteltu pitkään kurinpidosta ja kasvatuksellisista asioista pitkään. Vaikka oppivelvollisuutta ei ollut ennen vuotta 1921, oli moni suomalainen lapsi tekemisissä opettajan kanssa. Kun osa lapsien kasvatuksesta siirtyi kouluille ja opettajille, tulivat koulut tärkeäksi osaksi sitä keskustelua, miten lapsia pitäisi kasvattaa. Ruumiillinen kuritus kouluissa osana kurinpitoa on yksi teema, joka aiheutti keskustelua opettajien parissa, mutta myös eduskunnassa. Suomessa kiellettiin vuonna 1914 ruumiillinen kuritus kansakouluissa. Oppikouluissa se oli kielletty jo vuonna 1872. Fyysisen kurituksen kieltäminen nousi esille eduskunnassa vuonna 1912, jolloin jätettiin eduskunnalle vaatimus siitä, että ruumiillinen kuritus kiellettäisiin Suomen kouluissa. Alla olevassa lainauksessa sivistysvaliokunnan mietintö kyseiseen aiheeseen. Kieltoa perusteltiin ”ajan hengellä” ja kasvatustavojen

³¹ Vaalo 1914, 31–45.

³² Valta 2002, 71–72.

³³ Ojakangas 1998, 35–46; Syväoja 2004, 128–132.

näkemyksiä siitä, että ruumiillinen kurittaminen ei kuulu osaksi koulujen kurinpitoa. Se nähtiin vanhanaikaisena tapana, josta pitäisi luopua.

*Valiokunta on sitä mieltä, että ruumiillisen rangaistuksen käyttäminen meidänkin kansakoulustamme on poistettava. Koulukasvatus on jo nykyään ehtinyt sille kehitysasteelle, että sen olisi tultava toimeen ilman tätä rankaisukeinona, jolta useat nykyisistä kasvatustieteilijöistä kieltävät, kuten mainittu, kaiken kasvattavan arvon.*³⁴

Keskustelu päättyi lopulta siihen, että eduskunta äänesti ruumiillisen kurituksen kieltämisen puolesta ja keisari vahvisti uuden lain. Jäljelle jäi edelleen vanhempien oikeus kuritukseen ja se nähtiin erityisesti vanhempien yksinoikeutena, johon opettajalla ei ollut varaa puuttua. Esimerkiksi Turussa Kerttulin tyttökoulun opettajan rangaistuspäiväkirjassa vuonna 1928 tyttö oli saanut ruumiillisen rangaistuksen vanhemmaltaan opettajan valvovan silmän alla.³⁵

Oppivelvollisuuden säätäminen synnytti keskustelua ruumiillisen kurittamisen sallimisesta kansakouluissa. Opettajien oli annettava opetusta ja kasvatusta nyt koko ikäluokalle, joten kurinpitokeinojen riittävyys ja tehokkuus huolestutti monia opettajia Suomessa siihen aikaan. Koululaitos tekikin kouluhallitukselle esityksen lain muuttamiseksi, mutta laki ei muutettu enää. Opettajilla oli vuoden 1914 jälkeen lain mukaan rangaistuskeinoina nuhtelu luokan edessä, paikalla seisottaminen, toisista oppilaista eristäminen toiseen luokkaan, nuhteet ja varoitus koko koulun edessä, aresti ja viimeisenä keinona koulusta erottaminen määrääjäksi tai kokonaan.³⁶

*Suomen Senaatin alamaisesta esityksestä suvaitsi Hänen Majesteettinsa Keisari, ollessaan Livadiassa, 24/6 päivänä touko/kesäkuuta 1914, muuttamalla ja täydentämällä asiaa koskevia säännöksiä, kieltää ruumiillisen rangaistuksen käyttämisen kurinpitokeinona valtion ylläpitämissä ja kannattamissa oppilaitoksissa.*³⁷

Eduskunnan puheenvuoroissa tuotiin myös esille, miten kasvatustieteen asiantuntijoiden mielipiteet ruumiillisen kurituksen arvosta olivat vielä erisuuntaisia. Puheenvuorossa pohdittiin sitä, että toisten oppineiden mielestä kannatti pitää ruumiillisen rangaistuksen käytäntö sen nopean vaikutuksen takia, mutta vain muutamissa tilanteissa. Kansanedustajat

³⁴ Eduskunnan anomusmietintö no: 3. 1912 liittyen ruumiillisen kurituksen kieltämiseen

³⁵ Kerttulin tyttökoulun rangaistuspäiväkirja 1928, Kerttulin tyttökoulun arkisto (TKA)

³⁶ Valta 2002, 110.

³⁷ Kouluhallitus 1919, 43.

toivat myös esille sen, miten osa pedagogeista piti sitä vanhanaikaisena ja epäinhimillisenä tapana pitää kurinpitoa luokassa. Yhdessä puheenvuorossa kerrottiin myös, miten Oulussa oli jo vuonna 1911 käsiteltävänä kysymys ruumiillisen kurituksen poistamisesta kansakoulusta. Keskusteluun osaan ottaneista puhujista vain ani harvat kannattivat tämän rangaistuksen täydellistä poistamista ja muut puolustivat sen säilyttämistä äärimmäisenä keinona.³⁸ Ruumiillisen rangaistuksen poistaminen kansakouluista kertoi siitä, minkälainen kuri kouluissa oli sopivaa ja mikä ei.

Vaikka oppilaiden kanssa ajan vietti koulun opettajat ja rehtori, oli Suomessa myös muita henkilöitä, jotka vastasivat lasten koulutuksesta. Kouluissa oli omat johtokunnat, jotka päättivät asioita yhdessä kuten, milloin jäädään kesälomalle ja milloin uusi lukuvuosi alkaa. Johtokuntien kokouksissa paikalla oli opettajia ja muita kylän tai kaupungin asukkaita. Johtokunnan kokouksissa käsiteltiin myös kurinpitoon liittyviä asioita. Tämän työn yhtenä aineistona on turkulaisten kansakoulujen johtokuntien pöytäkirjat, joissa käsiteltiin tapauksia, joissa opettaja oli turvautunut ruumiilliseen kuritukseen rangaistuksena, vaikka se oli kielletty jo laissa.

Myös vakavat oppilaiden väliset riidat käsiteltiin kokouksissa, ja niissä päätettiin yhteisesti rangaistukset oppilaille. Kansakoulujen johtokunnat koostuivat Turussa opettajista ja muista alueen asukkaista esimerkiksi maanviljelijöistä ja kauppiaista. Kyösti Kilpivaara käsittelee väitöskirjassaan Pudasjärven, Ranuan ja Simon kansakoulujen johtokuntia. Kilpivaaran tutkimuskohteiden johtokunnat huolehtivat kurinpidon ja työrauhan lisäksi myös muusta: Johtokunnat järjestivät koulun lapsille muun muassa lämpimiä aterioita, avustivat koulunkäynnissä.³⁹ Myös Turun kansakoulujen johtokuntien kokouksissa päätettiin, keille oppilaille sinä vuonna annettaisiin rahallista avustusta, joka päätettiin usein lukukausien alkaessa.

Suomessa oli johtokuntien lisäksi kansakoulutarkastajat, jotka hoitivat muun muassa oman alueen koulujen tarkastuksen ja kirjeenvaihdon kouluhallituksen kanssa. Koulutoimen ylihallituksen antamassa johtosäännössä ensimmäisille päätoimisille tarkastajille vuodelta 1885 annetuissa ohjeissa kerrotaan seikoista, joihin tarkastajan tuli kiinnittää käyntinsä aikana huomiota. Kansakoulutarkastajan piti muun muassa selvittää huonekalujen ja opetusvälineiden kunto, tarkastaa koulun päiväkirjojen ja arkiston ajantasaisuus sekä selvittää

³⁸ Eduskunnan anomusmietintö no: 3. 1912 liittyen ruumiillisen kurituksen kieltämiseen

³⁹ Kilpivaara 2004.

minkälainen hygienia koulussa vallitsee. He tarkastivat oman alueensa kansa – tai oppikoulut ja pitivät huolen siitä, että nämä toimivat lakien mukaan sekä "asiallisella ja järkevällä" tavalla. Valvonta oli siis sekä laillisuuskontrollia että välineiden ja koulun olojen valvontaa. Kouluhallitus pyrki kansakoulutarkastajien avulla hallinnoimaan Suomen kouluja. Tarkastajilla oli tärkeä asema kansakoulujen juurruttamisesta suomalaiseen yhteiskuntaan.⁴⁰

Itse koulun päätehtävästä, eli kasvatuksesta tuli havainnoida, miten ja millä menestyksellä opetus eri oppiaineissa annetaan. Tarkastajat pitivät myös huolen oppilaiden sielun- ja ruumiinvoimien kehityksestä sekä minkälainen siveellinen tila koulussa vallitsee ja millainen oppilaiden käytös on ollut.⁴¹

Kansakoulutarkastajat pitivät huolen myös siitä, että opettaja oli sopiva kasvatustehtävään. Jos opettaja oli esimerkiksi siveetön tai häntä epäiltiin punaisuudesta ja työväenaatteen kannattajaksi, opettajan pätevyys useimmiten kyseenalaistettiin. Kansakoulutarkastajat ja johtokunnat pohtivat yhdessä erotetaanko opettaja virastaan omissa kokouksissaan. Näin esimerkiksi kävi vuonna 1930 Sauvossa Ruonan koulussa, jossa opettajapariskunta oli vaarallisen samaa mieltä kommunistien kanssa. Joukko maanviljelijöitä ja heidän emäntiään pyysivät opettajien erottamista. Naisopettajaa ei erotettu, mutta kouluhallitus neuvoi antamaan rangaistuksen. Sen sijaan hänen miehensä erotettiin virasta. Miesopettaja erotettiin virastaan ja puolustautui sanomalla: ”*ettei yhteiskuntaamme voidaan parantaa muuten kuin kiväärillä*”. Asiakirjat allekirjoitti kouluhallituksen ylijohtaja ja epäsopeva opettaja erotettiin tehtävistään.⁴²

Kansakoulu- ja piiritarkastajat siirsivät välillä vaikeat tapaukset ylihallitukselle ja usein nämä tapaukset koskivat syytteitä opettajia vastaan tai opettajan huonoa käytöstä. Tapaukset arkistoititiin hyvin. Esimerkiksi vuosina 1900–1921 opettajien käytöstä koskevat asiakirjat oli tarkasti arkistoitu. Olettavasti kaikkia erimielisyyksiä oppilaiden, opettajien ja johtokuntien välillä ei arkistoitu, joten osa tapauksista on jäänyt paikallistasolle.⁴³

Kansakouluopettajien luonteella oli paljon merkitystä ja opettajan sopivuus kasvattajaksi nousi tärkeäksi puheenaiheeksi muun muassa sisällissodan aikana. Kansakoulujen kurinpito oli keino kasvattaa oppilaista hyviä kansalaisia ja opettajien oli oltava myös esimerkillisiä

⁴⁰ Harju 1988, 78–91.

⁴¹ Rautama 2010.

⁴² Opettajien rikkomukset (1930), Ec:1.1, Turun eteläisen kansakoulutarkastajan arkisto, KA (Turku).

⁴³ Harju 1988, 331–338.

kansalaisia kouluissa ja muualla elämässä. Kansakoulutarkastajat ja johtokunnat kävivät myös keskustelua koulujen tapahtumista, kuten esimerkiksi kurinpidollisista asioista. Pöytäkirjoissa ja kirjeissä näkyy osapuolien kirjeenvaihto ja Turussa käsiteltiin muun muassa tapauksia, joissa opettaja oli käyttänyt ruumiillista kuritusta vuoden 1914 lakimuutoksen jälkeen. Turun kansakoulujen pöytäkirjoissa tai Turun alueen arkistossa tarkastajien henkilökohtaisia mielipidettä ruumiillisesta kurituksesta ei tule esille. Paula Valtosen pro gradussa, jossa oli aineistona kansakouluopettajien kirjeitä, todettiin yhdessä kirjeessä tarkastajasta, joka hyväksyi ruumiillisen kurittamisen osana koulujen kurinpitokeinoja.⁴⁴

2.3 Suomen sisällissota ja koulukuri

Suomen sisällissodalla oli merkittävä vaikutus suomalaisiin kansakouluihin. Kandidaatin tutkielmassani tutkin opettajaihanteen ja opettajille annetun roolin kuvausta Opettajan lehdessä vuonna 1918. Kansakoulu haluttiin yhdistäväksi tekijäksi, jotta kansa saataisiin eheytettyä yhtenäiseksi sisällissodan jälkeen. Esimerkiksi yksi kirjoittaja Opettajan lehdessä kertoo, miten yläluokka ei halua punaisten lapsia samoihin kouluihin omien lastensa kanssa, mutta toisaalta haluaa kaikille saman opetuksen, etteivät sisällissodan kauhut toistuisivat uudestaan. Alapuolella on lainaus lehdestä, jossa puhutaan erityisesti punaisten lapsista ja miten koulutuksen merkitys on korostunut sodan jälkeen. Lainauksessa puolustetaan koko kansalle pakollista kansakoulua, jotta sisällissodan tapahtumat pystyttäisiin korjaamaan ja uuden sodan syttyminen estämään.

Tämän suunnitelman toteuttaminen tulee kalliiksi, sanotaan. Tulee kyllä. Mutta siten käytetyt varat tuottavat kerran moninkertaisen siunauksen. Ja vapaasti jatkuva huliganikasvatus tulee monta vertaa kalliimmaksi ja vie lopulta koko kansan perikatoon.⁴⁵

Sisällissotaa ja sen jälkeistä aikaa leimasi vahvimmin eheyttämisen kulttuuri. Koululaitos haluttiin nostaa tärkeimmäksi toimijaksi, koska voimaan astunut oppivelvollisuuslaki kosketti jokaista suomalaista lasta. Eheyttäminen ei kuitenkaan miellyttänyt kaikkia, ja esimerkiksi työväestön puolella oltiin närkästyneitä, että valtio halusi edistää valkoisten aatetta.

⁴⁴ Valtonen 2000.

⁴⁵OL 1918, nro 6, 5.

Valkoisten puolelta tuli taas painetta siihen, että opetus ei tähdännyt tarpeeksi isänmaallisuuden opettamiseen.⁴⁶

Punaisten lasten ja opettajien suhdetta on tutkittu jonkin verran. Opettajain Lehdessä kehoitettiin usein kasvattamaan punaisten lapsia oikein ja kunnollisesti, mutta todellisesta kouluelämästä lehti ei paljastanut mitään. Oona Ilmolahti tuo esille väitöskirjassaan, miten opettaja oli useasti puhunut halveksivasti punaisten lapsista. ”Tämän jälkeen opettaja oli ottanut poikaa kauluksesta ja vetänyt hänet mukaan käytävään, jossa opettaja oli äidin mukaan lyönyt poikaa kuusi kertaa ja huutanut ”sinä mokomakin isätön” ja kutsunut Paulia ”punaiseksi”.⁴⁷

Sosiaalinen asema vaikutti lasten saamiin rangaistuksiin. Vuonna 1907 Opettajain lehdessä tuodaan tekstissä esille, miten kansakoulujen ja oppikoulujen käsitys kurinpidosta ovat erilaisia. Oppikouluissa kurittaminen oli lain mukaan kiellettyä, mutta kansakoulussa tämä oli vielä vuonna 1907 mahdollista. ”Millä oikeudella asetetaan kansakoulu erikoisasemaan siinä suhteessa, että siellä ruumiillinen kuritus katsotaan välttämättömäksi, sen sijaan, että niiden onnellisten hipiä, jotka yhteiskunnallisten alojen vaikutuksesta voivat kiivetä korkeammalle kuin kansan lapset, on koskematonta. Onko ehkä tarkoituksena se, että n. s. herrasväen lapset, joita 'oppikoulujen enemmistö on, ovat parempitapaisia kuin yhteisen kansan lapset.”⁴⁸

Kirjoittaja näkee selkeän ristiriidan koulujen tasa-arvossa ja yhteiskunnassa ylipäätään. Alempien sosiaaliluokkien vanhempien lapsia oli soveliaista kurittaa fyysisesti, mutta oppikoulun lapsia ei.

Opettajien ja työväenluokan edustajien välinen kuilu näkyi usein Opettajain lehden kirjoituksissa. Vuonna 1911 Opettajain lehdessä käsitellään Työmies -lehden kirjoitusta *Lasten pahoinpitely ja kasvattaminen. Aatelisneiti puristellut 8-vuotiaan tytön mustelmille*⁴⁹. Työmies lehdessä oli tuotu esille, miten Helsingin Kallion kansakoulun opettaja oli kantanut käsivarresta työväenluokkaista tyttöä ja aiheuttanut näin mustelmat lapselle. He tuovat lehdessään myös esille, että ruumiillinen kurittaminen ja kovemmat rangaistukset osuvat aina työväen lapsiin. Helsingissä oli tuohon aikaan jo annettu ohjeistus opettajille, että ruumiillista kurittamista oli vältettävä, vaikka lakiin sitä ei ollut vielä kirjattu. Opettajain lehdessä tuodaan

⁴⁶ Launonen 2000, 157–160.

⁴⁷ Ilmolahti 2017, 335.

⁴⁸ OL 16.8.1907, 2.

⁴⁹ Työmies 1911, nro 66, 2.

esille, miten Työmies -lehden kirjoitus vahingoittaa kansakoulun työtä ja työrauhaa entisestään. Siinä syytetään Työmiestä kiihottamisesta ja luokkavihaan lietsomisesta, ja tätä eivät opettajat kirjoituksen mukaan halua.⁵⁰

Yllä mainittu sosioekonomisen aseman vaikutus on näkynyt Oulun oppikoulussa vuonna 1916, kun nimismiehen poika oli saanut näpistyksestä vain kaksi tuntia jälki-istuntoa, kun taas yleinen rangaistus olisi ollut koulusta määräajaksi erottaminen. Nimismies maksoi poikansa lukukausimaksut, joten käytöstä katsottiin sormien läpi.⁵¹ Vuosina 1906–1910 tapahtui kolme erilaista näpistystä suomalaisissa tyttökouluissa. Yksi tytöistä erotettiin koulusta, kun taas muut selvisivät määräaikaisella erottamisella. Ensimmäisen tapaus oli rahallisesti pienin rikos, mutta tyttö erotettiin koulusta. Erotetun tytön isä oli itsellinen, kun taas lievemmillä rangaistuksilla selvinneet lapset olivat kruununnimismiehen ja talollisen tyttäriä. Lapset, joiden isät olivat alemmassa sosioekonomisessa asemassa, saivat kärsiä kovemman rangaistuksen, kuin paremmassa asemassa olevat luokkatoverit. Erityisesti punaisten lapset nähtiin ongelmina ja huligaaneina, ja heidän asemansa näkyi myös kovempina rangaistuksina.⁵²

Myös Mervi Kaarninen käsittelee opettajien ja punaorpojen kohtaamista, kun opettajatar oli pitänyt Lotta-pukua koulussa ja tehnyt selväksi, että sisällissotaa ja sen tapahtumia ei unohdeta. Koska nähtiin, että orpolapset olivat nyt myös valtion ”omaisuutta”, oli opettajan oikeus puuttua lapsen kasvatukseen, kuten muutaman kerran Opettajain lehdessä tuodaan esille: ”[...] punakapinan takia huoltoa vaille jääneitten lasten kasvatuksesta ja ravitsemisesta ruvettaisiin kuntien ja yksityisten toimesta pitämään aivan erikoista huolta; sillä muuten voipi nytkin jo kyllin suuri kaikellainen kurjuus ja puute käydä näiden seassa aivan arveluttavaksi”.⁵³

Lastensuojelun asiakkaiden määrä kasvoi suuresti Suomessa 1920-luvulla. Kasvaneet luvut kertoivat siitä, miten valtio alkoi puuttumaan hanakammin lasten kasvatukseen.⁵⁴ Erityisesti punaisia äitejä pidettiin kasvattajina arveluttavina, koska heidän antama kasvatus nähtiin vaarallisena valtiolle.⁵⁵ Työläislasten kasvattaminen oli nyt opettajien tehtävä. Opettaja antoi

⁵⁰ OL 1911, nro 15, 4

⁵¹ Kiviniitty 2017, 79–84.

⁵² Puranen 2015, 75–85.

⁵³ OL 30.8.1918, 11.

⁵⁴ Nieminen 2007, 118.

⁵⁵ Kaarninen 2008, 167–169.

koulussa mallin niille arvoille, joita perheen pitää kotona toteuttaa. Ruumiillinen kurittaminen kouluissa ja opettajien näkemykset asiasta tulivat erityisesti sisällissodan aikana esille kirjoituksissa Opettajain lehdessä. Myös opettajien piirikokouksissa valitettiin lasten käyttäytyvän entistä huonommin sisällissodan jälkeen. Ruumiillista kuritusta käytettiin, vaikka laki kielsikin sen käyttämisen ja oppilaiden huoltajatkään eivät useimmiten puuttuneet tilanteeseen, koska vanhemmat käyttivät samoja kurinpitomenetelmiä.⁵⁶

Punaorpoja sijoitettiin valkoisten koteihin sodan jälkeen eri puolille Suomea. Myös Opettajain lehdessä vuonna 1918 ehdotettiin, että on perustettava kunnallisia koulukoteja ja sijoitettava lapsia maalle yksityisiin perheisiin.⁵⁷ Tämän ajateltiin ratkaisevan kasvatusongelmat, mutta toisaalta osa yläluokasta ei halunnut lapsiaan työväenluokan kanssa samoihin kouluihin. Yhteiselle kansakoululle ja oppivelvollisuudelle oli myös vastustajansa.⁵⁸ Opettajain lehdessä punakaartilaisen lapsella oli kaksi erilaista roolia mihin hänen oli mahdollista kuulua: uhri tai huligaani. Useimmiten lapset nähtiin vanhempiansa valintojen uhreina, mutta toisaalta lapsia pidettiin kouluissa pahan ruumiillistumina, joiden kurissa pitäminen nähtiin vaikeana.⁵⁹ Punaisten lasten koulumuistot kertovat siis koulun huonosta ilmapiiristä, vaikka kouluhallitus vaati yhdistävää ja eheyttävää kasvatusta kansakouluilta ja opettajilta.

Jukka Rantala tuo tutkimuksessaan esille, miten kirjeissä kansakoulujen opettajat vaikenivat vaikeiksi koetuista asioista ja ruumiillinen kurittaminen oli yksi niistä. Rantalan tutkimuksen opettajat olivat kaikki valmistuneet aikaan, jolloin ruumiillinen kuritus oli periaatteessa lailla kiellettyä, mutta todellisuudessa myös Rantalan mukaan opettajat käyttivät fyysisiä kurituskeinoja luokassa. Opettajat puhuivat vähän pedagogista aiheista kiertokirjeissään, mutta kurinpito oli selkeästi aihe, joka mietitytti opettajia, koska se nousi useammin esille kirjeissä. Rantalan tutkimuksen mukaan opettajat ja virkamiehet kyseenalaistivat vuoden 1914 lain, ja vaativat opettajille takaisin oikeuden kurittaa fyysisesti. Opetusministeri Paavo Virkkunen piti lakia huonona 1930-luvulla ja hän tekikin ehdotuksen kouluhallitukselle sen muuttamiseksi, mutta muutosta lakiin ei sen säätämisen jälkeen tullut. Laki ruumiillisen kurituksen kieltämisestä oli yksiselitteinen, mutta muistitietotutkimus ja kiertokirjeaineisto antaa toisenlaisen kuvan todellisuudesta.⁶⁰

⁵⁶ Rantala 2005, 17.

⁵⁷ OL 30.8.1918, 11.

⁵⁸ Kaarninen 2008, 62–82.

⁵⁹ Kaarinen 2008; Ilmolahti 2017.

⁶⁰ Rantala 2005, 13–21.

Sisällissodan jälkeen yleinen oppivelvollisuus nousi keskustelujen kuumaksi perunaksi. Suomessa oli säädetty kansakouluasetus jo vuonna 1866, mutta se ei velvoittanut vanhempia laittamaan lapsiaan kouluun. Oppivelvollisuudesta on keskusteltu Opettajain lehdessäkin aikaisemmin ja erityisesti sisällissodan jälkeen se nousi uudestaan keskusteluun. Oppivelvollisuuslaki hyväksyttiin eduskunnassa marraskuussa 1920 ja vahvistettiin keuhällä 1921. Laki tuli voimaan uuden lukuvuoden alkaessa vuonna 1921.⁶¹

Oppivelvollisuus muutti kansakouluja ja luokkahuoneita. Jos 1920-luvun taitteessa kaupungeissa kansakoulujen opetukseen osallistui lähes kaikki lapset, ja maalla 68 prosenttia lapsista, niin nyt kaikkien lasten oli osallistuttava opetukseen. Laki määräsi jokaisen 7-vuotiaan kouluun, joka kesti vähintään 13-vuotiaaksi asti. 1800-luvun loppupuolella ja 1900-luvun alkupuolella erityisesti maaseudun lasten koulutus nojautui kirkollisiin toimijoihin. Oppivelvollisuutta pidettiin yleisesti tärkeänä, jotta kansalaiset olisivat valveutuneita ja kykeneväisiä äänestämään vaaleissa. Oppivelvollisuutta puolustettiin erityisesti kansallisena ja isänmaallisena tekona, joka vahvistaisi jokaisen kansalaisen isänmaanrakkautta. Sisällissodan jälkeen harjoitettiin eheyttämispolitiikkaa, johon kuului muun muassa uskonnonvapauslain muuttaminen, punavankien armahtaminen ja oppivelvollisuuden säätäminen. Tarkoituksena oli siis yhdistää kahtia jakautunut kansa ja oppivelvollisuus nähtiin yhtenä keinona onnistua tavoitteessa.⁶² Oppivelvollisuutta perusteltiin myös sivistyksen kautta. Suomi oli viimeisiä maita, joissa oppivelvollisuus tuli käyttöön. Suomi haluttiin ”kohottaa” muiden sivistysvaltioiden joukkoon säätämällä oppivelvollisuuslaki.⁶³

Silloinen kouluhallituksen neuvos Oskari Mantere⁶⁴ ajoi voimakkaasti oppivelvollisuuslakia. Hän näki kaikki sosiaaliluokat kattavan kansalaiskasvatuksen olevan elinehto Suomen itsenäisyydelle ja sen selviämiseksi sisällissodan aiheuttamista vaurioista. Demokraattisessa maassa valtaa ei voinut jättää ”valistumattomien” huomaan, vaan jokaisella kansalaisella piti olla valmiudet ymmärtää yhteiskunnallisia asioita ja muutoksia. Opetuksen piti kannustaa lapsia epäitsekkääseen toimintaan kansakunnan hyväksi. Tärkeintä oli myös lujittaa

⁶¹ Heikkinen & Leino-Kaukiainen 2011.

⁶² Heikkinen & Leino-Kaukiainen 2011. s. 95–110.

⁶³ Kaarninen 2017, 178–179.

⁶⁴ Oskari Mantere (vuoteen 1889 Majamäki), 18.1874–9.12.1942. Hän oli Helsingin Uuden yhteiskoulun rehtorina vuosina 1901–1915 ja Helsingin Suomalaisen Yhteiskoulun rehtorina vuosina 1915–1918. Lisäksi hän oli kansakoulutarkastajana Helsingin alueella vuosina 1912–1916. Vuonna 1918 hän siirtyi Kouluhallitukseen kouluneuvokseksi ja yleni vuonna 1924 Kouluhallituksen ylijohantajaksi. Hän työskenteli tässä virassa vuoteen 1942 saakka.

yhteisöllisyyden tunnetta eri väestöryhmien välillä. Kansanedustaja Paavo Virkkunen myös näki sisällissodan osoittaneen sen, että oppivelvollisuuslaki tarvittiin nopeasti. Virkkunen korosti suomalaisessa aikakauslehdessä *Kasvatus ja koulu*, erityisesti opettajien merkitystä ja roolia kansakunnan rakentajina. Rakennustyö oli nyt aloitettava alusta. Kansalaiskasvatuksen vaatimus oli jyrkkä ja opettajien oli onnistuttava heille asetetuissa vaatimuksissa. Luokkahuoneessa oli otettava kurinpito huomioon, jotta tavoitteessa onnistuttaisiin.⁶⁵

Keskustelua kaikille pakollisesta kansakoulusta käytiin vilkkaasti Opettajain lehdessä. Sisällissota lisäsi keskustelua entisestään ja useat opettajat näkivät oppivelvollisuuden elintärkeäksi:

Voimakkaalla järjestysvallalla, sotajoukoilla ja kuninkailla uskotaan tähän maahan luotavan onnellisemmat olot, mutta tärkein onnellisten olojen pohja ja perustus, ajanmukainen kansankasvatus on jätetty ulkopuolelle ohjelmien. Sen aikaansaamiseksi tarvitsemme koko koululaitoksemme perinpohjaista uusimista. Oppivelvollisuus, täydellinen kuusiluokkainen kansakoulu sekä maaseudulle että kaupunkeihin, jatko-opetuksen uudistaminen, pohjakoulukysymys, ym., siinä tehtäviä, jotka ovat ajan vaatimia ”Uuden Suomen” luomisessa.⁶⁶

Viranomaisilla ja kasvatustieteilijöillä olivat omat näkemykset siitä, minkälainen kurinpito on kansakouluissa hyvää. Kasvatuksella ja kurinpidolla oli tärkeitä tavoitteita, joita luokissa haluttiin toteutuvan päivittäin. Kansakouluopettajien suhtautuminen kurinpitoon ei siis ollut yhdenmukaista. Minkälaista hyvä tai huono kurinpito sitten oli ja millä tavoin opettajien näkemykset saattoivat keskenään vaihdella? Kasvatustieteilijöillä oli merkittävä asema siinä, millä tavoin uusia opettajia koulutetaan ja minkälaisen kasvatustieteen filosofian kukin opettaja valitsee. Entä näkyvätkö Opettajain lehden tai kasvatusoppaiden diskurssit Turun kansakoulujen pöytä - ja päiväkirjoissa?

⁶⁵ Arola 2003, 112–115.

⁶⁶ OL 1918, nro 30, 1.

3 Kuri ja kansakoulu

*Tunnettua yleisesti on, että kurinpito kasvatus- ja opetustyössä on kaikkein vaikeinta. Siitä on kasvattajan kuitenkin ennen muuta huolehdittava, sillä hyvästä kurinpidosta ja järjestyksestä koulussa juuri riippuu tulokset, mitä siellä kasvatuksen suhteen kulloinkin saavutetaan.*⁶⁷

”Se, joka kuritta kasvaa, se kunnioitta kuolee” ja ”kuriton koulu on vedetön mylly” ovat sananlaskuja, jotka kertovat hyvin näkemyksistä koulujen kurinpidon tehtävistä. Yllä olevassa lainauksessa opettaja tiivistää hyvin kurin tarkoituksen: ilman kuria oppilaat eivät opi heille tärkeitä asioita. Koulujen kurinpito on aihe, joka nousee aina tasaisin väliajoin keskusteluun. Kurinpito nousee yleensä myös keskusteluun, kun kouluissa tapahtuu jotain ikävää. Näin tapahtui esimerkiksi syksyllä vuonna 1918 sisällissodan jälkeen, ja vuonna 2020, kun peruskouluissa esiintyi kiusaamista. Syksyllä vuonna 2018 Yle teki kyselyn, jossa esitettiin väitteitä kouluun liittyen. Yksi väitteistä oli: kouluun tarvitaan kovempaa kuria. Yli 80 % oppilaiden vanhemmista oli samaa mieltä siitä, että kouluihin tarvittaisiin kovempaa kuria. Myös opettajat ja oppilaat olivat sitä mieltä, että kouluihin tarvitaan kovempaa kuria.⁶⁸ Se, minkälaista kuria toivottiin kouluihin, ei tullut aina selväksi viesteissä.

Aamulehden kolumnissa syksyllä vuonna 2019 käsiteltiin myös koulujen kurinpitoa erityisesti opettajan ja oppilaan oppimisen näkökulmasta: ”*Kurinpito ja opettajan auktoriteetti on kaiken luokassa toimimisen ja opettamisen kivijalka. Kurinpito on yhtä kuin työrauha ja mielenrauha. Kurinpito on yhtä kuin oppiminen.*”⁶⁹

Samanlainen mielipidekirjoitus oli myös vuonna 2017 Länsi-Savossa: ”*Koulurauha ei palaa ilman kunnollista kurinpalautusta, sillä olemme antaneet opettajien menettää otettaan oppilaisiin liian pitkään. Kouluihin tarvitaan porkkanoiden ohella kunnon kuria.*”⁷⁰

Keskustelu koulujen kurinpidosta ei ole siis uusi asia, vaan se on esillä tasaisin väliajoin julkisessa keskustelussa. Kaikki suomalaiset ovat käyneet jonkinlaisen koulun läpi jo vuodesta 1921. Oli se koulu sitten kansakoulu tai nykyinen peruskoulu. Kurinpito kouluissa koskettaa kaikkia suomalaisia jossain vaiheessa elämää, joten on luonnollista, että kurinpitoon liittyvät asiat puhuttavat monia ja saavat aikaan tunteita herättävää keskustelua.

⁶⁷ OL 1911. nro 14.

⁶⁸ Heikkinen & Tebest, 2019.

⁶⁹ Keskinen 2019.

⁷⁰ Jyrki Haapala, Länsi-Savo 7.10.2017.

Tässä luvussa käsittelen yleisesti sitä, minkälaista keskustelu 1900-luvun alussa oli kansakoulujen kurinpidosta. Mitä kurinpito tarkoitti luokassa ja miten se näkyi siellä? Minkälaista oli hyvä kurinpito ja millä siihen pyrittiin? Mitä ruumiillinen kuritus oli ja miten sitä käytettiin kouluissa? Peilaan opettajien mielipiteitä Opettajain lehdessä kasvatusoppaiden kirjoittajien teksteihin. Erityisesti tässä luvussa otan mukaan myös Kouluhallituksen vuonna 1919 julkaiseman raportin, jossa käsitellään ruumiillisen kurinpidon kieltämistä Suomen kansakouluissa.

Vuonna 1907 Opettajain lehdessä opettaja kirjoittaa, miten kristillinen maailmankatsomus on vaikuttanut opettajien näkemyksiin, kuinka lasta kuuluu kasvattaa. Hän toteaa käytännön ja kristinuskon osoittavan todeksi sanonnat ”joka vitsaa säästää, vihaa lastaan” ja ”joka kuritta kasvaa, kunniatta kuolee”. Hänen mukaansa opettajien oikeus ruumiilliseen kurittamiseen on säilytettävä, jotta koulu ei ajaudu kaaokseen. Kuitenkin hän myöntää, että ”vakava sana ja hyvä sana ja esimerkki” voi tehdä ruumiilliset rangaistukset tarpeettomiksi. Tämä kirjoittaja näkee kurinpidon koulussa ennen kaikkea järjestyksen ylläpitämisen keinona. Kuriton lapsi tarvitsee ruumiillista kuritusta, jotta hänestä voisi tulla kunnan kansalainen.⁷¹

Kansalaiskasvatukseen ja kurinpitoon kuului olennaisesti myös ruumiin kontrollointi. Luokassa liikuttiin, seisottiin ja istuttiin tietyllä tavalla ja opettajalla oli oma paikkansa luokan edessä. Lapsen asennot ja liikkeet luokassa piti olla tietynlaisia, ja katse oli oltava tarkasti opettajassa. Puhetavan kontrollointi oli myös tärkeää ja ”turha lörpöttely” nähtiin nuorille vaarallisena. Fyysisellä kontrolloinnilla pyrittiin hallitsemaan luokkaa ja ylläpitämään oppimiselle hedelmällistä ilmapiiriä. Ruumiin kontrolloinnilla pyrittiin myös tärkeisiin tavoitteisiin, kuten siveellisyyteen eli himojen hillitsemiseen, ruumiin terveyden ja puhtauden opettamiseen. Sotilaallinen marssi, katse, puhetapa ja liike oli poikaoppilaille erityisen tärkeää. Esimerkiksi Uno Cygnaeuksen mielestä pojat piti kasvattaa päättäväisiksi ja tottelevaisuuteen taipuvaisiksi nuoriksi, koska tämä hyödytti eniten Suomea. Tottelevaiset nuorukaiset eivät epäröineet uhrata henkeään Suomen puolesta.⁷²

Ihanteena kaiken tämän taustalla on terveen ja jäntevän vartalon ja kristillissiveellisen kansalaisen tavoittelu, ja kansakoulut oli valjastettu tämän tavoitteen saavuttamiseksi. Kristillissiveellisyydellä tarkoitettiin ihmisen kehon sekä mielen puhtautta. Ihmisen oli elettävä tiettyjen normien mukaan, jotka kirkko ja sen oppineet määrittivät. Nöyryys ja

⁷¹ OL 1907 nro 28

⁷² Ojakangas 1998, 47–51.

toisten palveleminen olivat kristillisyyden perusta. Moraalin oli tultava kristillisistä arvoista ja hyvä elämä määrittyi henkisen elämän perusteella. Opettajan oli myös edustettava näitä ihanteita, koska he toimivat malleina oppilaille. Heidän tehtävä oli huolehtia, että kouluissa toteutuivat nämä arvot, joita pidettiin 1900-luvun alun Suomessa yhteiskunnan vakaana perustuksena.⁷³

Euroopassa oltiin yleisesti huolestuneita kansalaisten ruumiinterveydestä. 1800- ja 1900-luvun aikana kiinnitettiin huomiota paljon ihmisten fyysiseen terveyteen muun muassa kehittyneen lääketieteen takia. Myös erilaiset urheiluyhdistykset alkoivat saada Suomessa kannatusta ja yleisesti raittius ja terveellinen elämäntapa nähtiin tavoiteltavana asiana.⁷⁴

Lähinaapurissamme Ruotsissa hyvä kuri käsitti myös lapsen kehon kontrolloinnin. Ruotsin kansakouluissa 1850–1900-luvuilla opettajat käyttivät useasti ruumiillista kuritusta kurinpidon välineenä ja usein tämä oli viimeinen keino, jota käytettiin. Suomessa oli myös hyvin samankaltainen ajattelumaailma: lapsen liikkumisen, hygienian, käytöksen ja vartalon kontrollointi oli ensiarvoisen tärkeää Suomelle, koska terveet ja fyysisesti vahvat kansalaiset olivat yhtä kuin vahva valtio.⁷⁵

Kansalaiskasvatuksessa tärkeimpinä välineinä olivat luonnollisesti kurinpito, mutta myös oikeanlainen opetus, oppiaineet ja fyysinen terveys. Fyysisen terveyden hoitaminen tuotti työteliäitä kansalaisia, jotka tuottavat lisäarvoa maalleen ja lähiyhteisölleen. Maaseudun nähtiin erityisesti edistävän näitä arvoja: lapset liikkuvat enemmän ja harjoittivat voimaa ja jänteveyttä vaativia tehtäviä maaseudulla.⁷⁶ Opettajain lehdessä tuotiin esille juuri maaseudun paremmuus myös kurinpidon suhteen. Lapset olivat rauhallisempia maaseudun kansakouluissa kuin kaupungeissa, jossa heterogeenisempi joukko nähtiin aiheuttavan hankaluuksia työrauhan ylläpitämiseen.⁷⁷

Kristinuskolla oli merkittävä asema Suomen kansakouluissa 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa. Sen merkitys näkyi koulussa monella tapaa: Uskontoa pidettiin äidinkielen ja historian ohella kansakoulun tärkeimpinä oppiaineina, koska oppiaineet nähtiin ennen kaikkea

⁷³ Ylikotila 2021, 18–19.

⁷⁴ Tähtinen 2011, 184–191.

⁷⁵ Florin & Johansson 1997, 43–72.

⁷⁶ Tähtinen 2011, 184–216.

⁷⁷ OL 1907, nro 33, 2.

kansalaiskasvatuksen välineinä. Luterilaisella kasvatusopilla oli 1800-luvun aikana ja vielä 1900-luvun taitteessa tärkeä asema koulujen kurinpidon käytännöissä.⁷⁸

Tarja Kakko on tutkinut vuonna 2005 ilmestyneessään väitöskirjassaan luterilaista kasvatusoppia. Myös Kakko on löytänyt samanlaisia näkemyksiä aineistostaan. Ruumiillisella kurituksella ehkäistään lapsen ”halujen kehittyminen”. Koulujen kurinpidon oli tarkoitus kasvattaa lapsista nöyriä, ja ruumiillinen kuritus nähtiin hyvänä keinona sen saavuttamiseksi. Ruumiillinen kuritus oli opettajien ja vanhempien väline opettaa lasta tunnistamaan oikea ja väärä.⁷⁹

Vanhemmat ja opettajat eivät saaneet antaa ruumiillista kuritusta ”vihoissaan” tai ilkeyttään, vaan kuritusta oli annettava aina ”*tyynesti ja arvokkaasti ja niin, että oppilas ymmärtää, ettei se tapahtunut vihasta tai katkeruudesta*”. Lapsi oppi väärin teon vaikutuksen, kun häntä kuritettiin. Kasvatustyylin tarkoitus oli auttaa lasta ymmärtämään, että tältä tuntuu olla Helvetissä ja hänen tuli kaikin tavoin välttää sinne joutumista. Ruumiillisella kurittamisella oli selkeästi tarkoitus pelotella lasta olemaan rikkomatta yhteisön normeja ja sääntöjä.⁸⁰

Luterilaisen kirkon ja kristinuskon merkitystä suomalaisen koulun historiassa on vaikea kiistää. Koulut kuuluivat luterilaisen kirkon piispojen valvovan silmän alle ja papeilla oli kentällä velvollisuus opettaa lapsia lukemaan, jotta Raamatun lukeminen onnistuisi tavalliselta kansalaiselta. Kirkko ja valtio erotettiin toisistaan 1860-luvulla. Paikallisesti ja kansan parissa näiden kahden instituuttien ero tapahtui vuonna 1865 muuttuneessa kunnallisasiäntölaissa ja vuonna 1869, kun perustettiin koulutoimen ylläpito, joka johtaisi Suomen opetustoimea. Keskustelu uskonnonopetuksesta oli myös kiivasta, ja kirkko näki itsensä päättävänä elimenä siinä, mitä kansakouluissa opetettaisiin. Vastoin yleistä papiston mielipidettä, pastori Uno Cygnaeus edusti vastakkaista linjaa ja oli eturintamalla puolustamassa kirkon ja koulun erottamista. Eroa vastustava kirkko pelkäsi erityisesti lasten siveellisestä kasvatuksesta, jonka kirkko näki kuuluvan itselleen, eikä maallisen koululaitoksen hoidettavaksi.⁸¹

Kristinuskon on merkittävässä asemassa siinä, millä tavoin koulujen kurinpidosta ja lasten kasvatuksesta ajateltiin. Luterilaisen kasvatusaatteen kannattajien mielestä lapsi oli lahja ja

⁷⁸ Nikander 2011, 141–159.

⁷⁹ Kakko 2005.

⁸⁰ OL 1907, nro 28.

⁸¹ Nikander 2011, 141–155.

aikuisen kaltaisesti myös Jumalan kuva. Lapsi piti sisällään voimia, joita vanhempien tehtävä oli hallita. Ajatus syntiinlankeemuksesta oli tärkeä osa luterilaista kasvatuseriaatteita: vanhempien tehtävä oli ohjata ja kasvattaa lasta niin, että lapsi voi ”tulla Jumalan kuvaksi ja kaltaiseksi”. Kurinpito kouluissa oli siis ensiarvoisen tärkeää, koska sillä varmistettiin, että lapsesta kasvaa kunnon kansalaisen lisäksi hyvä, siveellinen ja hurskas kristitty. Lasten kasvatukseen liittyi dualistinen näkemys lapsen olemuksesta. Toisaalta lapsi oli ”puhdas ja kirkas” ja toisaalta taas perisyntin varjo oli laskeutunut lapsen päälle jo syntymässä. Lapsissa perisyntin nähtiin ilmenevän lapsille sopivissa rikoksissa, kuten valehtelussa, tottelemattomuudessa, varastelussa ja ollessaan epäkunnioittava vanhempia tai opettajaansa kohtaan.⁸²

Luterilaiseen kasvatuseriaatteeseen kuului taistelu paheita vastaan, jonka aseena toimi kurinpito. Kasvatus kuului ensisijaisesti vanhemmille, koska opettajat tulivat lasten elämään vasta myöhemmin. Vanhempien tuli varmistaa, että lapset eivät ”antautuneet himolle”. Raittius, vastuullisuus, rehellisyys ja yritteliäisyys olivat hyveitä, joita kohti vanhempien ja myöhemmin opettajien oli lapsia kasvatettava. Antautuminen himoille altisti monille ongelmille, joista juoppous ja haureus olivat pahimpia syntejä. Joutilaisuus nähtiin myös paheellisuuden alkuna, ja koulu toimikin loistavana sijoituspaikkana lapsille sillä aikaa, kun vanhempien piti tehdä töitä. Vapaapäivien kurista ja ohjelmasta kuului vastuu lapsen vanhemmille. ”Isän kädestä” on myös tuttu ilmaisu, joka kuvastaa erityisesti perheen isän vastuuta lapsen kurinpidosta ja sitä kautta myös ruumiillisesta kurittamisesta. Isän auktoriteetti oli lähtöisin kristinuskon Jumalasta. Perheiden isillä oli kuritusvelvollisuus, ja jota piti antaa jälkikasvulle noudattamalla Raamatun ohjeita, kuten: ”*jota Herra rakastaa, sitä hän kurittaa*”.⁸³

3.1 Ruumiillinen kuritus osana kurinpitoa

Ennen vuoden 1914 lakimuutosta, kansakouluissa oli voimassa kansakouluasetus, joka oli säädetty vuonna 1866. Vuonna 1866 asetus jakoi kurinpitotoimenpiteet kolmeen ryhmään: Ensimmäiseen ryhmään kuuluivat sellaiset kurinpitotoimet, joita tavallinen kansakouluopettaja saattoi käyttää. Toiseen ryhmään luetaan sellaiset kurinpitotoimet, joita

⁸² Kakko 2005.

⁸³ Kakko 2005.

ainoastaan koulun johtaja sai käyttää. Viimeiseen ryhmään kuuluivat sellaiset toimenpiteet, joista päätti ainoastaan koulun johtokunta. Koulun johtajilla oli erityinen oikeus käyttää ruumiillista kuritusta. Kuusi vitsan lyöntiä kämmenille oli perinteinen rangaistus, joita johtajat käyttivät.⁸⁴

Erityisesti tavallisen kansakouluopettajan oikeudesta käyttää ruumiillista kuritusta aiheutti keskusteluja puolesta ja vastaan. Sisällissodan jälkeen kouluhallitus määritteli kansakoulun ensisijaisesti eheyttäväksi paikaksi, jonka ihanteeseen ruumiillinen kurittaminen ei sopinut. Koulun tehtävä oli sisällissodan jälkeen yhdistää kansa, jotta vastaavanlaista ei tapahtuisi uudestaan ja kurinpidon muuttaminen kouluissa oli yksi osa sitä.⁸⁵

Suomen kouluhallitus julkaisi vuonna 1919 raportin kansakoulun kehittymisestä vuosina 1910–1915. Raportti sisältää muun muassa asiaa oppivelvollisuudesta, jota oli suunniteltu pitkään, hallinnollisia määräyksiä kuten keisarin muotokuvan esille laittamisesta ja venäjän kielen ja maantiedon opetuksesta ja opettajien palkkaukseen liittyviä asioita. Raportti sisältää myös luvun, jossa käsitellään kansakoulujen kurinpidon muutosta ja erityisesti ruumiillisen kurituksen käytön kieltämisestä. Keskustelu ruumiillisesta kurituksesta ei ole uusi asia 1900-luvun alussa. Ennen vuoden 1912 eduskunnan lakiehdotusta Helsingin, Oulun ja Lahden kansakouluissa oli ruumiillinen kurittaminen kielletty kokonaan ja se sallittiin vain kansakoulutarkastajan luvalla.⁸⁶

*Vaatus ruumiillisen rangaistuksen poistamisesta kouluista onkin Eduskunnan mielestä täysin oikeutettu, koska koulukasvatus on jo nykyään ehtinyt sille kehitystasolle, että sen olisi tultava toimeen ilman tätä rangaistuskeinoa, jonka kasvattava arvo on sangen epäilyttävä. Sitä paitsi on huomattava, että ruumiillisen rangaistuksen luvallisuus helposti johtaa varsinkin äkkipikaiset ja kiivaat opettajat sitä väärinkäyttämään.*⁸⁷

Yllä olevasta lainauksesta, tulee ilmi, miten ruumiillista rangaistusta pidettiin vanhanaikaisena ja tarpeettomana sen ajan kouluissa. Kurinpidossa oli otettava muita keinoja käyttöön kouluissa, kuten jälki-istunnot, joita istuttiin paljon esimerkiksi Turun kansakouluissa

⁸⁴ OL 1907, nro 28.

⁸⁵ Ilmolahti 2017, 163–233.

⁸⁶ Kouluhallitus 1919, 39.

⁸⁷ Kouluhallitus 1919, 41.

lakimuutoksen jälkeen. Turkulaisten opettajien rangaistuspäiväkirjassa merkityt rangaistukset olivat vain seisona ja jälki-istunto.⁸⁸ Ruumiillista kurittamista tapahtui kuitenkin aikalaisten muistelmien ja kiertokirjeiden perusteella. Ruumiillista kuritusta antaneet opettajat eivät luonnollisista syistä halunneet merkitä rangaistuspäiväkirjaansa käyttäneensä ruumiillista kurituskeinoa, ja Turun koulujen säilyneet päiväkirjat ovat hyvä esimerkki siitä. Turun koulujen aineistojen perusteella voisi päätellä, että Turun alueen opettajat eivät käyttäneet lakimuutoksen jälkeen ruumiillista kurittamista kurinpidon keinona, vaan turvautuivat muihin kasvatukseen. Tutkimukset kuitenkin kertovat toisesta todellisuudesta ja on mahdollista, että myös Turun alueen kouluissa sitä olisi käytetty.⁸⁹

Ruumiillisen kurituksen kieltämistä perusteltiin myös sillä, että fyysisellä kurittamisella voi olla huonoja seurauksia oppilaan terveydelle ja ennen kaikkea opetuksen laadulle, kun opettajan täytyy keskittyä antamaan ruumiillista kuritusta. Ruumiillisen kurituksen kieltämistä perusteltiin opettajan arvovallan heikkenemisellä. Myös vanhempien oikeutta kurittaa fyysisesti lastansa, pidettiin tärkeänä oikeutena, joka kuului vain ja ainoastaan lapsen vanhemmalle. Kansakoulutarkastaja ja kasvatustieteilijä Kaarle Vaulo on samoilla linjoilla omassa teoksessaan *Uusi henki koulukurissa* (1914). Vaulo väittää vanhempien olevan lievempien rangaistusten kannalla kuin opettajien, ja tämä on aiheuttanut koulun ja kodin välille riitaa. Hänen mukaansa tämän kehityksen taustalla on erityisesti ajan hengen muuttuminen erilaiseksi, ja että ”*humaanit arvot ovat levinneet laajoihin kansankerroksiin*”. Ruumiillisen kurituksen käyttö ei ollut hänen mukaansa sallittua opettajille ja vanhempien mielestä saattoi olla kummallista, että vieras aikuinen kurittaa heidän lastansa.⁹⁰

Eduskunnassa oltiin huolissaan esimerkiksi siitä, että opettajat, jotka kurittavat oppilaitaan otetaan pois koulusta vanhempien toimesta. Kurittaminen oli vanhemman oikeus ja velvollisuus, ja opettajan ei pitänyt puuttua siihen. Tärkeintä oli pitää oppilaat kansakouluissa, joten opettajien oli joustettava asiassa.⁹¹ Alla ylihallituksen näkemys ruumiilliseen kuritukseen vanhempien oikeuden näkökulmasta:

⁸⁸ Raunistulan kansakoulu nimi- ja arvostelukirjat 1911–1915, TKA.

⁸⁹ Ilmolahti 2017; Kaarina 2017; Rantala 2005.

⁹⁰ Vaulo 1914.

⁹¹ Kouluhallitus 1919, 39.

[...] ruumiinrangaistus, opettajan käytettävänä kurituskeinona, olisi tarkoitustaan vastaamattomana ja vanhempain oikeutta loukkaavana kansakoulun rangaistusluettelosta poistettava. [...] opettajan ja vanhempain erilaisesta suhteesta lapsiin, että opettajan koulussa antama ruumiillinen kuritus saattaa helposti epäonnistua ja vaikuttaa haitallisestikin sekä oppilaan kasvatukseen että kodin ja koulun kasvatukselliseen yhteistyöhön.⁹²

Vuoden 1914 jälkeen opettajat saattoivat pyytää vanhempia antamaan ruumiillista kuritusta lapselleen. Vaikka opettajilta kurittaminen oli kielletty, opettaja saattoi pyytää lapsen vanhempaa antamaan esimerkiksi piiskaa⁹³. Koska tavoitteena oli koulun ja kodin yhteistyön parantaminen, nähtiin vanhempien antama ruumiillinen kuritus hyvänä asiana.⁹⁴

Kansakoulun työntekijäin puolelta on usein huomautettu, että ruumiillinen kuritus olisi kansakoulussa pysytettävä poikkeustapauksia varten, koska sen täydellinen kieltäminen tekisi koulun voimattomaksi pahantapaisia oppilaita vastaan tahi pakottaisi sen liian usein turvautumaan oppilaan erottamiseen kansakoulusta sekä siten kokonaan riistämään häneltä koulunkäynnin tuottamat edut. Vaikka ylihallituksen mielestä onkin myönnettävä että tässä ajatuksessa on paljon huomioon otettavaa ja että kouluelämässäkään saattaa esiintyä poikkeustapauksia, jolloin harkinnan jälkeen sekä maltilla että taidolla toimeenpantu ruumiillinen rangaistus olisi kasvatustyölle eduksi, niin ei ylihallitus sittenkään edellä esitetyistä periaatteellisista ja käytännöllisistä syistä katso suotavaksi että ruumiillinen kuritus opettajan käyttämänä rangaistuksena ja vanhempien mieltä kuulematta pysytettäisiin kansakoulussa tällaisia poikkeustapauksiakaan varten.

Sen sijaan pitää ylihallitus asianmukaisena jopa koulun velvollisuutenakin, milloin opettaja ja koulun johtokunta tulevat jostakin oppilaasta siihen käsitykseen, että ruumiillinen rangaistus olisi hänelle hyväksi tahi että ainakin olisi koetettava sitä kurinpitokeinoa ennen hänen erottamistaan, kääntyä kodin, vanhempain puoleen asiasta ystävällisesti neuvottelemaan sekä tiedustelemaan, olisivatko vanhemmat

⁹² Kouluhallitus 1919, 40.

⁹³ Esimerkiksi Turussa Kerttulin tyttökoulussa vuonna 1928 opettaja oli merkinnyt levottomalle tytölle ruumiillista kuritusta vanhemman toimesta ja opettajan piti valvoa tapahtumaa. Turun kaupunginarkisto, Kerttulin koulun rangaistuspäiväkirja 1928.

⁹⁴ Kouluhallitus 1919, 41.

taipuvaiset antamaan lapselleen ruumiillista kuritusta, koska koulu muussa tapauksessa katsoo olevansa pakotettu erottamaan oppilaan koulusta. Ainoastaan tällaisena, opettajan ja johtokunnan yhteisesti vaatimana, mutta vanhempain toimeenpanemana voisi ruumiillinen rangaistus koulun kurinpitokeinona tulla kysymykseen.⁹⁵

Osa opettajista kuitenkin näki ruumiillisen kurituksen tärkeänä osana kasvatusta ja opetustyötä. Kun opettajalla oli käytössä ruumiillisen kurituksen keinot, onnistuttiin kasvatustehtävässään paremmin. Fyysisen kurituksen puolustajat toivat esille, miten ruumiillinen kuritus olisi kansakoulussa pidettävä poikkeustapauksia varten. He näkivät, että totaalinen kieltäminen johtaisi siihen, että opettajat olisivat täysin voimattomia huonokäytöksisten oppilaiden kanssa. Lisäksi ruumiillisen kurituksen kieltämisen uskottiin aiheuttavan lisää erottamisia, jos se on ainut keino, jota opettajat saisivat hankalimmissa tilanteissa käyttää rangaistuksena.⁹⁶

Oppilaan erottaminen nähtiin huonompana asiana kuin ruumiillinen kurittaminen, koska näin oppilas jäisi edelleen kouluun opettajien valvovien silmien alle. Oli erittäin tärkeää, että oppilaat jäivät kouluihin, jotta kansalaiskasvatuksessa onnistuttaisiin. Erityisesti sisällissodan jälkeen Opettajain lehdissä painotettiin koulun tärkeyttä kansakunnan luojana. Myös vanhempien kanssa yhteistyössä annettava kuritus nähtiin myös hyvänä kurinpitokeinona, joka piti vähintään säilyttää, jos opettajilta vietäisiin oikeudet fyysiseen kurinpitoon.⁹⁷ Eräs opettajakin toi myös esille tekstissään, miten fyysinen kurittaminen ei saisi olla koskaan päämäärä, vaan toivottavaa olisi, että ruumiillista kuria ei tarvitsisi käyttää.⁹⁸

On omituista kuulla ja nähdä, että samalla kuin mitä tarkimmin märehditään opetusmetodiikan kaikkein vähäpätöisimpiäkin kysymyksiä, kurinpitoa koskevat tärkeät kysymykset useimmiten sivuutetaan vain kilvan moittimilla rangaistustoimenpiteitä (eiköhän tästä nähty ikäviä seurauksia v. 1918?).⁹⁹

Opettaja ja kirjailija Silvennoinen näkee ruumiillisen kurituksen vain välineenä, jolla saavutetaan tärkeä päämäärä: tottelevainen ja hyvä kansalainen. Lainauksessa hän viittaa

⁹⁵ OL 1913, nro.5, 10.

⁹⁶ Ibid.

⁹⁷ Kouluhallitus 1919, 42.

⁹⁸ OL 1911. Nro 27.

⁹⁹ Silvennoinen 1921, 49.

Suomen sisällissotaan ja tuo esille sen, miten oikealla tavalla kurittamalla lapsia olisi voitu estää sisällissota: ”*Jos tahdomme kapinavuosia karttaa, niin me teemme kaikkemme kasvavien poikiemme ja tyttöjemme suhteen, niin koulussa kuin kotona. Parempi on opettajan aikanaan sakkokin suorittaa kuin punaisen terrorin aikakautta elää.*” Vaikka opettaja ei nauttisi ruumiillisen kurituksen antamisesta, oli hänen sitä annettava, koska kansakunta oli pidettävä eheänä sisällissodan jälkeen.¹⁰⁰ Samanlaisia näkökulmia oli myös esillä Opettajain lehdessä vuonna 1918 sisällissodan jälkeen: Eräs kirjoittaja sanoo, miten huono kasvatus on ajanut Suomen sisällissotaan. Hyvä kuri ja kasvatus ovat kansakunnan vankka pohja, ja kirjoittajan mielestä tässä asiassa on lipsuttu pahasti, joten tuloksena oli sisällissota.¹⁰¹

Silvennoinen näkee ruumiillisen kurinpidon välttämättömänä keinona pitää pahatapaaiset lapset aisoissa. Hän nostaa esille, miten ruumiillinen kuritus voi olla usein parempi vaihtoehto lapselle, kuin muut rangaistukset, joita joudutaan vitsan sijasta käyttämään. Hän mainitsee kasvatusoppaassaan Belgian, jossa ruumiillisen rangaistuksen tilalle on otettu häpeärangaistuksia, esimerkiksi lapsen on pitänyt kävellä puukengät jalassa koko päivän ajan ilman taukoja. Hän näkee ruumiillisen kurituksen poistamisen utopistisena ajatuksena.¹⁰² Silvennoinen näkee kurinpidon erittäin tärkeänä yhteiskunnan ja sen tulevaisuuden kannalta: ”*myöhäiset kuritukset vaikuttavat samoin kuin myöhään saadut lääkkeet*”. Millä keinoilla kaikkein vaikeimmat lapset saadaan tottelemaan, jollei opettaja saa käyttää ruumiillista kuritusta? Ruumiillisen kurituksen puolustajat esittivät juuri yhteiskunnan tulevaisuuden huolenaan ja minkälainen se olisi, jos kuritus kielletään.

Jukka Rantalan tutkimuksessa turkulainen opettaja kertoo vuonna 1920 käyttäneensä ruumiillista kuritusta luokan ”*katutyttöjen*” vuoksi: ”*Alussa tappelin vallan kamalasti, sillä voitolle tahdoin päästä konstilla millä hyvänsä. Kun sanani ei auttanut, niin käytin ruumiillista kuritusta. Eivät lapset siitä nähtävästi pitäneet, koska alussa aina sanoivat: ”Ei tartte koskea, kun ei leipääkään anna.” Ei se oikein ilahduttavaa ollut, mutta en sittenkään myöden antanut. Kerran sain tehdä sen tempun tarkastajan läsnä ollessa, ja se tepsyi vähän hyvin. En tarvinnut koskea lapsiin sen jälkeen.*” Tämä opettaja näki ruumiillisen kurituksen viimeisenä rangaistuskeinona, jolla hän pyrki saamaan luokan kuriin, kun muut luokanhallintakeinot eivät tehonneet. Ruumiillinen kurittaminen ei ollut tälle opettajalle itseisarvo ja sitä ei hänen mielestään pitänyt käyttää huviksi, mutta hänen kirjoituksestansa

¹⁰⁰ Silvennoinen 1921, 60.

¹⁰¹ OL 1918, nro 5.

¹⁰² Silvennoinen 1921, 49.

voi päätellä, että ruumiillista kuritusta oli useamman kerran käytetty rankaisukeinona. Myös kansakoulutarkastaja oli antanut hyväksynnän ruumiilliselle kurittamiselle ja hänen läsnäolonsa vahvisti rangaistuksen tehoa oppilaisiin, eikä sitä tarvinnut tämän jälkeen käyttää enää kasvatukseen.¹⁰³

Ruumiillinen kuritus ei saanut olla myöskään itseisarvo. Onni Silvennoinen muistuttaa kasvatustapaissaan opettajia olemaan käyttämättä jokaisessa rikkeessä ruumiillista kuria. Vitsan tai muun menetelmän käyttäminen oli oltava viimeinen keino, jota opettaja voi käyttää. Hänen mukaansa hyvä kurittaja ja auktoriteetti on myös armollinen. Kurittamista ei saanut koskaan tehdä vihaisena, vaan opettajan piti aina olla tyyni. Jos oppilas osoittaa katumusta ennen kuritusta, hyvä kasvattaja antaa rikkeen anteeksi.¹⁰⁴ Silvennoinen näki ruumiillisen kurittamisen välttämättömänä osana koulun kurinpitoa. Hyvä kuri kansakoulussa oli sellaista, jossa opettajalla oli oikeus rangaista lasta myös fyysisesti.

3.2 Remmiä, rottinkia ja vitsaa – mitä fyysinen kurittaminen oli?

Miten lapsia sitten pitäisi kurittaa? Minkälainen valikoima erilaisia ruumiillisia kurituskeinoja kansakouluopettajilla oli käytettävänä 1900-luvun alussa? Opettaja ja kirjailija Onni Silvennoinen kirjoitti opettajille neuvoksi kirjan, jossa käsitellään ensin laajasti kurinpitoa koulussa ja erityisesti myös ruumiillista kurittamista. Kirja on ilmestynyt vuonna 1921, eli siis ruumiillisen kurituksen kieltämisen jälkeen. Kirjan lopussa Silvennoinen on koonnut aakkosjärjestyksen erilaisia rikoksia, joita oppilaat saattoivat koulussa tehdä. Silvennoisen rikosluetteloon kuului muun muassa itsekkyyttä, Jumalan pilkka, kantelu, hätäily ja irstailu. Oikein käytettynä ruumiillinen kuritus herättää lapsen kunnioituksen kasvattajaa kohtaan, ei ollut siis samantekevää, miten lasta kuritettiin.¹⁰⁵

Silvennoisen mukaan oli myös erittäin tärkeää pienten lasten kurittaminen. Hän näki kurituksen heidän kohdallaan olevan psykofyysisiä vaikutuksia: pieni lapsi ei pysty ymmärtämään tekojensa vääryyttä, jollei hän saa vitsasta. Myös Rosenqvist omassa kasvatustapaissaan opettajille painottaa lapsen iän merkitystä, kun annetaan ruumiillista kuritusta. Lapsuudenajan rangaistuksista päävastuussa kotona oli äidit ja lapsen tullessa

¹⁰³ Rantala 2005, 38.

¹⁰⁴ Silvennoinen 1921, 51.

¹⁰⁵ Silvennoinen 1921, 51.

murrosikään vastuu siirtyi isälle. Murrosikä määriteltiin alkavan pojilla 15–17-vuotiaina ja tytöillä vuoden aikaisemmin. Puberteetti-ikä ohittaneita lapsia ei Rosenqvistin mukaan pitänyt kurittaa vaan tässä iässä oli siirryttävä fyysisistä ”moraalisin rangaistuksiin”. Vain pahimmissa tapauksissa opettajat ja vanhemmat saivat turvautua ruumiilliseen rangaistukseen.¹⁰⁶

Silvennoinen luettelee kasvatusoppaassaan seuraavia rangaistuksia: nuhde luokan läsnä ollessa, alemmaksi muuttaminen luokassa, poistattaminen luokasta, nuhde kaikkien oppilaiden läsnä ollessa, oppilaan eristäminen muista, ruumiillinen kuritus ja koulusta erottaminen. Tässä järjestyksessä opettajan oli arvioitava, mikä rangaistus on tilanteeseen sopiva. Erilaisia ruumiillisen kurituksen tapoja olivat vitsalla tai remmillä kurittaminen, tukistaminen ja läimäisy takapuolelle tai kädelle. Kansakoulutarkastaja Kaarle Vaulo luettelee myös omassa teoksessaan opettajien käyttämiä yleisiä kuritusmenetelmiä: näpätys keholle, korvapuustit ja tuuppiminen.¹⁰⁷

Myös Tarja Kakko tuo esille väitöskirjassaan erilaisia keinoja kurittaa. Vaikka luterilaiseen kasvatusaatteeseen kuului 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa ajatus ruumiillisen kurituksen tarpeesta, lasta ei saanut kuitenkaan, miten tahansa kurittaa vaan siihen ohjeistettiin tarkasti kristillisissä kasvatusoppaissa. Lasta oli hyvä etukäteen varoittaa vitsan olemassaolosta pitämällä sitä kotona esillä jossakin näkyvillä, jotta lapsi muistaa käyttäytyä hyvin ja kunniallisesti.¹⁰⁸

Ennen fyysistä kurittamista oli kuitenkin turvauduttava muihin kurinpitokeinoihin, kuten vihaiseen katseeseen ja kieltoon. Jos nämäkään keinot eivät auttaneet, sai käyttää neuvomista, uhkailua ja varoitusta. Viimeisenä keinona piti turvautua ruumiilliseen kuriin. Ruumiillinen kurittaminen oli viimeinen keino, eikä ”kasvattajatkään siitä pitäneet”, mutta se oli vanhemman ja opettajan velvollisuus. Kurittamista ei saanut myöskään tehdä millä tahansa välineellä, vaan puun oksa oli siihen paras väline. Kakon tutkimuksessa tulee esille, että kasvatusoppaissa varoitettiin erityisesti ilman välinettä kurittamista, koska pelkällä kädellä saattoi aiheuttaa peruuttamatonta vahinkoa lapselle. Myös lapsen päähän ei saanut kohdistaa kuritusta, vaan se piti osua muualle kehoon. Pää nähtiin arkana paikkana ja tukistaminen siten

¹⁰⁶ Rosenqvist 1921, 218–219.

¹⁰⁷ Vaulo 1914, 19.

¹⁰⁸ Kakko 2005.

huonona kurituskeinona. Vanhemman piti muistaa ”jälkihoidon” merkitys rankaisutilanteessa: lapsi oli otettava syliin ja suukoteltava, jotta tilanne ei jäisi lapsen mieleen liian ikävänä kokemuksena, vaan opettavaisena.¹⁰⁹

Kansakouluopettaja ja kirjailija Vilho Reima vuonna 1915 ilmestyneessään oppaassaan opettajille ja vanhemmille kertoi, miten ruumiillinen kurittaminen oli hyväksi lapselle, ja kurittamatta jättäminen oli lapselle karhunpalvelus. Hän kirjoittaa, että lapsen selälle sopivin rankaisuväline oli vitsa. Hän kuvaili sitä suomalaisiksi ”kasvatusvälityskappaleeksi”. Hän näki kaikki muut kovat materiaalit huonoina välineinä ruumiillisessa kurituksessa, koska ne saattoivat aiheuttaa kuritettavassa lapsessa ylimääräistä kauhua rangaistusta kohtaan. Hän oli erityisen huolestunut tapauksista, joissa ”lapset oli hakattu vaivaisiksi” epäsopivien välineiden vuoksi. ”Mitkään sopimattomat aseet eivät myöskään saa tulla kysymyksenkään, ei kepit, ei remmit solkineen, ei rottinki, eikä paksu nuora. [...] Niiden käyttäminen on terveydelle vaarallista, puhumattakaan siitä että se on raakaa ja julmaa”.¹¹⁰

Reima antoi opettajille ja vanhemmille myös neuvon, miten vitsalla kurittaminen tulisi tehdä. Rangaistus kuului antaa pitkän ajan aikana ja hitaasti. Rangaistuksen suorituksen kestoa pidennettäessä oli tarkoitus, että lapsi ymmärtää lyöntien välillä, että miksi hän saa rangaistuksen ja muuttaa tapansa tämän takia. Kiirehtiminen rangaistuksen kanssa oli Reiman mielestä huono tapa antaa ruumiillista kuritusta. Hän korostaa tekstissään sitä, että ruumiillisen rangaistuksen jälkeinen hetki aikuisen ja lapsen välillä on erittäin tärkeä osa aikuisen antamaa kasvatusta. Lapselle oli korostettava, että aikuinen ei antanut rangaistusta mielellään ja omasta halustaan, vaan tuoda lapselle esille, että ”tämä vitsa sattui minun sydämeeni enemmän kuin sinun selkääsi”. Reiman mukaan lapsi ei järky liikaa ruumiillisesta kurituksesta, kun tilanne päätetään yhteiseen hetkeen lapsen kanssa.¹¹¹

Tyttöjen ja poikien kurinpito erityisesti ruumiillisen kurittamisen kohdalla erosivat toisistaan. Aksel Rosenqvist käsittelee sukupuolta omassa kasvatustapaussaan *Kurinpito ja kasvatustapa koulussa ja kodissa*. Poikien kohdalla isien ja miesopettajien antama ruumiillinen kuritus on tärkeää, kun taas tyttöjä pitäisi kurittaa äidit ja naispuoliset opettajat. Wäinö Aaltosen kansakoulussa johtokunnan kokouksessa keskusteltiin ruumiillisesta kurittamisesta koulussa.

¹⁰⁹ Kakko 2005.

¹¹⁰ Reima 1915, 32.

¹¹¹ Reima 1915, 32–33.

Johtopäätös oli, että ruumiillinen kuritus oli ehdottomasti kielletty erityisesti tyttöjen kohdalla, mutta poikien kohdalla voi turvautua fyysiseen rangaistukseen.¹¹²

Rosenqvist tukee edellä mainittujen opettajien näkemystä omassa kirjassaan. Poikien kohdalla ruumiillinen kuritus oli toivottavaa, kun taas tyttöjen kohdalla sitä oli vältettävä. Jos tytöille piti antaa kuritusta, sen teki aina naispuolinen henkilö eli joko äiti tai opettaja. Opettajattaren oli annettava fyysistä kuritusta aina kahden kesken ja lyöntinä käsille. Ajatus korostui erityisesti 12-vuotiaista tytöistä eteenpäin. Tyttöjen ja poikien erilaiset kurinpitokeinot pohjautuivat pääasiassa näkemykseen sukupuolesta. Nainen on nöyrä, passiivinen ja siveellinen, jonka ruumista ei saa ”tahrata” koskemalla, kun taas poika on aktiivinen, joka tarvitsi oman fyysisyyden hallitsemista ruumiillisen kurituksen avulla.¹¹³

Myös Tarja Kakko on tehnyt omasta aineistostaan samankaltaisia havaintoja. Kristillisissä kasvatusta oltiin tarkkoja siitä, miten lasta piti kurittaa ja miten lapsen ikä ja ennen kaikkea sukupuoli piti ottaa huomioon kuritustilanteessa. Liiallisella ankaruudella oli paljon negatiivisia seurauksia. Liiallisella kurittamisella voi aiheuttaa lapsella ilottomuutta, arkuutta ja katkeroitumista. Poikien kohdalla ankaruus oli suotavaa ja jopa vaatimuksena, kun taas samanlaiset kuritusmenetelmät saattoivat olla ”hempeille” tytöille liikaa. Taitava kasvattaja osaa ottaa huomioon nämä seikat ja kuritusta ei saanut antaa kuka tahansa.¹¹⁴

Alkuperäisaineistostani nousee vahvasti esiin sukupuolten erot ja oletukset niiden eroista: Naisen ja miehen olemus ja erilaiset tehtävät opettajina, vanhempina ja oppilaina nähtiin siis erilaisina kasvatustilanteissa. Koulussa tarvittiin naisellista äidillisyyttä ja isällistä jäntevyyttä. Naisten ja äitien tehtävä oli enemmän kasvatuksen ja hoidon puolella ja miesten ja perheen isien opetuksessa ja kurinpidossa. Roolien voidaan nähdä heijastelevan yleisesti ottaen 1900-luvun Suomen sukupuolirooleja -ja ihanteita. Tytöistä haluttiin hyviä ja tottelevaisia äitejä ja pojista yhteiskunnallisesti kelpoja miehiä.

Myös Ruotsissa 1850- luvulta 1900-luvun alkuun opettajien kurinpitokäytänteissä oli eroja. Tyttökouluissa ei käytetty yhtä paljon ruumiillista kurittamista, kun taas poikakouluissa se oli lähes suotavaa. Ruotsin kansakouluja, oppikouluja ja tyttökouluja tutkineet Florin ja Johansson näkevät tämän johtuvan siitä, että tytöt tottelivat opettajiaan ja poikaoppilaat

¹¹² Wäinö Aaltosen kansakoulu. Johtokunnan pöytäkirja. 1912. TKA.

¹¹³ Rosenqvist 1921, 224–225.

¹¹⁴ Kakko 2005.

testasivat enemmän auktoriteetteja. Poikien kasvatuksessa pyrittiin myös ruumiin kontrolliin, koska sotilaallisuus ja liikunnallisuus oli poikien kohdalla tärkeitä ominaisuuksia. Poikien oppikoulut kasvattivat lapsia julkiseen elämään, kun taas tyttökouluilla haluttiin kasvattaa vaimoja ja äitejä. Ruotsin kansakouluissa ja oppikouluissa naisopettajat käyttivät myös lempeämpiä kasvatusmetodeja mieskollegoihinsa verrattuna. Naiset pyrkivät ratkaisemaan koulupäivien konfliktitilanteet ensisijaisesti puhumalla, nuhtelemalla luokan edessä tai jälki-istunnolla.¹¹⁵

Ruumiillisen kurituksen kysymys koskee siis pääasiassa poikaoppilaita, mikä tekee keskustelusta toisaalta hyvin sukupuolittunutta. Ruumiillisen kurin puolestapuhujien mielestä poikien huono käytös koettiin uhkana yhteiskuntarauhalle, tyttöjen pahantapaisuus ei sopinut naiseuden ihannemalliin. Samanlaisia havaintoja on tehnyt Laura Kiviniitty omassa tutkielmassaan *Sukupuolittunut koulukuri Oulun lyseossa ja tyttölyseossa vuosina 1912–1974*. Tyttöjen ajateltiin olevan herkkiä ja kovan kurinpidon pelättiin miehistävän heitä. Kiviniitty toteaa, että tyttöihin kohdistui enemmän tarkkailua ja rajoja, koska heidän oletettiin olevan jo luonnostaan kiltimpiä, rauhallisempia ja tottelevaisempia kuin poikien, joiden aggressiivisuutta pidettiin ”luontaisena käytöksenä”. Vaikka Kiviniitty tarkastelee enemmän uudempaa aikaa, on omasta aineistostani huomattavissa samanlainen diskurssi. Vaikka tytöt myös Kiviniityn mukaan saattoivat kapinoida opettajiaan vastaan, aineistossani keskustelu painottuu enemmän yleisesti ruumiillisen kurittamisen hyötyihin ja haittoihin.¹¹⁶

¹¹⁵ Florin & Johansson 1997, 43–72.

¹¹⁶ Kiviniitty 2017, 93–97.

4 Ystävyyttä ja kahdenkeskisiä keskusteluja

Koulukurin uudistaminen kuuluu myöskin uuden koulun luomistyöhön.

Monisatavuotiset, aikoja sitten vanhentuneet käsitykset ja tavat ovat silläkin alalla tuomittavat väistymään uuden, eteenpäin murtautuvan voiman tieltä.¹¹⁷

Tässä luvussa käsittelen keskustelua, joiden pääargumentit tähtäsivät ruumiillisen kurittamisen vastustamiseen. Vastoin ennako-oletuksiani, Opettajain lehdessä alle puolet keskustelijoista tutkimukseni ajalta olivat vuoden 1914 lainmuutoksen kannalla. Myös Turun alueen kouluissa opettajat olivat vastaan ruumiillisen kurituksen käyttöä pöytäkirjojen ja rangaistuspäiväkirjojen perusteella. Tässä luvussa pyrin vastaamaan toiseen puoleen tutkimustehtävästäni: miksi ja minkälaisin argumentein ruumiillista kuritusta vastustettiin ja millä tavoin keskustelijat tuovat mielipiteensä esille keskustelussa?

Ruumiillista kurittamista koskeva keskustelu 1900-luvun alkuvuosikymmenten aikana jakautui karkeasti kahteen diskurssiin: osa keskustelijoista vastustivat fyysisiä rankaisukeinoja kouluissa ja toinen puoli piti niitä kansakouluopettajan välttämättömänä oikeutena. Kun ruumiillinen kurittaminen kiellettiin kansakouluissa vuonna 1914, opettajan työ koki muutoksen. Herbartilainen kasvatustieteen näkemys yleistyi 1800-luvun loppupuolella, joka painotti oppilaan omaa ajattelua ja kehittymistä ja opettajajohtoista oppituntia. Opetuksen tuli olla kasvattavaa ja sen tuli herättää oppilaan mielenkiinto uuden asian oppimiseen. Didaktiikasta eli minkälaista oli hyvä opetus, nousi tärkeimmäksi opetuksen kriteeriksi, koska opettajan piti omalla persoonallaan ja opetuksella pitää oppilaat hallinnassa: Tuntikäyttäytymisen mekaniikan tilalle tuli tunnin rakenteen mekaniikka, joten didaktiikan tunteminen oli hyvä keino ylläpitää työrauhaa luokassa.¹¹⁸

Kolmesta aineistoni kasvatustieteilijöistä Vaulo ei nähnyt minkäänlaisia perusteluita ruumiilliselle kurinpidolle luokissa. Vaulon pääperiaate kasvatuksessa oli oltava molemminpuolisessa kunnioituksessa, joka eroaa hänen mielestään kasvatustyylistä, jossa opettaja on erehtymän ja ylin auktoriteetti, eikä oppilaille ollut mitään osallisuutta luokan päätöksenteossa. Vaulo ei kiistänyt opettajan ylintä asemaa ja auktoriteettia luokassa, mutta hänen mielestään luokkaan kuului molemmin puolinen kunnioitus ja arvostus. Opettajan ei

¹¹⁷ Vaulo 1914, 9.

¹¹⁸ Syväoja 2004, 128–131.

pitänyt turvautua ensimmäisenä huutamiseen, vaan kanssakäyminen oppilaiden kanssa oli oltava lempeää ja kasvattavaa.¹¹⁹

Myös opettajan ja oppilaiden parempi suhde hyödytti kaikkia osapuolia. Oppiminen oli helpompaa, kun luokassa vallitsee työrauha. Opettajan väkivaltaisuuden nähtiin aiheuttavan kitkaa oppilaiden ja opettajien välille, joiden välillä piti olla lempeä ja ymmärtävä suhde. Opettajan työssäjaksaminen nähtiin myös kohentuvan, jo ilmapiiri luokassa oli hyvä. Opettajan jaksaminen työssä on siis puhuttanut myös yli sata vuotta sitten. Opettajat saataisiin pysymään ammatissaan, kun käsityksiä kurinpidosta muutetaan pois ruumiillisesta kurittamisesta, joka väsytti kaikkia osapuolia: ”*Kaikki nuo vanhanaikaiset kurinpitokeinot nuhteista aina selkäsaunaan asti ovat rikki repineet opettajan ja oppilaan välit, eikä siinä kyllä, ne ovat sitä paitsi vielä lisänneet tarkkaamattomuutta ja haluttomuutta työhön.*” Vaulo näki kasvatuksen erityisesti tulevan pedagogisesta rakkaudesta, jossa opettaja arvostaa oppilasta ja hänen ominaisuuksiaan. Rakkaus ei katoa, vaikka oppilas toimisi huonosti, koska opettaja näkee oppilaassa hyvää, jota hänen on pyrittävä omalla pedagogialla tuomaan esiin. Oppilaan ansiot, sosioekonominen tausta tai sukupuoli eivät saaneet vaikuttaa siihen, miten opettaja kohtasi oppilaansa.¹²⁰

Vaulon ehdotukset 1900-luvun alun kasvatukselle ovat lähellä nykyaikaisia kasvatust keskusteluja, joita pidetään nykykouluissa sekä opettajan että oppilaan välillä tai sitten niin, että koko perhe on mukana ratkaisemassa ongelmaa. Samanlainen ajatus oli Vaulolla vuonna 1914. Oppilasta pyydettiin pohtimaan itse omaa käytöstä yön yli ja tämä antoi sekä opettajalle että oppilaalle mahdollisuuden rauhoittua, koska ”suutuspäissään” ei saanut kasvattaa lasta, joka saattoi johtaa opettajan kohdalla ylilyönteihin, kuten huutamiseen tai jopa väkivallan käyttöön.¹²¹

Taimi Herran puutarhassa. Lapsetta käytettiin yleisesti eniten tätä metaforaa. Opettaja on tässä viljelijä, joka huolehtii sadostaan eli oppilaistaan. Lapsi tarvitsi kasvin tavoin oikeat kasvuolosuhteet, jonka koulun ja opettajan piti antaa. 1900-luvun alun opettajaihanne piti huolen siitä, että kansakouluopettajat olivat sopivia kasvattajia kouluihin.¹²² Opettajain lehdessä vuonna 1910, eli ennen lakimuutosta, toivottiin opettajien turvautuvan Raamatun

¹¹⁹ Vaulo 1914.

¹²⁰ Vaulo 1914.

¹²¹ Vaulo 1914.

¹²² Kakko 2005.

lähimmäisenrakkauden ajatukseen. Opettaja näki, että ruumiillinen kurittaminen sekä koulussa että kotona ei voinut olla lapselle hyväksi. Liiallinen ankaruus lapsen elämässä ei tuonut mitään hyvää ja vaikeimpien oppilaiden kanssa oli pyrittävä ratkaisemaan ongelmat kahden kesken keskustelemalla.¹²³

Myös Vaulo vetosi kristittyihin ja kritisoi ”ruoskapedagogiikkaa” käyttäviä opettajia ja niitä opettajia, jotka vetosivat Raamattuun tai kristinuskoon lyödessään oppilaita. Vaulo paheksui suoraan kristillismielisiä pedagogeja siitä, että jo kristinuskon perusteella opettajien pitäisi kohdella oppilaitaan kunnioittavasti. Vaulo vetoaa kristillisiin opettajiin, joita suurin osa opettajista oli 1900-luvun alun opettajihanteen mukaisesti, tarkastelemaan uudestaan Raamattua rakkauden näkökulmasta. Vaulo nostaa esille Uuden Testamentin rauhaa ja rakkautta edistävän sanoman, ja miten se eritoten vastustaa ruoskan ja väkivallan käyttöä. Lasta haluttiin korostaa olevan Jumalan kuva ja Jumalan lapsi, jolloin fyysinen kurittaminen ei tuntuisi opettajasta sopivalta. Vaulo toi keskusteluun myös sen seikan, että vanhat tulkinnat ruumiillisen kurituksen käytöstä pitäisi unohtaa.¹²⁴ Hän haluaa vedota opettajiin uskonnon näkökulmasta, koska kristillisyys ja seurakunnassa aktiivisesti toimiminen oli opettajihanteen mukaista 1900-luvun alussa.¹²⁵

Opettajien kristillisyyteen vedottiin myös Opettajain lehdessä vuonna 1911. Kirjoittaja oli vahvasti sitä mieltä, että juuri Raamattua tutkimalla, opettajan pitäisi nähdä lapsi yhtä arvokkaana ihmisenä kuin aikuiset. Hän kirjoittaa, miten lapsi on nostettu Uudessa Testamentissa aikuisen ohi Jumalan kuvaksi. Jeesus oli nostanut lapset puhtaiksi ja esimerkeiksi siitä, minkälainen ihmisen pitäisi olla.

”Lasten ei ainoastaan pitäisi pelätä ja kunnioittaa opettajaa, vaan myöskin opettajan tulisi pelätä ja kunnioittaa lasta. Hänen tulisi aina varoa, ettei hän mitenkään loukkaisi ja pahentaisi lapsessa piilevää aatelishenkilöä. Lapset Jumalan kuvaksi luotuina ovat todellisia kuninkaanpoikia. Tätä lasten arvoa silmällä pitäen tulisi opettajain todelhsina »gentlemanneina» seurustella heidän kanssansa.”¹²⁶

Ruumiillisen kurituksen vastustamisen taustalla on erityisesti usko lapsen hyvästä luonteesta, kun taas ruumiillisen kurituksen puolestapuhujat näkivät lapsen automaattisesti ”syntisenä”,

¹²³ OL 1910, nro 47, 6.

¹²⁴ Vaulo 194, 16–19.

¹²⁵ Syväoja 2004.

¹²⁶ OL 1911, nro 48, 3.

jonka luonne oli arvaamaton. Näin ruumiillisella kurituksella pyrittiin pitämään vallattomat ja pahantapaiset lapset kurissa. Vaulo tuo esille, miten ruumiillisen kurituksen käyttöä ei ole perusteltu tarpeeksi hyvin ja miten myös ”vanhat auktoriteetit” olisivat 1900-luvun alussa olleet eri mieltä kurinpidosta: ”Koululla ei ole mitään oikeutta sen käyttämiseen missään muodossa, kaikkein vähimmin vetoamalla haudantakaisiin auktoriteetteihin, joiden omakin käsitys nykyaikana voisi olla toinen.”¹²⁷

4.1 Ystävällisellä ohjauksella ja kasvatuksella

*Hyvään ei johdeta ihmistä ruumiillisella kurituksella, vaan sanalla, jossa on tunnetta, asianymmärtämystä ja osanottoa mukana.*¹²⁸

Opettajain lehden yllä oleva lainaus tiivistää keskustelun ruumiillisen kurituksen kieltämisestä. Opettajan ja koulun tärkein tehtävä oli kasvattaa lapsi hyväksi ja kunnolliseksi kansalaiseksi. Kaarle Vaulon teoksessa *Uusi henki koulukurissa* on hyvin samanlainen diskurssi yllä olevan kirjoittajan kanssa. Vaulo eroaa Silvennoisesta ja Rosenqvistista siten, että hän oli ehdottaman kielteinen ruumiillista kurittamista kohtaan ja se nousee vahvasti esille hänen teoksessaan. Kurinpidon pääpaino piti olla ”henkisissä kasvatuskeinoissa”, joilla pyrittiin kasvattamaan lasta terveeksi ja hyväksi kansalaiseksi.

Myös kouluhallituksen raportissa perustellaan ruumiillisen kurituksen kieltämistä hyvin samanlaisin perustein:

*”Kasvatustyössään etupäässä turvauduttava henkisiin keinoihin, hyvien pyrkimysten herättämiseen kasvatissa sekä näiden pyrkimysten ohjaamiseen ja vahvistamiseen, jotta hänen toimintansa määrääjiksi tulisi velvollisuudentunto, rakkaus asiaan ja halu noudattaa kasvattajan toivomuksia. Tähän kasvatusopilliseen ajatussuuntaan ja sen toteuttamiseen käytännössä ei kansakoulussakaan sovellu sellainen kielteinen kasvatuskeino kuin ruumiillinen rangaistus”.*¹²⁹

Kun opettaja haluaa kasvattaa tämän ajatuksen mukaisesti, ei hänen sovi käyttää ruumiillista kuritusta välineenään tavoitteen saavuttamiseksi. Kouluhallituksen lausunnon mukaan

¹²⁷ Vaulo 1914, 18.

¹²⁸ OL 1911. nro 14.

¹²⁹ Kouluhallitus 1919, 41.

ruumiillinen kurittaminen ei ollut sopiva rankaisukeino oppilaiden tai työrauhan ongelmiin. Henkinen kasvatus nähtiin ainoana tienä itsenäisesti toimivaan yksilöön. Ruumiillinen kuritus nähtiin kuuluvan vain vanhemmille, ja opettajan ei sopinut käyttää sitä. Raportin mukaan fyysisellä rankaisemisella ei saavutettu hyviä tuloksia, joten tästä syystä lakimuutos tuli tarpeen.¹³⁰

Fyysistä kurittamista vastustavat näkivät lapsen ennen kaikkea pohjimmiltaan hyvänä: ”[.] hänessä on sisäinen voima, joka alituisesti viittaa oikeaan suuntaan”. Lapsi ei ollut siis automaattisesti paha, vaan aikuisten eli opettajien oli johdatettava lasta voittamaan ”sielunkamppailunsa” ja valitsemaan oikean ratkaisun. Keskustelulla ja ohjauksella lapsesta voitiin kasvattaa oikein toimiva aikuinen. Lapsen ei myöskään odotettu olevan täydellinen, vaan lapsi nähtiin vielä ”keskeneräisenä”, joten he tarvitsivat lempeää ohjausta aikuiselta.¹³¹

Tutkimallani ajanjaksolla vuonna 1907 Opettajain lehdessä otetaan ensimmäisen kerran esille, että ruumiillinen kurittaminen olisi hyvä poistaa koulujen käytöstä. Kirjoittaja otti erityisesti oikeusnäkökulman esille perusteluna. Opettajan ei ole oikeutettua käyttää ruumiillista kuritusta, vaan se on jätettävä vanhemmille. Kirjoittaja kritisoi myös muita opettajia lain tuntemuksen puutteesta: ”Ei löydy missään asetuksen kohdassa tukea sille menettelylle, että me opettajat mielivaltaisesti, aivan oman harkintamme mukaan käytämme mitä erilaisimpia rankaisumuotoja, nk. tukistamista, rottingin ja remmin iskuja ym. vaan asetus määrää nimenomaan, vieläpä kokolailla jyrkästi, että ruumiillinen kuritus saa tapahtua «korkeintaan kuudella vitsan lyönnillä kämmenelle”. Kirjoittaja ottaa myös esille näkökulman, että tulevaisuudessa opettajia voidaan syyttää liiallisuuksiin menneestä ruumiillisesta kurituksesta, joten jokaisen opettajan oli nähtävä yhteisen keskustelun ja hyvän luokkahengen olevan parempi kuripitokeino kuin ruumiillisen rangaistuksen käyttäminen.¹³²

Seuraavana vuonna oli järjestetty opettajien ammattiliiton yleiskokous, jossa käsiteltiin muun muassa kasvatukseen, opetukseen ja palkkaukseen liittyviä kysymyksiä. Kokouksessa oli käsitelty viimeisenä naisopettajan esitelmän johdantelemana ruumiillisen kurituksen tarpeesta kansakouluissa. Keskustelussa huolta aiheutti erityisesti tehdasalueiden poikaoppilaat, ja syyn uskottiin olevan ”höltyneessä ajan hengessä”. Useampi naisopettaja kuitenkin kannatti keskustelun ja hyvän ilmapiirin luomisen olevan parempi kurinpitokeino ja lääke näiden

¹³⁰ Kouluhallitus 1919, 41.

¹³¹ Vaulo 1914, 30–31.

¹³² OL 1907, nro 33.

poikien kasvattamiseen, eivätkä nähneet perusteluita ruumiillisen kurituksen käyttämiseen. Ratkaisuksi kokous ehdotti lasten ”oikeudentuntoon vetoamisen” ja vanhempainkokousten järjestämisen ja vanhempien ottaminen mukaan koulutyöhön vielä vahvemmin mukaan. Kokouksessa kuitenkin päätettiin lopulta kannattaa ruumiillisen kurittamisen säilyttämisen pahimpien oppilaiden kohdalle, mutta toivottiin kuitenkin sen siirtyvän lopullisesti lasten vanhempien vastuulle.¹³³

Vuonna 1911 Opettajain lehdessä oli pitkä kirjoitus lasten kasvatuksesta kansakoulussa ja miten sitä pitäisi ”nykyaikaistaa” jättämällä ruumiilliset rangaistukset pois. Keskustelu painottui lapsen sisäisen maailman huomioimiseen ja kasvattamiseen hyvällä ja reilulla ilmapiirillä: ”*Oppilaan sisäiseen maailmaan ei päästä ulkonaisilla voimakeinoilla kuten korvapuusteilla, poskien puristamisella ym. sen tapaisilla yrityksillä.*”¹³⁴ Myös vanhempien kohtaamiseen annettiin vinkkejä, koska opettajien ja lasten vanhempien suhde nähtiin entistä tärkeämpänä. Jos aikaisemmin opettajalla oli pedagogisesti ja kasvatuksellisesti auktoriteettiasema, haluttiin 1900-luvun alussa osallistaa vanhempia lasten kasvatukseen enemmän yhteistyössä opettajien kanssa: ”*Tästä seuraa, että yksimielinen myötävaikutus kodin ja koulun kesken on koulutyön menestymiselle välttämätön, sekä että molemmilla on velvollisuuksia ja oikeuksia toistansa kohtaan.*”¹³⁵

Alla olevissa lainauksessa, vuonna 1911 Opettajain lehdessä tuotiin huolestuneena esille, miten ruumiillisen kurituksen puolustajat pitävät ruumiillista ainoana keinona kasvattaa hyviä kansalaisia. Kirjoittaja näkee ruumiillisen kurituksen olevan lähtökohtaisesti huonompi kasvatustyyli, jossa tarkoitus on vain alistaa lapsi avuttomaksi ja tahdottomaksi.

*Raipparangaistuksen käyttämistä kyllä puoltavat sellaiset kasvattajat, jotka vaativat kurinpidon suhteen erityisempää ankaruutta, jos mieli oppilaista kasvattaa yhteiskunnalle kuuliaisista ja muuten kelvollisia jäseniä. Senpä tähden kuuleekin tällaisten »kurikasvattajien» vielä yleisesti puoltavan ruumiillista rangaistustapaa, koska sen tuottaman tuskan kautta voidaan uppiskaisinkin taivuttaa kasvattajan tahdon alle.*¹³⁶

¹³³ OL 1908, nro 17, 5.

¹³⁴ OL 1911, nro 48, 2-4.

¹³⁵ OL 1911, nro 48, 2.

¹³⁶ OL 1911, nro 14.

Opettajain lehdessä vuonna 1907 opettaja tuo esille, miten ruumiillinen kurittaminen ei tuota hyvää suhdetta oppilaiden ja opettajan välille. Hän kertoo tekstissään tapauksesta, jossa naisopettaja tapaa kaksi vanhaa oppilastaan. Oppilaat juoksevat iloisena hänen luokseen ja opettaja jutteli heidän kanssaan iloisesti. Kirjoittajan tavoite on tuoda ilmi, minkälainen suhde oppilaiden ja opettajan välillä on toivottavaa. Suhde perustuu kunnioitukseen molemmin puolin ja opettaja on lapsille hyvä ja ihanteellinen esimerkki mallikansalaisesta. Vitsaa, patukkaa tai rottinkia käyttävä opettaja taas vahingoitti omalla käytöksellään suhdettaan oppilaisiin. Hän näkee ruumiillisen kurituksen aiheuttavan katkeruutta opettajia ja muita viranomaisia kohtaan.¹³⁷

Vuoden 1911 Opettajain lehden katkelmissa kirjoittaja tuo esille, miten ruumiillisella rangaistuksella lapsi ”muutetaan ilottomaksi” ja tällä nähdään olevan kohtalokkaita seurauksia suomalaisen yhteiskunnan näkökulmasta. Kirjoittaja näkee myös ruumiillisen rangaistuksen vahingoittavan erityisesti opettajien ja oppilaiden välistä suhdetta, joka saattaa muuttua jäykäksi, vaikka juuri sen kuuluisi olla avoimuuteen ja kommunikointiin perustuva suhde. Kasvatustieteilijöistä Vaulon teksteistä on havaittavissa samanlainen diskurssi: *”Meluavan menettelyn, tiuskimisen, ärjymisen, torumisen, kovan huudon, kolkutuksen ja lyöntien kautta ei ole vielä milloinkaan luokan henkeä parannettu”*.¹³⁸ Kirjoittajan mukaan ruumiillisella kurittamisella ei saavuteta kunnollisia tai sivistyneitä ja itsenäisiin päätöksiin kykeneviä kansalaisia, vaan ”tahdottomia orjia”. Ruumiillisen kurittamisen vastustajat tavoittelivat yhteiskuntarauhaa, jossa perustana oli kunnioitus ja ystävällinen kohtaaminen. Toisaalta koko ruumiillista kuria koskevan keskustelun molemmilla osapuolilla oli sama tavoite, eli hyvä kansalainen. Keinot sen saavuttamiseksi ja taustalla olevat perimmäiset ihanteet erottivat nämä ryhmät toisistaan.

Tämä kyllä selkäsaunalla ehkä hetkellisesti aikaansaadaan, mutta samalla myöskin tylsistytetään eräitä kasvatettavan sisimmässä löytyviä siveellisiä tunteita, jotka ehdottomasti oksivat myöhäisemmässä kasvatuksessa parhaimpana apuna. Niinpä saattaa raipparangaistus kokonaan kuolettaa kasvatettavan kunniantunnon, johon vetoaminen, sen ohessa valveilla, saattaa tuottaa muutamissa tapauksissa parannuksen paljoka helpommin kuin jos ruumiillista kuritusta samaan tarkotukseen käytettäisiin.

¹³⁷ OL 1907 nro 33, 3.

¹³⁸ Vaulo 1914, 43.

*Jos kunniantunto nöyryyttävän selkäsaunan kautta yhä jatkuvasti masennetaan, voi se lopulta kääntyä kostonhaluksi, jolloin raipparangaistuksen epäkasvattava vaikutus tulee selvemmin näkyviin. Ruumiillisen kurituksen kautta tukahutetaan myös häpeäntunne, jonka vaikutusvoima kasvatuksessa ei ole niinkään vähäksi arvattava. Vielä saattaa raipparangaistuksen käyttäminen ainakin jossain määrin raaistuttaa kasvattajaa itseäänkin sekä jäykistyyttä ne läheiset suhteet, joiden tuksi vallita opettajan ja luokan välillä ja jotka juuri kurinpidossa auttavat opettajaa yhä parhaimpia tuloksia saavuttamaan. Sen kyllä voimme raipparangaistuksen suhteen todeksi myöntää, että tahdottomia orjamaisesti toimivia jäseniä voidaan yhteiskunnalle sen kautta kasvattaa, mutta itsenäisien vapaasta tahdosta toisen hyväksi uhrautuvien kasvattamiseksi tulee toisemmoisia kurikeinoja käyttä.*¹³⁹

Vitsan käyttämättä jättäminen oli opettajalta suurempi auktoriteetin ja voimannäyte, kuin sen käyttäminen kurinpidossa. ”Mutta sillä, jonka täytyy turvata vitsaan saadakseen pojat pelkäämään ja tytöt itkemään, on luullakseni vähän voimaa. Sillä vitsan käyttämistä juuri pidetään voiman puutteen osoituksena.”¹⁴⁰ Tämä opettaja näkee vitsan ja ruumiillisen kurituksen antamisen huonona kasvatuksena. Vaulon näkökulma opettajista, jotka käyttävät ruumiillista rangaistusta on samanlainen Opettajain lehden kirjoittajan kanssa. Ruumiilliset kurinpitokeinot alensivat myös opettajan omaa arvoa: ”Sellaiset keinot (lyönnit, huutaminen, tiuskiminen) tekevät pian itsensä tehottomiksi, eivät vastaa opettajan arvoa, koska ne vain aikaansaavat melukilpailua luokalla, alentavat opettajan oppilaiden tasolle ja saavat oppilaissa aikaan enemmän huvia kuin pelkoa”.¹⁴¹

Vuonna 1912 Opettajain lehdessä kirjoittaja tuo esille, miten ”ruoskapedagogiikkaa” käytävillä opettajilla oli huonommin käyttäytyviä lapsia. Kirjoittaja näki ruumiillisen kurituksen lisäävän entisestään huonoa käytöstä, kun taas ruumiillisen kurituksen puolustajat näkivät sen ehkäisevän työrauhan ongelmia.¹⁴² Myös vuonna 1914, juuri kun uusi laki oli tullut voimaan, kirjoitettiin Opettajain lehdessä, miten ruumiillisen kurinpidon käyttäminen heikensi perheiden ja opettajan suhteita entisestään. Vitsan käyttäminen sai opettajan näyttämään heikolta, ja oppilaiden sekä opettajan työmotivaation ei voida olettaa kohoavan

¹³⁹ OL 1911, nro 14.

¹⁴⁰ OL 1918, nro 40.

¹⁴¹ Vaulo 1914, 19–43.

¹⁴² OL 1912, nro 14, 4–6.

tässä ilmapiirissä. Tämä kirjoittaja vetoaa opettajien työmotivaation ja yhteisön kunnioituksen saamiseen, jonka opettaja voisi saavuttaa luopumalla ruumiillisesta kurinpidosta. Hän tuo kirjoituksessaan esille, että ”koti ja ajanhenki” velvoittaa jättämään nämä keinot pois kurinpidon valikoimasta.¹⁴³

Jaana Tähtinen on tehnyt myös samanlaisia havaintoja omassa pro gradussaan. Yhteisön silmissä ruumiillista kuritusta käyttävä opettaja oli heikko ja osoitti opettajan voiman puutetta ja joutui näin muiden halveksunnalle. Hänen tutkimuksensa mukaan opettajat kuitenkin useimmiten puolsivat ruumiillista kuritusta. Erityisesti silloin oli turvauduttava ruumiilliseen kurittamiseen, kun ”heikommat” kurituskeinot eivät toimineet, vaikka se sitten alensi opettajan arvostusta yhteisössään.¹⁴⁴

Sisällissodan jälkeen Opettajain lehdessä toivottiin pääasiassa lain muuttamista takaisin entiseen. Lehdessä korostui vuonna 1918 erityisesti puheenvuorot, joissa ruumiillista kurittamista toivottiin kansakouluihin takaisin. Vuoden aikana julkaistiin vain yksi teksti, jossa ruumiillinen kurittaminen nähtiin pahentavan tulehtunutta ilmapiiriä vielä entisestään. Kirjoittaja tuo esille, miten fyysiset rangaistukset opettajan toimesta, ovat saattaneet saada aikaan lapsissa vihaa ja katkeruutta opettajia ja lopulta yhteiskuntaa kohtaan. Hän ei kuitenkaan täysin halua syyttää kollegoitaan, mutta tuo selvästi esille, että kansakunnan eheyttämiseen tarvitaan enemmän ystävällisyyttä ja lempeyttä oppilaita kohtaan. Kirjoittaja on huolissaan erityisesti uskonnon opetuksesta ja näkee uskonnollisuuden poistamisen koulusta olevan vaaraksi yhteiskuntarauhalle. Samaan aikaan 1900-luvun alkuvuosikymmeninä keskusteltiin uskonnonvapaudesta ja uskonnonopetuksesta, ja monet opettajat ja kirkon edustajat olivat huolissaan oppilaista ja tulevien kansalaisten siveellisyydestä.

”Te isät, älkää ylyttäkö teidän lapsianne vihaan, vaan kasvattakaa heitä kurituksessa ja Herran nuhteessa”. Mutta sepä se on. Opettajalta on riistetty ase kädestä. Uskontoa ei saisi opettaa koulussa. Mutta se kuitenkin on paras ase millä koulua hallitaan. Kun vain sitä asetta ahkerasti käytetään, niin koulussa Vallitsee rauha ja järjestys ja oppilaihin juurtuu nöyrä Herran henki, josta yersoo ne hedelmät, jotka elämän tekevät suloiseksi ja siunaukselliseksi.”¹⁴⁵

¹⁴³ OL 1914, nro 16, 2.

¹⁴⁴ Tähtinen 2015, 57–62.

¹⁴⁵ OL 1918, nro 40, 11.

4.2 Turun koulut ruumiillista kurittamista vastaan

Turun Raunistulan kansakoulussa vuonna 1910 käsiteltiin väkivaltatapausta kahden oppilaan välillä. Oppilas oli satuttanut toista oppilasta iskemällä puukon tämän reiteen. Sivustakatsoja oli nähnyt, että oppilas olisi toiminut tahallisesti tilanteessa. Johtokunnan kokouksessa haluttiin rangaistukseksi varoitus, tosin osa halusi vielä vanhemman rankaisevan ruumiillisesti. Osa toivoi vielä pojan erottamista, koska kyseinen oppilas häiritse paljon oppitunneilla. Erottaminen oli rangaistuksena kaikkein voimakkain. Toiset taas ehdottivat rangaistukseksi julkista nuhtelua, joka oli myös yleinen rankaisutapa vakavimmissa rikoksissa.¹⁴⁶

Johtokunta päätyi julkiseen nuhteluun, koska sillä nähtiin olevan kaikista paras vaikutus koulun kurinpidon parantamiseksi. Johtokunnan yksi jäsenistä perusteli ehdotusta sillä, että ruumiillinen kuritus on vanhanaikaista ja julkinen nuhtelu olisi parempi rangaistus oppilaalle ja päättää puheenvuoronsa näin: *“Rangaistuksen on asetettava mahdollisimman ankaraksi tehdäkseen tehoisan vaikutuksen koulun muihin oppilaisiin”*.¹⁴⁷

Myös Opettajain lehdessä ruumiillinen kurittaminen nähtiin ennen kaikkea vanhanaikaisena ja yleinen diskurssi lehdissä oli, että kasvatusta, opetusta ja pedagogiikkaa oli nyt ”tarpeeksi kehittyntä”, jotta ruumiillisen kurittamisen voisi jättää hyvillä mielin pois. Ruumiillinen kurittaminen nähtiin sekä Turussa että opettajien ammattilehdessä menneisyyden rangaistuskeinona, jota ei tule käyttää enää 1900-luvun alun kouluissa.¹⁴⁸

Vuonna 1912 Turun Wäinö Aaltosen kansakoulussa tuli esille tapaus, jossa opettajaa pidettiin liian ankarana. Asiakirjasta ei selvinnyt, millä tavoin opettaja oli ollut ankara, mutta opettajan liiallinen ankaruus koettiin huonona kasvatukseen. Asiasta keskusteltiin johtokunnan kokouksessa, joka kertoo tilanteen vakavuudesta. Keskustelusta ei käynyt ilmi, saiko opettaja varoituksen, erotettiin hänet vai annettiin asian olla.¹⁴⁹ Opettajista oli mahdollista tehdä varoituspyyntö piirin kansakoulutarkastajalle, joka harkitsee, tarvitseeko opettaja erottaa vai nuhdellaanko pelkästään.¹⁵⁰

¹⁴⁶ Vaulo luettelee Uusi henki koulukurissa (1914) yleisimmät rikkeet ja niihin rangaistusehdotukset, joita opettaja voi suoraan hyödyntää kurinpitotilanteissa.

¹⁴⁷ Raunistulan koulu johtokunnan pöytäkirja, 1910. TKA.

¹⁴⁸ OL 1914, nro 7, 10–11.

¹⁴⁹ Wäinö Aaltosen kansakoulu. Johtokunnan pöytäkirja. 1912. TKA.

¹⁵⁰ Esimerkkinä tilanne Turun pohjoisen piirin kansakoulutarkastajan aineisto, opettajien rikkomuksia koskevat asiakirjat 1930. Vahdon koulussa oli sattunut tapaus, jossa opettaja oli lyönyt paikallisen maanviljelijän poikaa

päähän. Oppilas oli viety lääkäriin, mutta lääkäri ei todennut aiheutuneen vammaa. Johtokunta oli määrännyt tapauksesta varoituksen opettajalle. Pojan isä oli vaatinut kansakoulutarkastajalta muutosta opettajan rangaistukseen ja vaati opettajan erotusta. “Kansakoulun opettaja on kohdellut oppilaitaan sopimattomasti ja raakaluontoisesti. Opettaja oli surumielisesti pahoitellut toimintaansa ja lupasi parantaa tapansa.” Kouluhallitus ohjeisti tarkastajaa ja johtokuntaa kohtelemaan opettajaa “lempeämielisesti”.

5 Joka vitsaa säästää, se vihaa lastaan

”Kokemus ja moraalit sanovat, että ruumiillisen kurin poistaminen on ollut ennenaikainen. Opettajat ovat joutuneet neuvottomiksi, aseettomiksi.”¹⁵¹

Tässä luvussa käsittelen keskustelun toista diskurssia, eli puheenvuoroja, jotka puolustivat opettajan oikeutta käyttää ruumiillista kuria osana kurinpitokeinoja. Keskustelijoita huolestuttivat erityisesti lasten villiintyminen ja rauhattomuuden lisääntyminen luokissa. Myös ”pahantapaisten” lasten kohdalla nähtiin ruumiillinen kurittaminen ainoana keinona, jolla lapset saataisiin pidettyä kurissa. Opettajain lehdessä ruumiillista kurittamista puolustaville pelkkä rangaistuksen olemassaolo oli tarpeeksi suuri pelote oppilaille. Jos tämä pelote vietäisiin pois opettajilta, kansakoulut olisivat heidän mukaansa tuhon omia ja sillä olisi valtava vaikutus lasten kurissa pitämiseen.¹⁵²

1800- ja 1900-luvun alun luterilaisen kasvatusetiikan mukaan ruumiillinen kurittaminen ehkäisee lapsen joutumasta ”lankeemukseen” ja pahoille teille. Ruumiillisen kurituksen nähtiin olevan vanhempien ja opettajien vastuu ja sitä vastuuta ei saanut pakoilla ”hempeyden” vuoksi. Opettaja ja vanhempi teki lasta kohtaan väärin, jos ei kurittanut tätä tarvittaessa. Muisto vitsasta kädellä uskottiin auttavan lasta muistavan väärän tekonsa ja välttämään sitä vastaisuudessa. Ruumiillista kurittamista piti käyttää vasta viimeisenä keinona kurittaa lasta. Opettaja tai vanhempi ei saanut myöskään tehdä sitä vihaisena, vaan levollisin mielin. Ennen kurittamista vanhemman oli rukoiltava hyvää mieltä ja sääliä lasta kohtaan, koska säälin ja isällisen rakkauden yhdistyessä lasta sai vasta kurittaa. Kurittamisen jälkeen oli myös ensiarvoisen tärkeää, miten tilanne jatkuu kuritustilanteen jälkeen: Vanhemman oli otettava lapsi syliinsä ja suukoteltava, jotta lapsi ymmärtää rangaistuksen johtuvan rakkaudesta häntä kohtaan, eikä vanhemman ilkeydestä tai pahuudesta.¹⁵³

Vanhempaa ja opettajaa verrataan puutarhuriin, joka poistaa lapsesta ”huonot oksat”. Kun kurittaminen tapahtui rakkaudesta, lapsen ja aikuisen välit säilyivät avoimina. Vanhempien oli kasvatettava lapsiaan rakkaudella, joka tarkoitti myös ruumiillista kurittamista, jotta opettajalla oli helpompi kasvattaa ja opettaa lasta koulussa. Luterilaisen kasvatusaatteen mukaan vanhemmalla oli suuri vastuu, jota myöhemmin myös opettaja tulee jakamaan.¹⁵⁴

¹⁵¹ Silvennoinen 1921, 59.

¹⁵² OL 1918, nro 14, 10.

¹⁵³ Kakko 2005, 98.

¹⁵⁴ Kakko 2005.

Tämä käsitys taas eroaa ruumiillisen kurituksen vastustajien näkökulmasta suuresti: heidän mielestään ruumiillinen kurittaminen eristi aikuisen ja lapsen toisistaan, eikä sillä ollut mitään hyviä seurauksia, pelkästään negatiivisia.

5.1 Sillä kuta vähemmän pikku Jussi on saanut vitsaa, sitä enemmän täytyy ruoskia isoa Jussia

Niitä kasvattajia, jotka ajattelevat, että ruumiillinen kuritus voitaisiin jättää muinaisen raakuuden muistomerkinä museoon, kehottaisin pantavaksi edes viideksi vuodeksi keskelle pahantapaisten laumaa ”vapauspedagogin” aatteitaan toteuttamaan, niin saataisiin nähdä, että kasvatuksessa on totuttu paljon kaunista puhumaan, mutta että elämän todellisuus kulkee kuitenkin omaa ominaista rataansa ja vaatii koko ajan muutakin kuin suloista teorioija ja periaatteita. Monta kertaa ruumiillisen kurin innokkaimmat vastustajat ovat mitä ankarampia läimäyttäjiä, sysijöitä ja ruoskijoita.¹⁵⁵

Vuonna 1907 Opettajain lehdessä kirjoittaja käsittelee sitä, miten ruumiillinen kuritus pitäisi nähdä tärkeänä osana koulujen kurinpitotoimia. Parhaimmillaan ruumiillinen kuritus aiheuttaa lapsessa omantunnontuskia ja laittaa oppilaan ajattelemaan omaa käytöstään. Pahimmillaan ruumiillinen kuritus voi vain ärsyttää lasta. Hän tarjoaa ehdotukseksi sitä, että tarpeen tullessa lyönnejä voi olla useita, jotta oppilas ottaa lyönnit tosissaan: ”kun kerran ruumiillista kuritusta annetaan, sen on oltava sellainen, että se tehoaa”. Kirjoittajan mukaan kuritusta on annettava tynesti ja arvokkaasti, ei häतिकөiden.¹⁵⁶ Ruumiillinen kuritus nähdään tässä välineenä kasvattaa lapsia ja viimeisenä keinona, jota tulee käyttää, jotta lapsesta kasvaisi kunnan kansalainen. Oona Ilmolahden tutkimuksessa opettajat eivät myöskään nauttineet ruumiillisen kurituksen antamisesta, vaan se oli jokaiselle opettajalle ”kiusallinen tapahtuma”, johon opettaja ei haluaisi joutua.¹⁵⁷

Ennen vuoden 1914 lakimuutosta Opettajain lehdessä kyseltiin myös ruumiillisen kurituksen vastustajilta, että mitä keinoja opettajille annetaan, jos uusi laki vie opettajilta vallan käyttää ruumiillista kurittamista kasvatukseen. Esimerkiksi vuonna 1912 Opettajain lehdessä

¹⁵⁵ Silvennoinen 1921, 48–49.

¹⁵⁶ OL 1907 nro 28.

¹⁵⁷ Ilmolahti 2017, 342.

kirjoittaja kyseenalaistaa lain mahdollisuuden, koska opettajille ei luvattu uusia keinoja kurinpitoon. Tämä kirjoittaja tuo esille myös, miten lainsäätäjät eivät ole kosketuksissa ”huonomman aineksen” kanssa tai joudu kasvattamaan oppilaita päivittäin luokkahuoneissa.¹⁵⁸

Helsinkiläinen kansakoulunopettaja Vilho Reima julkaisi useita teoksia opettajille pedagogiseen tarkoitukseen. WSOY:n kustantamassa ja Kotikasvatusyhdistyksen tuottamassa kirjasarjassa *”Koti ja kasvatus: käytännöllisiä kasvatusoppaita”*, Reima korosti koulun ja vanhempien yhteistyötä lasten kasvatuksessa. Reima oli myös vahvasti ruumiillisen kurittamisen puolella. Hän näki sen erityisesti olevan tarpeellinen pienten lasten kohdalla, koska jos rangaistus ei ollut tarpeeksi tehokas, pieni lapsi ei oppinut oikean ja väärän teon merkitystä ja vaikutuksia. Hän näki myöhäiset kurinpitotoimet, olivat ne sitten fyysisiä, henkisiä tai sosiaalisia rangaistuksia, myöhästyneinä ”lääkkeinä”, joilla ei ollut kasvatuksen kannalta enää mitään merkitystä. Vanhempien lasten kohdalla hän näkee odottamisen järkevämpänä, koska vanhempi lapsi on ehtinyt miettimään tekojaan, ja pyytämään anteeksi jo ennen ruumiillista kurittamista. Reima ohjeistaa kuitenkin vanhempia ja opettajia tarkkailemaan, onko lapsi tosissaan anteeksipyynnön kanssa, vai vältteleekö hän rangaistusta. *”Lapsi on siis oikealla lailla saatava tunnustamaan rikoksensa, niin että syyllisyyden tunto häntä painaa ja hän kaipaa rangaistusta ja sovitusta rikokselleen.”*¹⁵⁹

Ruumiillisen kurituksen puolustajat kiinnittävät puheenvuoroissaan erityisesti huomioita sosioekonomisesti huonomassa asemassa oleviin lapsiin. Heidän kasvatuksestaan oltiin erityisen huolissaan, vaikka tekstin kirjoittaja muuten vastustaisi ruumiillista kurittamista. Esimerkkeinä vastaavanlaisesta huolipuheesta nousee esille vuonna 1908 ja 1914 Opettajain lehden kirjoituksissa: *”Useat opettajat kertoivat huomanneensa entistä suurempaa uppiniskaisuutta varsinkin tehdasseutujen poikaoppilaissa ja arvelivat syyn olevan höltyneessä ajan hengessä”*.¹⁶⁰

Todennäköistä kyllä on, että ruumiin rangaistuksen poistaminen kansakoulusta aluksi jossain määrin tulee kansakoulussa tuntumaan. Huonoimman aineksen keskuudessa ja siellä missä yhteisymmärrystä kodin ja koulun välillä ei ole olemassa, tulee tieto siitä,

¹⁵⁸ OL 1912, nro 17, 2–3.

¹⁵⁹ Reima 1915, 28–32.

¹⁶⁰ OL 1908 nro 17, 5.

*ettei ruumiinrangaistusta koulussa enää lain lihalla saa käyttää, arvattavasti jonkun verran höllentämään vallitsevia tapoja. Mutta älköön koulu siitä pelästykö. Se tulee olemaan ohimenevää laatua.*¹⁶¹

Myös helsinkiläinen opettaja on ollut huolestunut erityisesti työläislapsien kurinpidosta: ”Kaikkia siveellisiä arvoja kieltämään pyrkivän ja kaikkea arvovaltaa uhmaava henki” oli opettajan mielestä vaikuttanut erityisesti työläislapsiin ja heidän kurissapitämisensä oli vaikeutunut. Työläislasten kohdalla ruumiillisen kurinpidon käyttö oli suotavampaa, koska opettajan oli pidettävä työrauhaa luokassa, ja häiriöt nähtiin johtuvan erityisesti työläispojista.¹⁶²

Tyttöjä ei nähty niin suurena ongelmana, kuten ei omassanikaan aineistossa. Kurinpidon ongelmat liittyivät usein poikiin. Aineistoni kasvatustieteilijät Silvennoinen ja Rosenqvist näkivät myös samalla tavalla, ja he antoivatkin ohjeita erityisesti poikien kurinpitoon. Kansakouluikäisten poikien kurittaminen oli lähes suotavaa, ellei jopa pakollista. Myös muut tutkijat ovat tehneet samankaltaisia havaintoja 1900-luvun taitteen kansakouluista: Esimerkiksi Juha Valta on tehnyt samanlaisen havainnon omassa tutkimuksessaan Oulun kansakouluista, joissa poikaoppilaat saivat useammin ankarimpia rangaistuksia kuin tytöt.¹⁶³

Sisällissodan jälkeen Opettajain lehdessä nousi todellinen huoli lasten kasvatuksesta. Sisällissodan jälkeen opettajat olivat huolissaan siitä, miten punaisten lasten kasvatusta tulee onnistumaan. Punaisten lapsia pidettiin ”huligaaneina” ja huono kasvatusta nähtiin vaarallisena. Sisällissota nähtiin suorana tuloksena huonosta kasvatuksesta. Mervi Kaarinen on tutkinut punaisten lapsia teoksessaan *Punaorvot*. Hänen tekemisissään haastatteluissa on tullut esille tapauksia, joissa opettaja on käyttänyt henkisen väkivallan lisäksi fyysistä väkivaltaa.

Työväestön ja opettajien kitka näkyi työväenluokan oppilaille jaetuissa rangaistuksissa ja niiden kovuudessa, kuten luvussa kaksi mainitsin. Oona Ilmolahden tutkimuksessa helsinkiläinen opettaja oli käyttänyt ruumiillista kuritusta työväenluokkaisen yksinhuoltajaäidin poikaa kohtaan. Opettaja oli tuonut useasti esille, miten äiti oli epäonnistunut lapsen kasvatuksessa, ja näin ollen hänen oli opettajana puututtava oppilaan epäkunnioittavaan käytökseen.¹⁶⁴

¹⁶¹ OL 1914 nro 16, 2.

¹⁶² Ilmolahti 2017, 340–342.

¹⁶³ Valta 2002.

¹⁶⁴ Ilmolahti 2017, 343.

Sisällissodan vaikutus näkyy vahvimmin ruumiillisen kuritusta koskevassa keskustelussa. Toukokuussa vuonna 1918 eräs opettaja tuo esille, miten kristinuskon alasajo ja huono kasvatus ja höltynyt kurinpito oli osasyitä sisällissodan syttymiseen. Kirjoittaja haluaa opettajien tunnustavan, miten he itse olisivat voineet vaikuttaa tapahtumien kulkuun muistamalla kristillissiveellisen kasvatuksen merkityksen kansakoulussa ja siten koko yhteiskunnalle. Merkittävämpänä syynä tämä opettaja näki kurinpitokeinojen muuttumisen ja erityisesti ruumiillisen kurituksen kieltämisen kansakouluissa.

Koulukurin huonontumisen suurimpana syynä on se, että opettajilta on riistetty pois valta pitää sitä. Kokemuksesta tiedämme, mitä vaikutti esimerkiksi se, että opettajilta otettiin pois ruumiillisen kurituksen antamisen oikeus niinkin lievässä muodossa kuin se oli määriteltynä vuoden 1866 kansakouluasetuksessa.¹⁶⁵

Sama opettaja jatkaa:

Me suomalaiset ihailemme saksalaisia heidän menestymisestään. Sen on sanonut suuri Hindenburg olevan tuloksena hyvästä kurista ja järjestyksestä, jonka luomisessa on pääansio saksalaisilla koulumestareilla. Varmaa on, että mekin menestymme, jos saamme hyvän järjestyksen ja kurin kodeissa, kouluissa, sotajoukoissa ja seuralämässä. Meistä kansanopettajista se suuresti riippuu. Voimaa meillä on, mutta ei valtaa. Sitä on saatava.¹⁶⁶

Suomen kansan menestys pohjautuu tämän opettajan mukaan kuriin ja järjestykseen, ja erityisesti koulun, kodin, armeijan ja sosiaalisen elämän järjestykseen. Samankaltaisia havaintoja ovat tehneet muutkin tutkijat. Yhteiskunnan järjestys ja sujuva toiminta nähdään pohjautuvan kurinpidon käyttöön, ja ihmisten jakautuvan niihin, jotka käyttävät valtaa ja muihin, joiden tehtävä oli totella ja toimia kurinalaisesti.¹⁶⁷

Vuonna 1918 sisällissodan jälkeen Opettajain lehdessä eräs toinenkin opettaja perustelee ruumiillisen kurituksen tarpeellisuutta erityisesti sisällissodan perusteella. Tämänkin kirjoittajan mielestä sisällissota oli seuraus huonosta kasvatuksesta ja oikeanlaisen kurin puutteesta. Hänen näkemyksensä mukaan kurinpitoon kuuluu olennaisesti ruumiillinen kurinpito. Ruumiillinen kuritus ei ollut tärkein keino, mutta ”vallan puuttuminen”, johtaa

¹⁶⁵ OL 1918, nro 10, 4.

¹⁶⁶ Ibid, 5.

¹⁶⁷ Syväoja 2004, 128–132.

siihen, että kansakoulujen kurinpito on huonontunut merkittävästi. Kirjoittaja kritisoi erityisesti lasten itsehallintaan nojautuvaa pedagogiikkaa, joka oli 1900-luvun alussa suosittu pedagoginen suuntaus:

[..] tietoni ja kokemukseni perusteella, että kansakoulunoppilaiden hallinta on kysymys, joka sietää uutta kouluasetusta suunnitellussa ottaa käsittelyn alaiseksi. Opettajain on saatava enemmän valtaa hallinnassa. Monet opettajapiirit ja toverit ovat varmaan kanssani samaa mieltä.

Tässä kuten monessa muussakin asiassa törmäävät vanha ja uusi yhteen. Vanha sanoo: hillitse ja hallitse. Se tapa on koettua ja kasvatti se yleensä kuuliaisia lapsia, joista tuli kunnollisia kansalaisia yhteiskuntaan. Uusi tapa, jota sanotaan itsehallinnaksi [...] kansakoulussa toteuttaa mahdottomaksi havaittu. Varttuneempien oppilaiden keskuudessa se voi hyvinkin onnistua, mutta kansakoulussa se on opettajan persqona, joka koulun tekee ja kurin pitää eikä oppilaiden. Oppilaille voidaan kansakoulussakin jättää järjestysja valvontatehtäviä, mutta ohjat ovat pidettävät opettajan hallussa.¹⁶⁸

Tämä kirjoittaja ei näe lasten itsehallintaa hyvänä kurinpitokeinona koulussa. Opettajalla pitäisi olla valta, jotta lapset eivät olisi kansakoulujen ”järjestyksenpitäjiä”. Itsehallinta nousee esille opettajien kirjoituksissa sekä hyvässä että huonossa valossa. Kirjoittajat Opettajain lehdissä olivat eri mieltä itsehallinnan tarpeellisuudesta ja opettajan roolista kurinpidossa. Toinen näkee itsehallinnan vievän opettajalta vallan kurinpidossa, joka heillä pitäisi olla. Itsehallinnan puolustajat taas näkevät sen oivana keinona vähentää rangaistuksia, kun oppilaat saavat itse olla osallisia rangaistuksen valitsemisessa ja antamisessa. Itsehallinnan korostaminen tulee esiin myös Uno Sepän vuonna 1937 ilmestyneessä väitöskirjassa: *Oppilaiden itsehallinta Suomen oppikouluissa*. Kouluissa itsehallinnalla tarkoitetaan tapoja, joilla oppilaat saattoivat vaikuttaa luokan kurinpitoon. Sepän mukaan liian tiukalla kurilla, oli luokan oppilaisiin negatiivinen vaikutus ja rangaistuksia annettiin paljon. Itsehallintaan kuului ajatuksena se, että oppilaiden annetaan enemmän keskenään ratkaista ongelma, kuin turvautua siihen, että opettaja jakaa rangaistuksia.¹⁶⁹

¹⁶⁸ OL 1918 Nro 25.

¹⁶⁹ Seppä 1937.

5.2 Milläs ne saa tottelemaan? – Ruumiillinen kurittaminen Turun alueen kansakouluissa

Turun alueen kouluissa keskustelu ruumiillisesta kurittamisesta tuli tarkasteluvuosien aikana harvoin esille. Opettajien rangaistuspöytäkirjoja oli säilynyt vain pari tarkastelujaksolta, mutta rangaistusten laatu tuli selville: Opettajien antamat rangaistukset olivat lähestulkoon aina joko seisottamista, jälki-istuntoja tai nuhtelua, joko kahden kesken tai luokan edessä. Näin oli jo ennen lakimuutosta ja sen jälkeen.¹⁷⁰

Wäinö Aaltosen koulussa vuonna 1917 tuli käsittelyyn johtokunnan kokouksessa kansakouluopettajan kurinpitokeinot. Alakansakoulun oppilaan äiti oli valittanut, että koulussa opettaja oli käyttänyt ruumiillista kuritusta hänen poikaansa kohtaan. Pöytäkirjassa kerrotaan, että ennen kokousta tapahtuman eri osapuolia oli ”kuulusteltu”: opettajaa, äitiä, lasta ja luokkakavereita. Opettaja oli puolustanut itseään kertomalla pojan huonosta käytöksestä ja rankaisseen oppilasta asianmukaisesti. Asiaa käsiteltiin kahdessa eri kokouksessa, koska asiaa ei saatu ratkaistua ja kokouksen keskustelu painottui siihen usean sivun verran. Kokouksissa ei keskusteltu tai päätetty tämän asian lisäksi muuta kuin koulunvuoden kevätjuhlan päätöspäivä. Johtokunnan kokouksissa käsiteltiin useita asioita, ja yllä kerrotuissa tapauksissa, joissa myös ruumiillinen kurittaminen oli tullut esille, oli käsitelty paljon lyhyemmin. Aikaa asian käsittelyyn ja keskusteluun käytettiin paljon, mikä kertoo siitä, että asia koettiin kokoustajien keskuudessa tärkeäksi aiheeksi.¹⁷¹

Opettaja kielsi jyrkästi useamman kerran kokouksen aikana käyttäneensä ruumiillista kurittamista luokassa ja poikaa kohtaan. Opettaja ja muut kokouksen osallistujat tuovat esille huolen pojasta, jota kohtaan opettaja oli lapsen ja äidin mukaan käyttänyt ruumiillista kuria. Pöytäkirjaan on kirjattu, että kyseisen pojan äiti on mukana työelämässä, eikä vastaa kodista. Äitiin viitataan tekstissä myös ”leskiäitinä”, joten pojan isä on oletettavasti menehtynyt. Tekstistä käy ilmi, että äidin tapaa kasvattaa poikaa, pidetään huonona. Lisäksi äiti ei työssä käymisen vuoksi tiennyt, missä lapsi vietti aikaansa koulun ulkopuolella. Pojan äiti näyttäytyy kokouksen osallistujien puheessa huonona äitinä, joka ei ota vastuuta kodista ja pojan kasvatuksesta, niin kuin äidin tehtävä olisi ollut.¹⁷²

¹⁷⁰ Raunistulan koulun rangaistus-, nimi- ja arvostelukirjat 1907–1911 ja 1911–1915. TKA.

¹⁷¹ Wäinö Aaltosen koulun johtokunnan pöytäkirjat 1912–1927. TKA.

¹⁷² Ibid.

Kokouksen pöytäkirjan mukaan kaikki osallistujat ottivat osaa tapauksen puimiseen ja erityisesti siihen, oliko opettajan menettely ollut väärin vai oikein luokassa. Yksi kokouksen osanottaja näki, että muuttunut laki ruumiillisesta kurituksesta ei antanut opettajalle lupaa käyttää sitä luokassa kurinpitokeinona: *“Lain mukaan on mentävä, ei ruumiillista kuritusta”*, ja päättää puheenvuoronsa. Toinen kokouksen osallistuja vastaa edelliseen puheenvuoroon: *“Milläs ne saa tottelemaan? Niille pahamaineisille saisi aivan johtokunnan tietien vähän antaa.”* Ensimmäinen puhuja näki ruumiillisen kurittamisen laillisuuskysymyksenä, joten opettajan toiminta luokassa näyttäytyy lain valossa epäeettisenä. Tilanne voisi olla siis toinen, jos ruumiillinen kurittaminen olisi ollut laillista vuonna 1917. Jälkimmäinen puhuja taas näkee ruumiillisen kurituksen olevan hyvä keino, mutta vasta vaikeimmissa tapauksissa. Jos edes ruumiillista kuritusta ei saa antaa kaikista huonoimmin käyttäytyville lapsille, niin niitä ei saada hänen mukaansa pidettyä kurissa. Tämä puhuja peruu kuitenkin sanomisensa seuraavassa kokouksessa: *”onhan se laissakin kielletty”*.¹⁷³

Kokous jatkuu 11.4. vuonna 1917. Edellisen kokouksen jälkeen lapsia oli kuulusteltu uudestaan asiasta. Tällä kertaa kokoukseen oli kutsuttu paikan päälle pojan äiti ja muita luokan oppilaiden vanhempia. Kuulustelijoiden mukaan oppilas ei vaikuttanut katuneen huonoa käytöstään luokassa, vaan kokoukseen osallistujien mukaan lapset *“tarvitsivat lisää rangaistusta”*. Yksi osallistuja toi ilmi, miten kansakoulun yksi tärkeimmistä tehtävistä on käytöksen ja kurin opettaminen: *“Niin kuin luonnollista, opettajilla on käytös suurimpana huolena - ei itse oppikaan niin tärkeä tekiä ole elämässä kuin käytös”*. Kokous päättyy ja opettajaa ei juuri nuhdeltu. Vaikka ruumiillinen kurittaminen oli tuolloin kielletty, tässä tapauksessa oppilaan ja hänen äitinsä syytös ruumiillisen kurituksen käyttämisestä, ei nähty tarpeeksi merkittävänä, jotta opettaja olisi saanut jonkinlaisen rangaistuksen.¹⁷⁴

Wäinö Aaltosen koulussa tapahtunut tapaus siis ratkesi opettajan hyväksi. Keskustelusta pystyi huomaamaan erityisesti diskurssin, jossa puolustetaan ruumiillisen kurituksen käyttöä kouluissa. Lapsi ja hänen äitinsä edusti työväkeä, ja äidin kykyä kasvattaa lasta oikein, kyseenalaistettiin vahvasti. Osallistujat näkivät myös hyvän ja kunnioittavan käytöksen opettamisen olevan opettajan tärkein tehtävä koulussa, tiedolliset ja taidolliset sisällöt tulivat vasta tämän jälkeen.¹⁷⁵

¹⁷³ Wäinö Aaltosen koulun johtokunnan pöytäkirjat 1912–1927. TKA.

¹⁷⁴ Ibid.

¹⁷⁵ Ibid.

Myös Helsingissä ruumiillinen kurittaminen nousi keskustelun aiheeksi, kun kansakoulunopettaja Vilho Reima oli marraskuussa vuonna 1918 lyönyt työväentaustaista oppilasta niin, että tämän toinen silmä oli pahasti vaurioitunut. Poika oli kertonut opettajan lyöneen häntä ja huutaneen ”*sinä mokomakin isätön*”. Lapsen äiti oli vienyt hänet lääkäriin ja opettaja oli saanut pitää virkansa tänä aikana. Poika menehtyi vuonna 1919, ja lääkärit totesivat, että se olisi johtunut opettajan lyönnistä ja sen aiheuttamista terveydellisistä seurauksista. Opettaja oli tarjoutunut maksamaan pojan äidille korvauksia neljä tuhatta markkaa, jotta tämä ei veisi asiaa eteenpäin. Asiaa kuitenkin käsiteltiin raastuvanoikeudessa yhteensä viisi kertaa, mutta Reiman virkaa ei viety. Myös koulun johtokunnan kokouksissa ei ole käsitelty Reiman erottamista, eikä viiden oikeudenkäynnin jälkeen keskusteltu opettajan erottamisesta. Esimerkiksi maaliskuussa vuonna 1920 johtokunnan kokouksessa opettaja sai pitää virkansa koulussa, eikä erottamisesta ollut puhuttakaan. Opettajan lupaa opettaa ei myöskään viety.¹⁷⁶

Vilho Reima näki myös korvapuustin antamisen yleisenä ja ”*kautta aikojen ollut varsin yleinen ilmiö sekä kotona että koulussa*”. Reiman näkemys kertoo siis, että ruumiillinen kurittaminen on tärkeä ja olennainen osa lasten kasvatusta.¹⁷⁷ Myös edellä esitelty tapaus Turun kansakoulusta kertoi johtokunnan näkemyksestä ruumiillista kurittamista kohtaan. Turun ja Helsingin kansakoulujen tapaukset kertovat siitä diskurssista, joka liittyi työväenluokkaisten lasten asemaan kansakouluissa 1900-luvun alussa. Molemmissa tapauksissa lapsen äiti oli yksinhuoltaja, työssäkäyvä ja ”punainen”. Pöytäkirjojen teksti viestii siitä, miten erityisesti näiden lasten kurittaminen nähtiin tarpeellisena: Helsingissä korvapuustia vähäteltiin rankaisukeinona ja Turussa oltiin huolissaan siitä, miten muutenkaan tämän poikaoppilaan saisi tottelemaan, kun ruumiillisen kurituksen oikeus on poistettu kansakouluopettajilta.

¹⁷⁶ Ilmolahti 2017, 333–342.

¹⁷⁷ Ibid, 340.

6 Lempeydellä vai kuusi vitsan lyöntiä kämmenelle?

Toivottavasti me piakkoin pääsemme yksimielisyyteen ja vakaumukseen siitäkin, että puheena ollut asetus, jolla raipparangaistus on saanut tuomionsa ja joka siis pakottaa meitä ponnistamaan sielunvoimia keksiäksemme inhimillisiä, psykologisia kasvatus- ja kurinpitokeinoja, on merkkitapaus kansakoulumme historiassa ja myös kansallemme huomattava kulttuurivoitto.¹⁷⁸

Tässä tutkielmassa tutkin keskustelua ruumiillisen kurituksen ympärillä vuosina 1905–1921. Tutkielman tarkoituksena oli selvittää, minkälaista keskustelua oli liittyen koulujen kurinpitokeinoihin, erityisesti ruumiillisen kurittamiseen, joka kiellettiin kansakouluissa vuonna 1914. Keskustelua ruumiillisesta kurittamisesta oli ristiriitaista, toinen osapuoli vastusti ruumiillisen kurituksen käyttöä ja toiset puolustivat. Keskustelijat olivat useimmiten jakautuneet omiin poteroihinsa, mutta keskustelua pyrittiin käymään ymmärtäen toisen osapuolen mielipiteitä.

Käyttämämme kieli muokkaa todellisuutta ja todellisuutemme muokkaa kielenkäyttöämme. Tämä oli taustaoletukseni omassa tutkielmassani. Molemmat osapuolet omine perusteluineen kuvastivat sitä todellisuutta, jossa lapset ja opettajat elivät päivittäin. Tutkimustehtäväni oli selvittää, liittyykö ruumiilliseen kurittamiseen erilaisia diskursseja, ja miten ruumiillisen kurin käyttöä kouluissa puolustettiin tai vastustettiin.

Kansakoulujen tehtävänä oli taata jokaiselle suomalaiselle lapselle tasavertainen mahdollisuus opiskeluun. Oppivelvollisuutta ja koulupakkoa perusteltiin eritoten sen yhteiskunnallisella hyödyllä. Myös huonommista sosioekonomisista luokista tulevilta lapsista haluttiin tehdä kunnan kansalaisia: isänmaallisia, siveellisiä, uskonnollisia ja ahkeria kansalaisia, joista Suomi hyötyisi, joka oli erityisesti 1800- ja 1900-luvun alun kasvatuseriaate. Kansakoululla nähtiin eritoten olevan kasvatuksellinen merkitys eikä ainoastaan opettava. Useat opettajat Opettajain lehdessä painottivatkin, että opettajan tärkein tehtävä oli kasvattaa ja aineopettaminen oli vasta toisella sijalla. Vuoden 1918 sisällissodan jälkeen tämä koulun kasvattava merkitys haluttiin saada kaikkien kansalaisten velvollisuudeksi. Vuosia kestäneen keskustelun jälkeen, lopulta vuonna 1921 säädettiin oppivelvollisuuslaki ja jokaisen lapsen oli

¹⁷⁸ OL 1915, nro 15, 7.

osallistuttava kansakoulun opetukseen, kun aiemmin syrjäisillä seuduilla saatettiin jäädä ilman opetusta.

Myös opettajan roolin ja ihanteen painotus nousi uudenlaiseen keskusteluun: minkälainen oli hyvä opettaja, joka osaa kasvattaa hyviä kansalaisia. Sisällissodan merkitys ruumiillista kuritusta koskevassa keskustelussa oli merkittävä: Opettajat, jotka puolustivat ruumiillisen kurittamisen palauttamista kansakouluihin, vetosivat erityisesti sisällissotaan. Ruumiillisen kurituksen kieltäminen oli heidän mukaansa syy, joka vaikutti osaltaan sisällissodan syttymiseen. Koulun katsottiin edistävän lapsen kasvatusta kunnolliseksi kansalaiseksi kurinpidollisin keinoin. Tutkielmani tulosten perusteella kuri kuului olennaisesti osana kansakoulua. Kuri nähtiin olevan sidoksissa kasvatukseen, joka taas oli sidoksissa siveellisyyteen, ja siihen, että lapsi oppii itse näkemään, mikä on järjestelmällisesti hänelle hyvää ja oikein. Kurin avulla lapsi pyrki itse kohti siveellistä toimintaa. Käsitykset siitä, minkälaista oli hyvä kurinpito, vaihteli keskusteluissa.

Ruumiillista kurittamista vastustettiin erityisesti sillä, että sen käyttämisen nähtiin olevan vanhanaikaista ja vahingoittavan lapsen ja opettajan herkkää ja tärkeää suhdetta. Lempeä ohjaus ja molemminpuolinen kunnioitus oli fyysisen kurittamisen vastustajien mielestä parempia keinoja luoda hyvä työrauha luokkaan. Fyysisellä kurittamisella nähtiin olevan myös suuria yhteiskunnallisia vaikutuksia: Lapset muuttuivat tahdottomia ja käyttäytyivät vielä huonommin, koska ruumiillisen kurituksen nähtiin vain lisäävän huonoa käytöstä. Ruumiillisen kurituksen vastustajat näkivät vitsaa käyttävät opettajat heikkoina ja vanhanaikaisina, jotka eivät heidän mukaansa ymmärtäneet kasvatuksen tärkeintä ydintä: hyvinvoivan ja itsenäisesti ajattelevan kansalaisen kasvattaminen.

Ruumiillinen kurittaminen ei tähännytkin vain oikean ja väärän opettamiseen, vaan sillä nähtiin olevan vielä suurempi vaikutus. Lapsen kehon kontrollointi oli erilaista 1900-luvun alun koulussa. Lapsen piti istua, liikkua, puhua ja pukeutua tietyllä tavalla. Kehon kontrollilla pyrittiin hyvän ja terveen kansalaisen kasvattamiseen. Auktoriteettien kunnioituksen opettaminen oli tärkeä tavoite koulussa, koska kuuliaisuutta, isänmaallisuutta ja hyväkuntoisuutta tarvittiin ja se nähtiin kansalaisten velvollisuutena. Luokassa opettajalla oli myös oma paikkansa ja käytänteet luokassa olivat tarkkaan mietittyjä. Ruumiillisen kurituksen puolustajat näkivät ruumiillisen kurituksen poistamisen vaarallisena seurauksena sen, että opettaja menettää hallinnan lapsen ruumiiseen ja sen muovaamiseen.

Ruumiillista kuria puollettiin myös sillä, että se oli myös kotona käytössä, ja kuten aikaisemmin todettiin, koulu ja koti pyrkivät toimimaan yhdenmukaisesti ainakin teoriassa, ja vanhempien suostumus ruumiilliseen kuritukseen nähtiin olevan avain onnistuneeseen kurinpitoon. Vastustajille ruumiillinen kuri häiritsi erityisesti lapsen henkistä kasvua. Ruumiillisen kurituksen vastustajat pelkäsivät, että opettaja käyttää hyödyksi mahdollisuutta kurittaa lasta. Vastustajien puheenvuoroissa nousi esille myös, se että suurin osa kansaa oli sitä mieltä, ettei kouluissa saanut lyödä.

Keskustelua ruumiillisen kurituksen puolesta käytiin kaikissa aineistoissani. Käytin kolmea kasvatusopasta osana aineistoani, ja kahdessa niissä puolustettiin ruumiillisen kurituksen käyttöä vaikeissa tilanteissa ja yhdessä vastustettiin. Opettajain lehdessä suhtautuminen jakautui tasaisesti. Käytin aineistonani noin 20 erilaista kirjoitusta ja keskustelu jakautui kahteen ryhmään. Kymmenessä kirjoituksessa ruumiillisen kurituksen käyttäminen kiellettiin täysin tai vähintään pohdittiin sen tarpeellisuutta ja loput kymmenen kirjoitusta puolusti voimakkaasti tai vähemmän voimakkaasti opettajien oikeuden säilyttämistä kansakouluissa. Tulos oli toisaalta yllättävä, hypoteesini ennen aineistoon tutustumista oli, että suurin osa olisi ollut ruumiillista kurittamista vastaan.

Turun kansakoulujen ja turkulaisten kansakoulutarkastajien arkistoissa taas tuli esille erilainen näkemys: Koulujen rangaistuspöytäkirjoissa oli vain seisottamista ja nuhtelua, johtokunnan pöytäkirjoissa ruumiillista kurittamista vastustettiin ja tarkastajien papereissa ruumiillista kuria käyttävät opettajat nähtiin huonoina kasvattajina. Muistitietotutkimus taas antaa toisenlaisen kuvan todellisuudesta. Ruumiillista kuritusta käytettiin, mutta virallisissa asiakirjoissa se ei näkynyt.

Toisin kuin oletukseni oli, että julkisessa keskustelussa Opettajain lehdessä tai kasvatusoppaissa olisi ollut maltillisempaa koskien ruumiillista kurittamista, oli väärin. Hypoteesini oli, että keskustelu olisi ollut paikallistasolla värikkäämpää, koska se ei ollut samalla tavalla julkista kuin Kouluhallituksen selonteot tai mielipidekirjoitukset ammattilehdessä. Tutkimukseni yksi mielenkiintoinen tulos oli se, että pöytäkirjoissa ankaraa ja väkivaltaa käyttävää opettajaa halveksuttiin ja nähtiin huonompana kasvattajana kuin sellainen, joka osasi pitää kuria luokassa lempeydellä ja omalla persoonallaan. Ruumiillista kuritusta saatettiin joissakin tapauksissa pohtia, mutta lähtökohtaisesti, se nähtiin huonona rankaisukeinona. Keskustelua ruumiillisesta kurittamisesta oli Turun alueen kouluissa vähän, mutta laadultaan se oli enemmän ruumiillista kurittamista vastaan kuin muut aineistoni.

Turkulaiset opettajat ja johtokuntien jäsenet olivat ainakin paperilla Opettajain lehden kollegoitaan lempeämmän kurin puolella.

Odotusteni mukaisesti keskustelu ruumiillisesta kurituksesta oli vilkkainta vuosina 1914 ja 1918. Vuodet kertovat oman näkökulmansa keskusteluun. Vuonna 1914, kun laki ruumiillisen kurittamisen kiellosta tuli voimaan, keskustelu sen ympärillä oli vilkasta. Kantaa otettiin sekä puolesta että vastaan. Vuoden 1918 keskustelu linkittyy erityisesti sisällissodan teemoihin. Opettajat, jotka pitivät ruumiillista kurinpitoa tarpeellisena koulussa, näkivät sodan ja kurinpidon höllentymisen välillä yhteyden. Ruumiillisen kurituksen kieltä synnytti pahantapaisia lapsia ja tämä oli korjattava muuttamalla lakia takaisin entiseen. Fyysinen kurittaminen kuvailtiin kansakunnan selviytymisen ehtona, jota ilman lapsista ei voi kasvaa kunnan kansalaisia. Ruumiillista kurittamista puolustavat näkivät muutenkin kasvatuksen heikompana ja siihen vaikuttivat heidän mielestään kristillisen kasvatuksen ”alas painaminen” ja kristillissiveellisten arvojen katoaminen yhteiskunnasta. Samaan aikaan käytiin keskustelua uskonnonopetuksesta sisällön muuttamisesta ja uskonnonvapaudesta, jotka myös nähtiin yhteiskuntaa rapauttavina voimina.

Kristinuskon merkitys korostui myös omassa tutkielmassani. Myös muut tutkijat ovat havainneet, että kristinuskoa ja sen oppeja käytettiin sekä ruumiillisen kurittamisen vastustamiseen tai sen puolesta puhumiseen. Ruumiillisen kurittamisen vastustajat toivat esille lapsen erityisyyttä Uudessa testamentissa ja miten lapsi nostetaan aikuisten yläpuolelle Jeesuksen toimesta. Lapsi nähtiin puhtaana Jumalan kuvana, jota ei saanut fyysisesti rangaista. Ruumiillisen kurittamisen puolustajat näkivät vaaran piilevän siinä, jos lasta ei kuritettaisi. Opettajan ja vanhemman tehtävä oli varmistaa, että lapsen sielu pysyy puhtaana ja ruumiillinen kurittaminen oli hyvä keino saavuttaa tavoite. Kristillisuus oli tärkeä hyve, jota kansalaisen piti tavoitella, joten on luonnollista, että kristinuskoko korostui keskustelussa.

Tutkielmani onnistui tavoitteessa vastata tutkimustehtävääni: Minkälaista keskustelu oli ruumiillisen kurituksen ympärillä? Miten opettajat ja kasvatustieteilijät suhtautuivat kurinpitoon kansakouluissa ja minkälainen kurinpito nähtiin huonona ja mikä taas hyvänä? Vaikka moniin kysymyksiini löytyi vastaus Opettajain lehdistä, Turun kansakouluista ja kasvatustieteilijöiden oppaista, seurasi tutkielman tuloksista myös uusia kysymyksiä: Eroaako pienten maalaispaikkakuntien opettajien toiminta ja kurinpidonäkemykset -ja toimet Turun kansakouluopettajien mielipiteistä? Entä nouseeko talvi- ja jatkosodan aikana ruumiillisen

kurituksen takaisin vaatiminen Opettajain lehden otsikoihin tai koulujen pöytäkirjoihin?
Nämä molemmat kysymykset ovat loistavia jatkotutkimuksen aiheita.

Mitä tulee tutkielman tuloksen luotettavuuteen, menetelmien valinta onnistui ja teksteistä pystyi huomaamaan kuvan, jonka kirjoittajat ovat teksteillään halunneet luoda. Merkittävä ero omassa tutkielmassani muiden tutkijoiden tuloksiin korostuu Turun kansakoulujen profiloituminen erityisesti ruumiillista kurittamista vastustaviksi. Esimeriksi kasvatustieteen professori Jukka Rantala, tutkija Oona Ilmolahti ja dosentti Mervi Kaarninen ovat muun muassa tutkineet opettajan valtaa luokassa ja ovat löytäneet vahvistuksen sille, että vuoden 1914 jälkeen ruumiillista kurittamista käytettiin edelleen luokissa. Voidaan olettaa, että myös Turun alueen kouluissa on käytetty enemmän ruumiillista kurittamista kurinpitokeinona, kuin asiakirjat antavat ymmärtää. Toisaalta Turun alueen koulut kertovat taas toisenlaisesta diskurssista, jota on haluttu rakentaa: Ruumiillista kurittamista ei haluttu käyttää kurinpitokeinona ja sitä ei merkitty opettajan asiakirjoihin.

Oppikouluissa ruumiillinen kurittaminen kiellettiin 1800-luvun loppupuolella. Myös pidemmän aikavälin tutkiminen olisi hedelmällistä, mutta työekonomian vuoksi tässä työssä paneudutaan 1900-luvun alun keskusteluun. Nykyajan koulukurista löytyy useita tutkimuksia kasvatustieteiden alalla, mutta 1900-luvun alun kuritus ja kuri kouluissa on jäänyt pienemmälle mielenkiinnolle, joten 1900-luvun alun ajan tarkastelu on myös siinä suhteessa perusteltu. Mielenkiintoista olisi myös tutkia Suomen sotien vaikutusta kurinpitokeskusteluun, mutta aineisto paisuisi silloin liian laajaksi, eikä näin ole kannattava.

Myös 2000-luvun keskustelun tutkiminen koulun kurinpidosta olisi mielenkiintoista. Peruskoulujen kurinpito tulee esille julkisessa keskustelussa aina tasaisin väliajoin, ja erityisesti viime aikoina liittyen mediassa esiin tuoduissa koulukiusaamistapauksissa. Sosiaalisen median kommenttikentät räjähtävät koulun kuriin liittyvillä kommentteilla, ja useimmiten ollaan huolissaan, miten huonon kurin takia kiusaaminen on lisääntynyt kouluissa. Esimerkiksi sosiaalisen median kommenttikentät olisivat loistava vertailukohde, miten niiden retoriikka peilautuu yli sata vuotta vanhoihin kirjoituksiin Opettajain lehdessä.

Yleisesti ottaen kuritusväkivalta on ollut esillä yleisessä keskustelussa: Vanhemmat ovat saaneet käyttää laillisesti kuritusväkivaltaa lapsiaan kohtaan vuoteen 1984 asti. Lokakuussa vuonna 2021 ilmestyi Annukka Paasivirran toimittama tutkimus *Kovemmin käsin – suomalaisten kasvatusasenteet ja kuritusväkivallan käyttö 2021*. Muutos aikaisempien

vuosien tutkimuksiin oli huomattava: Vuoden 2021 tutkimuksessa yhä suurempi osa vanhemmista ei osannut sanoa, onko kuritusväkivallan käyttö vastoin Suomen lakia vai ei. Tutkimuksessa huomattiin myös, että henkistä väkivaltaa ei aina nähty varsinaisena väkivaltana lapsia kohtaan. Henkiseen kuritusväkivaltaan liittyvä keskustelua historian aikana olisi myös mielenkiintoinen ja tutkimisen arvoinen kohde,

Tässä on myös loistava mahdollisuus monitieteellisyyteen. Ruumiillisen tai henkisen kurituksen käyttö voi yhdistää monia tieteenaloja. Kasvatustieteilijöillä voisi olla sauma tutkia suomalaisen yhteiskunnan näkemyksiä siitä, kuka saa kurittaa ja kenellä on siihen oikeus. Koulut eivät ole ainoita paikkoja, joissa tämä asetelma on toistunut. Suomalaisten talonpoikien, piikojen ja renkien suhdetta leimasi hierarkkisuus, joten olisi mielenkiintoista selvittää, miten tähän suhtauduttiin yleisesti. Vuonna 2021 ilmestyneessä pro gradu - tutkielmassa¹⁷⁹ tutkittiin lapsipiikojen kokemuksia palvelusajoista. Tutkielmassa tuotiin esille, miten alle 14-vuotiaita naispalkollisia ja alle 18-vuotiaita miespalkollisia oli laillista kurittaa vuoden 1865 palkollissäännön mukaan. Laki kumottiin Suomessa lopullisesti vuonna 1922 työsopimuslaissa. Tämän hierarkkisen suhteen kahden ihmisen välillä, ja kenties yleisen keskustelun ja mielipiteen tutkiminen, voisi olla loistava tutkimuksen kohde.

Tutkielman teon aikana huomasin, että sekä fyysinen että henkinen väkivalta ja selvä vallankäyttö ihmisten välisissä suhteissa, ovat asioita, jotka jäävät ihmisten mieliin pitkiksi ajoiksi. On itsestään selvää, että pelottava tai ahdistava tilanne jää kokijan mieleen. Väkivallan tutkiminen on tärkeää, ja historiantutkimuksen parissa on merkittävä tilaisuus tuoda esille valtasuhteita, joita ei välttämättä tule heti ajatelleeksi tai kyseenalaistaneeksi. Muistitiedon saaminen vielä elossa olevilta kansakoulun oppilailta olisi ensiarvoisen tärkeää. Valtasuhteista johtuva väkivalta ansaitsee tulla tutkituksi.

Kahvipöydissä kertoessani tutkielmani aiheen, ovat kansakeskustelijat ihmetelleet suuresti joka kerta, kun olen kertonut ruumiillisen kurittamisen olleen kiellettyä sen kaikissa muodoissa jo vuonna 1914. Erään varsinaissuomalaisen koulun oppilas kertoo 1980-luvulla opettajan lyöneen viivoittimella käsille, jos käyttäytyi huonosti. Näitä samanlaisia keskusteluja kävin useamman ihmisen kanssa, ja olen kuullut useita tarinoita eri kansakouluja käyneiltä oppilailta, miten esimerkiksi kansakoulussa 1960-luvulla karttakepillä lyöminen oli tavallista ja sitä pidettiin normaalina, eikä sitä juurikaan kyseenalaistettu. Nämä keskustelut

¹⁷⁹ Jylhä Julia. ”Maailmaa palvelemaan”: lapsipiikojen muistot työnteosta ja palveluspaikoista 1800- ja 1900-lukujen vaihteen Suomessa. Pro gradu tutkielma, Turun yliopisto. 2021.

päätyivät usein myös samalla tavalla: ”*Ennen opettajia kunnioitettiin, nykyisin ei ole kuria ja eivätkä opettajat saa antaa kunnan rangaistuksia*”. Tutkielmani aihe on herättänyt monissa vaikeitakin tunteita: Koulu ja koko koulu-uran aikaiset opettajat koskettavat jokaista Suomen kansalaista. Tästä syystä kasvatuksen ja opettamisen tutkiminen historian ja eri tieteenalojen näkökulmasta on merkittävää, koska kyseessä on laitos, jossa meistä jokainen viettää useamman vuoden opettajien kanssa.

Lähteet

Alkuperäislähteet

Aikakauslehdet

Opettajain lehti: Kansanopetusta käsittelevä kuvallinen viikkolehti (OL). Valistus, Helsinki 1905–1918.

Arkistolähteet

Kansallisarkisto, Turku (TMA)

- Turun pohjoisen piirin kansakouluntarkastaja
 - Opettajien rikkomuksia koskevat asiakirjat (1918–1968), Ec:1

Turun kaupunginarkisto (TKA)

- Raunistulan koulun arkisto
 - Nimi- ja arvostelukirjat 1907–1911 ja 1911–1915, Bcc:2–3
 - Johtokunnan pöytäkirjat 1910–1919, Ca:2
- Wäinö Aaltosen koulun arkisto
 - Johtokunnan pöytäkirjat 1912–1927, Ca:2

Aikalaiskirjallisuus

Seppä Uno Uljas: *Oppilaiden itsehallinta Suomen oppikouluissa sekä Kristiinan suomalaisessa yhteiskoulussa 1911–1925 suoritettu kokeilu*. Helsingin yliopisto, Helsinki 1937.

Silvennoinen Onni: *Koulun kuri ja järjestys*. Werner Söderström, Porvoo 1921.

Reima Vilho. *Joka kuritta kasvaa, se kunniatta kuolee*. WSOY, Porvoo 1915.

Rosenqvist Aksel Rafael: *Kurinpito ja kasvatus kodissa ja koulussa*. K. J. Gummerus, Jyväskylä 1921.

Vaulo, K. V.: *Uusi henki koulukurissa*. Kirjapaino-osakeyhtiö Sana, Helsinki 1914.

Virallisjulkaisut

Kouluhallitus. *Kertomus Suomen kansakoulutoimen kehityksestä lukuvuosina 1910–1915*. Helsinki, Kouluhallitus 1919.

Kouluhallitus. *Kansakoulun opetussuunnitelma 1925.* Helsinki, Kouluhallitus 1925.

Tutkimuskirjallisuus ja aikakauslehdet

Koulumiehen havaintoja. Aika, 8/1910. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Arola, Pauli: *Tavoitteena kunnan kansalainen: koulun kansalaiskasvatuksen päämäärät eduskunnan keskusteluissa 1917–1924.* Helsingin yliopisto, 2003.

Haapala, Jyki: *Kuri on höltynyt sekä kouluissa että kodeissa, nyt tarvitaan pikainen ryhtiliike kummassakin.* Länsi-Savo 2017. <https://www.lansi-savo.fi/paakirjoitus-mielipide/3734367> [haettu 1.5.2020].

Heikkinen, Anja & Leino-Kaukiainen, Pirkko: *Valistus ja koulunpenkki: kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle.* Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2011.

Heikkinen, Anu & Teemo Tebest: *Kovempaa kuria ja kännykät pois – Ylen koulukyselyn tulokset yllättivät Vanhempainliiton toiminnanjohtajan.* 2019. Yle, julkaistu 21.3.2019, luettu 3.5.2020. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/03/21/kovempaa-kuria-ja-kannykat-pois-ylen-koulukyselyn-tulokset-yllattivat>

Harju Aaro: *Cygnaeus ja kansakoulujen tarkastaminen.* Toim. Kauranne Jouko. *Ajankohtainen Uno Cygnaeus: Uno Cygnaeuksen juhlavuosi 2010:* Suomen kouluhistoriallisen seuran vuosikirja 2010, s.134–156. Suomen kouluhistoriallinen seura, Helsinki 2010.

Harju, Aaro: *Maalaiskansakoulujen tarkastustoimi vuosina 1861–1921.* Jyväskylän yliopisto, 1988.

Hakala, Tarja & Kaisa Kankanen: *Kurista työrauhaan - Kurinpitokeinot peruskoulussa: peruskoulun kurinpitokeinot 1970-luvulta 2000-luvulle lain ja opettajien näkökulmasta.* Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, 2005.

Ilmolahti Oona: *Eheys ja ennakkoluulo. Työväenyhteisön ja kansakouluopettajiston jänniteinen suhden Helsingissä sisällissodasta 1930-luvulle.* Helsingin yliopisto, Helsinki 2017.

Jokinen Arja, Juhila Kirsi & Suoninen Eero: *Diskurssianalyysin aakkoset.* Vastapaino, Jyväskylä 2004.

Jokinen, Arja et al.: *Diskurssianalyysi: teoriat, peruskäsitteet ja käyttö.* Vastapaino, Tampere 2016.

Kaarninen Mervi: *Punaorvot 1918.* Minerva, Helsinki 2017.

- Kakko Tarja:** *Kurissa ja nuhteessa – luterilainen kasvatus 1900-luvun vaihteen Suomessa.* Turun yliopisto, Turku 2005.
- Kauranne Jouko:** *Ajankohtainen Uno Cygnaeus: Uno Cygnaeuksen juhlavuosi 2010:* Suomen kouluhistoriallisen seuran vuosikirja 2010. Suomen kouluhistoriallinen seura, Helsinki 2010.
- Keskinen, Tiina.** *Vastavalmistunut kysyi, miten hankalat oppilaat saa kuriin – koulutus ei tarjoa työkaluja opettajan tärkeimpään tehtävään.* Aamulehti, 26.10. 019. Luettu 3.5.2020. <https://www.aamulehti.fi/kolumnit/art-2000007476832.html>
- Kivinen, Osmo & Risto Rinne.** "Kansanopettajat ja kansalaiskuvan muutos Suomessa 1800–1900-luvuilla." Koulu ja menneisyys: Suomen kouluhistoriallisen seuran vuosikirja, 1994, s. 73–105.
- Kiviniitty Laura:** *Sukupuolittunut koulukuri Oulun lyseossa ja Oulun tyttölyseossa 1912–1974.* Suomen historian pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto, 2017.
- Korhonen, Miina & Meri Peltomäki:** *Opettajat työrauhan ylläpitäjinä: opettajien pystyvyyskäsitysten yhteys kontrolli-ideologiaan ja katsaus heidän käsityksiinsä koulukurista.* Turku, 2013.
- Koski, Leena:** *Sivistystyön ihmiskäsitys: Villi-ihmisestä aikuiseksi yksilöksi.* Heikkinen, Anja, Leino-Kaukiainen, Pirkko (toim.), *Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle.* Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 2. SKS, Helsinki 2011.
- Kunnari Kari & Pöyhönen Olli:** *Kuuluuko kuri kouluun? Vanhempien käsityksiä kurista ja koulukasvatuksesta.* Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Opettajankoulutuslaitos Jyväskylän yliopisto, 1998.
- Kunttu Tapani:** *Opetusta kivimuurin suojassa – Snellmannin koulun vuosisata 1903–2003.* Turun koululaitos, Turku 2003.
- Kuula, Arja:** *Tutkimusetiikka: Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys.* Vastapaino, Jyväskylä 2006.
- Känkänen, Päivi:** *Lastensuojelun sosiaalityön historia Suomessa 1800-luvun lopulta 1990-luvulle.* Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto, 2012.
- Laamo Marjo:** *Lapsen parhaaksi: Kuritusväkivaltaa koskeva puhe Helsingin Sanomien verkkokeskustelussa.* Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, 2014.
- Launonen, Leevi:** *Eettinen kasvatusajattelu suomalaisen koulun pedagogisissa teksteissä 1860-luvulta 1990-luvulle.* Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä 2000.

- Leiviskä-Pehkonen Raija:** *"Eikö se pessy suita saippuallaki": Koulukuri ja -rangaistukset 1930–1950-lukujen koululaisten kokemana.* University of Oulu, 2016.
- Lidman Satu, Koskivirta Anu & Eilola Jari:** *Historian tutkimuksen etiikka.* Gaudeamus, [Helsinki] 2017.
- Lindholm, Arja:** *Pojat on poikia - Vaasan Lyseon poikien koulurangaistuksia 1800-luvun lopulla.* 2002.
- Mäkinen Juuso:** *Siveellinen ja isänmaallinen ihminen Historiallis-filosofinen analyysi Mikael Soinisen ja Matti Koskenniemen kasvatusajattelun lähtökohdista ja päämääristä.* Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Opettajankoulutuslaitos Helsingin yliopisto, 2016.
- Nikander, Esko:** Kirkollinen ja maallisen kouluhallinnon eroaminen. Heikkinen, Anja, Leino-Kaukiainen, Pirkko (toim.), *Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle.* Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 2. SKS, Helsinki 2011.
- Ojakangas, Mika:** *Lapsuus ja auktoriteetti.* Tutkijaliitto, Helsinki 1998.
- Paasivirta, Annukka:** *Kovemmin käsin – suomalaisten kasvatuserätykset ja kuritusväkivallan käyttö 2021.* Lastensuojelun keskusliitto. 2021.
<https://www.lskl.fi/julkaisut/kovemmin-kasin-suomalaisten-kasvatuserätykset-ja-kuritusvakivallan-kaytto-2021/>
- Paatelainen, Leila:** *Kurinpito Helsingin ja eräiden lähialueiden kansakouluissa vuosina 1914–1939.* Helsingin yliopisto, Helsinki 1996.
- Palmu, Tarja:** *"Me niitään ja kiitetään": Kuri ja järjestys 1970-luvulla tyttökoulua käyneiden naisten muistoissa.* Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylä 2007.
- Perttola, Laura:** *Samat säännöt kaikille: Peruskoulujen järjestyksen- ja kurinpidon oikeudelliset edellytykset.* Vaasan yliopisto, filosofinen tiedekunta, 2013.
- Piipari, Meeri:** *Keppiä vai porkkanaa? Eduskuntavaaleissa 2019 valittujen kansanedustajien käsityksiä koulukurista ja paremmasta peruskoulusta.* Kasvatustieteiden pro gradu -tutkimus. Turun yliopisto, [Turku] 2020.
- Prokkola, Susanna:** *"Kynntilätehtaan työt": kansakoulunopettajien kasvattaminen ja naiskasvatuksen tavoitteet Jyväskylän seminaarissa.* Historian pro gradu -tutkielma. Jyväskylä, 2001.
- Puranen, Karoliina:** *Kiltit tytöt, vilkkaat pojat?: sukupuoli ja koulukuri 1800-1900-lukujen vaihteen oppikouluissa.* Historian pro gradu -tutkielma. Jyväskylä, 2015.

- Puusa, Anu, Pauli Juuti, & Iris Aaltio:** *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät.* Gaudeamus, Helsinki 2020.
- Puustinen, Marja:** "APUA, ope löi!". *Opettaja.* Vsk. 103 (2008): 39, 16–17.
- Pöysä, Jyrki, Helmi Järviluoma ja Sinikka Vakimo:** *Vaeltavat Metodit.* Suomen kansantietouden tutkijain seura, Helsinki 2010.
- Rantala, Jukka:** *Kansaa kasvattamassa.* Minerva, 2005.
- Rauta, Anita, ja Elina Ruotsalainen:** *Kuri ja järjestys: opettajien näkemyksiä ja kokemuksia luokanhallinnasta.* Hämeenlinna, 2002.
- Rautama, Pauli:** Kansakouluntarkastajat ja heidän seuraajansa 1885–2009. *Kasvatus & Aika.* Vsk. 4 (2010): 3, 51–71.
- Rousmaniere, Kate, Kari. Dehli, & Ning. De Coninck-Smith:** *Discipline, Moral Regulation, and Schooling: A Social History.* Garland Pub., New York 1997.
- Ruuskanen, Karoliina:** *Koulukuri osana oppikoulunopettajan kasvatustyötä: oppilaiden rankaiseminen Kuopion tyttölyseossa 1963–1973.* Historian pro gradu -tutkielma. Jyväskylä, 2015.
- Tuomaala, Saara:** Kamppailu yhteisestä koulusta ja oppivelvollisuudesta. Heikkinen, Anja, Leino-Kaukiainen, Pirkko (toim.), *Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle.* Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 2. SKS, Helsinki 2011.
- Tuomi Jouni & Sarajärvi Anneli:** *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi.* Tammi, Vantaa 2018.
- Työmies:** *Lasten pahoinpitelyllä "kasvattaminen". Aatelisneiti puristellut 8-wuotiaan tytön mustelmille.* 21.03.1911. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.
- Tähtinen, Jaana:** *Moninainen, moniarvoinen, arvoton: määritelmiä koulukurille ja -kuritukselle 1890-luvulta yleiseen oppivelvollisuuteen.* Suomen historian pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto 2015.
- Tähtinen, Juhani:** Moraali ja terveys kansalais- ja koulukasvatuksen polttopisteessä. Heikkinen, Anja, Leino-Kaukiainen, Pirkko (toim.), *Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle.* Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 2. SKS, Helsinki 2010.
- Törrönen, Kaisa:** *Kuudesluokkalaisten tyttöjen ja poikien käsityksiä koulun rangaistuksista.* Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Rauma, 2012.
- Salminen, Rami:** *Rankaiseminen peruskoulussa: rehtorien näkemyksiä rankaisemisesta.* Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto, 2008.

- Salo, Ulla-Maija:** Simsalabim, sisällönanalyysi ja koodaamisen haasteet. Teoksessa *Umpikujasta oivallukseen: refleksiivisyys empiirisessä tutkimuksessa*. Tampere University Press, Tampere 2015.
- Saloviita, Timo:** *Työrauha luokkaan*. 3. uud. p. PS-kustannus, Jyväskylä 2014.
- Seppänen, Sanna:** *Vertaissovittelu alakoululaisten kertomana*. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, 2013.
- Syväoja, Hannu:** *Kansakoulu - suomalaisten kasvattaja. Perussivistystä koko kansalle 1866–1977*. PS-kustannus, Juva 2004.
- Valta, Juha:** *Ongelmaoppilaat Oulun kansakoulussa vuosina 1874–1974*. Kasvatustieteen väitöskirja. Oulun yliopisto, Oulu 2002.
- Valtonen, Paula:** *Vitsan valta: ruumiillinen kuritus kansakoulussa sen kieltämisen jälkeen*. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, 2000.
- Valtonen, Susanna:** *Kurinpito perusopetuksessa*. Helsingin yliopisto, Helsinki 2013.
- Viinikka J.-P.:** *Opetussuunnitelmien kasvatuspäämäärät ja niiden taustatekijät: tarkastelussa vuosien 1925, 1946, 1952 ja 1970 opetussuunnitelmat*. University of Oulu, 2015.
- Ylikotila, Anna-Kaisa:** *Mallikansalaisen säröilevä Ihanne: opettajaksi sopivuuden ja sopimattomuuden määrittely suomalaisessa opettajankoulutuksessa vuosina 1920–1945*. Humanistis-yhteiskuntatieteellinen väitöskirja. Jyväskylän yliopisto, 2021.